

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Örigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Hapanta
Ta Hellēnisti Heuriskomena**

Origenes

Coloniæ, 1685

Liber Tertius. Origenis scripta

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79842](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79842)

Summa sane æquitate cum Adamantio egit Claudius Espencæus in Commentariis in E. A. pistolam ad Titum: nam neque insano occæcatus amore quicquam de fide historiae de- cerpsit, nec erroribus offensus laudes ipsius obsecravit. Plurimum ipsi fuisse fertur ac mul- ta condonasse Vicelius in libro de scriptoribus Ecclesiasticis; quod quidem ex aliena fide refero, nam librum reperire non potui. Reliquorum vero in ornando Origene industriam longo intervallo superavit Gilbertus Genebrardus, Theologus Parisiensis, & Archiepisco- pus deinde Aqueus: nam priores editiones recensuit, & ad vetera cum Græca, tum Latina Bibliothecæ Regiæ exemplaria contulit & emendavit; novam omnium Operum editio- nem molitus est, in eaque multa nondum edita publicavit, Philocaliam in Latinum sermo- nem transtulit; Collectanea Editioni suæ præfixit, in quibus nihil fere prætermisum est,

Ant. Poss. in Appar. Sacr. Jac. Gretf. de iure & more prohi. bñi libris malos lib. 10. cap. 11. S. Binet. in libello de salute Ori- genis. Abr. Scult. in Medull. Theol. Pat. 1.6. c.1. & 6.

quod ad purgandum Origenem, & omni absolvendum crimine pertineret. Ultimo præ- fertim Collectaneorum capite selecta quædam Origenis profecutus est dogmata, ab Eccle- siastica norma discrepantia; in iisque tutandis vel excusandis nimium suo in Origenem amori obsecutus est. Æquiores se in rebus ipsius tractandis præbuerunt Antonius Possi- vinus, Jacobus Gretserus, & Stephanus Binetus, veritatem spectantes unam, odio vel ami- rari nihil admodum tribuentes. Incerta vero Abrahami Sculteti ratio, qui postquam de Ori- gene se paucis acturum dixit, quia inter Hæreticos fere potius, quam inter Patres numerat- ur, mox ubi ad ejus doctrinam ventum est & errores, vel à librorum depravatoribus profes- sos ipsos esse censet, vel in iis fluctuasse Origenem demonstrat. Dissimilis illorum Petrus Halloxius Leodiensis, nuperrimus ille Origenis vindex, ipsius vitam, virtutes, & documen- ta libris quatuor fusillime complexus: ad id attentus unum, ut vel integram & orthodoxam, C ac labis immunem Origenis doctrinam fuisse demonstrat; vel si quid veritate victus huius in- hæsisse vitii fateri cogitur, id ut quæsitis undecunque excusationibus diluat.

ORIGENIANORUM ^D LIBER TERTIVS. ORIGENIS SCRIPTA.

Libri tertii partitio.

LIBRUM istum itidem ut priores duos in Capita quatuor dispescimus. I. de Scriptis E Origenis in universum disputat. Quæ, quoniam vel ad Scripturæ interpretationem pertinent, vel sunt peculiaris instituti, in duo genera distribuimus, Exegetica, & Syntagmata. Secundum itaque Caput agit de Origenis Exegeticis, iisque ejus Operibus quibus varias Scripturæ interpretationes ante ipsius ætatem editas complexus est, & ἱερωνυμικὰ appellari queunt. III. versatur circa ejusdem Syntagmata. In Quarto, quo ordine, quibus temporibus lucubratifint libri Origenis, exquiritur. Subjicitur Appendix de libris Origeni falso adscriptis.

CAPVT PRIMVM.

DISPUTATUR IN UNIVERSUM DE SCRIPTIS ORIGENIS.

I. Stylus Origenis redundans & incultus. **II.** Plus septem ei dicenti aderant notarii: totidem librarii & puellæ opera e jus nitidius exarabant. **III.** Quicumque supersunt Ori- genis Libri, vitiatii & corrupti sunt. **IV.** Sua quibusque Origenis Operibus auctoritas, suus valor assignatur. **V.** De Origenianarum scriptio num numero differitur. **VI.** Qui- bus Scripturæ sanctæ editionibus uti solutus fuerit Origenes, aperitur.

I. REDUN-

A **I.** Redundat stylus Origenis, & diffluit. Quamobrem ipse *ἀμετρον φιλολογίαν* carpit Eustathius Antiochenus, & post illum Epiphanius, cumque *Σεμιναρίων* loquacitatis appellat Theophilus. Hinc & ipsi effatum hoc Salomonis accommodat Nicetas: *In multiloquio non deerit peccatum*: adeo ut parum attentum fuisse putem Erasmus, cum brevitatem ejus laudavit. Vitio huic Origenis causam fuisse censo assiduum docendi & dicendi consuetudinem, quæ verbosos homines facile efficit. Nec verbis solum, sed rebus etiam abundat: quemadmodum enim herbas luxuriat feracior seges, ita Origenis animus, si quando in aliquam sese meditationem conjecerat, tantam ipsi rerum ubertatem felix ingenium, & reconditum doctrinæ penus subministrabat, vix ut notarii scribendo pares essent. Ex hac festinatione, ut supra jam dixi, multa existebant incommoda: nimia erat orationis incuria & supinitas; ad res enim attentus animus insuper habebat verborum curam, & scribilibus sermonem quandoque tædebat; cujusmodi nonnullas suis locis observavimus: res sæpe confundebat cum rebus, ut Scriptores sacros citans aliquando permutaret nomina, & unum appellaret pro altero, ac sæpe Scripturæ loca permisceret; confusus memoriæ scilicet, & quo minus libros consuleret, festinatione impeditus. Scribit Didymus in Apologetico, quem pro Origene edidit, aliam verbis ejus esse sententiam, ac prima fronte videtur. Certe librorum qui supersunt, planus est stylus & apertus, adeoque affirmare ausim, sicubi obscurus sit Origenes, sententiam de industria vitandæ offensionis occultasse. Vitia Origeniani styli notavimus; laudes notaremus quoque, si non id jam accurate & erudite præstitisset Erasmus, quem omnino hac in parte audiatur, si quis Adamantio favet.

B **II.** Dixi vix scribendo pares fuisse notarios: sic enim erat. Tradit Eusebius septem & amplius notarios dictanti illi adfuisse; non simul quidem, ut de Cæsare refert Plinius, qui scribis quatuor, vel si nihil ageret aliud, septem uno tempore dictando sufficiebat; sed alternatim, & statim unumquemque vicibus. Cur id ergo tantopere miretur Baronius causam nulla est; nam & tanta fuit ingenii celeritate Origenes, tantaque diurni ac nocturni laboris patientia, ut scribentes notarios facile defatigaret. Pat ei aderat librariorum numerus, una cum puellis, quarum compositissimæ erant & clarissimæ literæ; horumque ad describendas nitide suas lucubrations, non ad dictantis verba in literas referenda, ut putavit Martinus Polonus, opera utebatur. Homilias autem quas ad populum habebat fere quotidie, alii ex ore loquentis excipiebant, quod ante sexagesimum ætatis suæ annum fieri prohibebatur. Quod si fecus fuisset factum Homiliarum quæ extant pars non exigua periisset. Hæc non satis distinguit Sixtus Senensis, cum ait: *Origenes quotidie, & quasi ex tempore Scripturas ad populum enarrabat, excipientibus ex ore ejus septem notariis, totidemque velocissimis in scribendo puellis, aliisq. Scripторibus, qui eas (conciones) ad monumentum posteritatis tradiderunt.* Neque sane id dixit Pamphilus, quem testem citat; sed illud duntaxat: *præcipue vero per eos tractatus quos pene quotidie in Ecclesia habebat ex tempore; quos & describentes notarii ad monumentum posteritatis tradebant.*

C **III.** Indeporrocriptiones Origenis esse vitiatas supra notavimus. At ferendum illud erat, si non eo etiam accessisset malorum hominum nequitia, errores suos malis artibus propugnantium, & alienis operibus adulteras manus inferentium. Id ipso etiam nunc vivo attentarunt nonnulli. Ausi sunt idem postmodum Ariani, horumque demum corruptorum audaciam Rufinus scriptione quadam coarguit. Verum non alium quenquam Origeni tantum perfidia sua & temeritate nocuisse quam Rufinum ipsum, merito affirmare possum. Nam ejus scripta interpretans, ita additamentis & detractionibus vexavit & corrupit, ut Origenem in Origene desideres. Acceptum huic quidem refert Adamantius, quod opera ipsius à Latinis hominibus intellectus & usurpatus est; & quod consumtis exemplaribus Græcis in Romanis interpretationibus quodammodo revixit. Verum iisdem expositionibus cum ignari Græcæ linguæ homines acquiescerent, neglecti fere Codices Græci perierunt, adeo ut bona Græca pessimis Latinis commutata sint. Quotquot ergo libros Origenis ad nos fortuna transmisit, violatos esse verisimile est, at eos potissimum qui præter notariorum *σφάλματα*, & Hæreticorum adulterationes, Interpretum etiam hallucinationes & perfidiam senserunt.

D **IV.** Non par ergo & eadem est librorum omnium auctoritas, quicumque ex Origenis incide profecti sunt. Quemadmodum enim suspecti erant ii præcipue, & damnosissimis scateri erroribus, & ab Ecclesiæ disciplina recedere dicebantur, quos ipse per otium secreto lucubrasset, ac libri præcipue *ἀπὸ τῶν*, in quibus dogmatum suorum officinam statuerat, ut narrat Pamphilus in Apologia: ita ad ejus sensus penitus introspectendos, ac cruenta dogmata, iidem nunc potissimum valere debent. In Homiliis quippe ad vulgi sese accommodavit captum, nec exquisitas doctrinæ merces è myrothecis suis depromtas in

doctis hominibus propinavit. At in elaboratis diligentiori cura lucubrationibus eruditio-
 nis suae promtuariter referavit. Igitur de Graecis, qui super sunt, libris sic statuendum puto, ut
 postremum ordinem Homiliae teneant, priorem cogitate & attente scripta Opera, cujus-
 modi sunt libri contra Celsum, & *ἑξ ἄρχῆς*, & Tomi. Judicium de his suum proponens Epi-
 phanius Hær. 64. cap. 5. in omni Scriptura perpetuo errasse dicit Origenem, eamque ingenti
 librorum mole explanasse: tum subnectit: *εἰς ἑκάστου γραφῶν ἢ παρησιασθε εἰπὼν ἂν ἀπὸ ἑδῆς*.
Ἐδοκίμῳ ἐν παρομοίαις, ἢ δὲ τῶν παρομοίων εἰς τὴν, ἢ εἰς φύσεις τῶν τε καὶ τῶν ἄλλων ἐπέκει, μέγας Φερύλλῳ.
πολλὰ καὶ ἡγεῖν ἐδύνατο. ὅσα δ' εἰς δόγματα ἰδωμάτων, καὶ ἀειπίστους, καὶ μείζονα. Στραπίας, τῶν πα-
τρῶν ἀποτάλα τῶν ἐπὶ αὐτῶ, καὶ μετ' αὐτὸν ἐπέκει, ἄλλω τῶν ἐν ταῖς ἀπίστον ἀισθητικῶν. In singulis
 Scripturæ libros non dubitavit dicere que sibi visa sunt. Quacunq; autem in Homiliis, & in
 Proæmiis de moribus, & natura animalium, aliorumque dicta sunt, medius incedens saepe eleganter
 differuit: quacunq; vero de dogmatibus pronuntiavit, & de fide, aliisq; majoris contemplationis,
 omnibus protulisse absurdiora, & qui præcesserunt ipsum, & qui secuti sunt, reperitur; exceptis
 duntaxat Hæreseon feditatibus. Utrumque autem scriptionum Græcarum genus, Homiliis
 dico, & libros per otium accuratos, & quidquid denique Græce ab Origene scriptum
 extat, longe iis anteponi jubeo, quæ in Latinum sermonem derivata sunt, & vel sublectam
 Interpretum fidem, vel hallucinationes, vel utrumque sustinuerunt. Inter scriptiones
 quæ Latine à Veteribus conversæ extant, prima erit earum auctoritas, quas Hieronymi
 dedit interpretatio: postremum tenebunt locum, quæ a Rufino Latinitati donatæ sunt,
 Nec plus fidei sane Veteri Commentariorum in Mattheum Interpreti, quicunque tan-
 dem ille sit, quam Rufino adhibendum est. Illum si ad Græcum, quem damus, contextum
 exegeris, Deus bone; quod interpretationis monstrum comperies! Totas paginas, tota
 folia assuta, tota detracta deprehendes. Hæc inter, observandum illud etiam discrimen
 est, majorem eorum esse librorum auctoritatem, quos senex Adamantius, ingenio per
 ætatem magis subactio elimavit, quam qui efferente sese in juvenutis æstu fecunditate pro-
 fusi sunt.

V. Nec aliquantulum duntaxat Origenianarum scriptionum partibus, vel notariorum pro-
 perantia, vel corruptorum nocuit audacia; sed in tota etiam volumina invidorum intem-
 perantia grassata est: nam qui tanto conatu in Origene doctrinam sæviebant, ejusne pe-
 percissent libris, & non eos omni studio abolevisent? Accesserunt crebra Synodorum &
 Episcoporum anathemata, quibus Adamantius, Adamantiique doctrina damnata est: tum
 promulgata apud recentiores Græcos decreta, quibus vetitum est ne quis ejus libros descri-
 bat. Unde maximæ Latinorum, ac Græcorum præcipue exemplarium parti clades illata
 est, & oppido pauca ex hoc interitu servata sunt. Quanquam enim ingens adhuc Origeniano-
 rum Operum volumen superest, quota illa pars est magni hujus lucubrationum numeri, quas
 ab eo elaboratas fuisse Veteres prodiderunt? Scribit Theophilus hunc innumerabiles texuisse
 libros, & garrulitatis suæ, quasi damnosæ possessionis mundo reliquisse hereditatem. *Ἄνω καὶ κάτω*
ταύλογῶν ἐπιπλοῦσε τὴν διακονίαν ἀμέτρο φλυαρίαι: ait Eustathius Antiochenus. Quis nostrum,
 inquit Hieronymus, tanta potest legere, quanta ille conscripsit? Idem alibi: Ambrosius, quo chari-
 tas, sumptus, notarios ministrante, tam innumerabiles libros vere Adamantius noster & Chalcente-
 rus explicuit. Vincentius Lirinensis: Sed credo pauca conscripsit: nemo mortalium plura, ut mi-
 hi sua omnia non solum non perlegi, sed non inveniri quidem posse videantur. Ex immenso hoc
 ergo lucubrationum numero Syntactici nomen meruit. Futurum autem præsentens, ut im-
 mensa hæc scribendi licentia nonnullorum sibi reprehensiones confisceret, multis eam ex-
 cufat Tomo 5. in Joh. cujus excufationis fragmenta habes Philocaliæ cap. 5.

Theophil.
 Pasch. 1.
 Et 2.
 Eustath. de
 Eug. lib.
 Hieron.
 Epist. 65.
 ad Pamm.
 & Ocean.
 c. 3. Epist.
 18. ad
 Marcell.
 Vinc. Lit.
 contr. hæ.
 cap. 23.

Magdeb.
 Cent. 3.
 cap. 10.

Attamen ingenti huic librorum copia, quam innumerabilem esse dicunt nonnulli, cer-
 tum alii numerum assignarunt. Epiphanius Hær. 64. cap. 63. percrebuisse narrat sex libro-
 rum millia ab eo fuisse conscripta. Atque id ex seipso refert, non ex Methodio, ut perperam
 asseverant Magdeburgenses. Eundem assignant numerum Honorius Augustodunensis
 de script. Eccles. cap. 55. & Cedrenus in Severo, & ex Cedreno Suidas in Origene, & Gly-
 cas Part 3. Annal. Præterea Rufinus in libello de adulteratione librorum Origeneis, de Epi-
 phanio ita loquitur: Denique quidam ex ipsis, qui se velut evangelizandi necessitatem per omnes
 gentes, & per omnes linguas habere putat, de Origene male loquens, sex millia librorum ejus se legisse
 quamplurima fratrum multitudine audiente confessus est. Ad ea Hieronymus, qui se omnia Ori-
 genis habere, legisse vero quamplurima jactabat libr. 2. Apol. cap. 4. hæc reponit libri ejus-
 dem sexto capite: De sex millibus autem librorum, quos ab eos esse lectos confingis, quis credat aut
 te verum dicere, aut illum potuisse mentiri: si enim Origenes sex millia conscripsisset librorum, poterat
 fieri ut vir eruditus, & ab infantia sacris literis institutus pro curiositate & scientia legisset aliena:
 quod vero ille non scripsit, quomodo iste legere potuit: Numeri a indices librorum ejus, qui in tertio volumi-
 ne Eusebii, in quo scribit vitæ Pampbili, continentur; & non dico sex millia, sed tertiam partem nun-
 peries. Habemus Epistolam suprædicti Pontificis, in qua huic calumnie rursus, dum adhuc esses in Oriente,
 respon.

A *respondet, & apertissimum mendacium libera veritatis fronte confutat: & in Epist. 62. ad Theophilum, cap. 2. Sex millia Origenis Tomos non poterat quisquam legere, quos ille non scripsit: facilius, credo restem hujus sermonis, quam auctorem esse mentitum.* Negat Hieronymus dixisse Epiphanium sex librorum Origenis millia à se lecta; imo vero tot ab Origene unquam fuisse scripta negat, quamvis id tamen percubuisse Epiphanius asserat.

Qui sibi volunt igitur Beda in libro de sex aetatibus mundi, Ado Viennensis, Hermannus Contractus, Marianus Scotus, & Conradus Urspergensis, cum Hieronymum quodammodo descripsisse ajunt, quinque millia librorum Origenis fuisse sibi perlecta? Martinus vero Polonus, & Guido Carmelita sex millia? Quid apud hunc Guidonem Isidorus, qui sic loquentem inducit Origenem:

*Condere, si credis, studui tot millia libros,
Quot legio missos ducit in arma viros.*

Sane videtur id sumtum ex proxime laudato Rufini loco, quicum Epiphanii nomen non exhibeat, facile eum ad Hieronymum retulerunt Scriptores illi, quemadmodum ab Erasmo deinde & Genebrardo relatus est. Quod autem quinque librorum millia plerique notant, cum sex alii commemorent, ex corruptis, ut fere fit, numerandi notis ortum errorem puto. Utri autem assentiendum potius, vel Hieronymo tot scriptos ab Origene libros perneganti, an Epiphanio id vulgi sermone ferri asserenti, equidem nescio. Fama quippe, futilis auctor: Hieronymi vero inane argumentum; nam quamvis in indicibus librorum Origenis, quos in tertio vitæ Pamphili libro Eusebius pertexerat, non sex mille, sed ne tertia quidem pars reperta sit, minime hinc efficitur non plures ab Origene lucubratos, quam quot recensuerat Eusebius. Pars aliqua jam intercederat; pars ipsius effugerat diligentiam: licet enim libr. 6. Histor. cap. 32. accuratum eorum catalogum texuisse se scribat, non omnes tamen ad ipsius notitiam pervenisse crediderim.

Ne quis vero censeat sex illa librorum millia, si modo totidem ab Origene scripti sunt, ingentia quadam volumina fuisse, cujusmodi puta Opus contra Celsum, vel Opus *ἀπὸ ἀρχαίων*, vel Tomi in Johannem, vel Homiliae in Lucam. Epistolæ singulæ, singuli Tomi, singulæ Homiliae, suo quæque titulo & nomine in hunc censum venerunt; atque ita facile ingens ille numerus prodiit, qui nec superat fidem, nec valde mirabilis est. Fertur Didymus Alexandrinus pios quosdam viros post Chrysoptomi mortem, Homiliae ejus octingentas supra quatuor mille, cum omnes non possent, in unum collegisse. Tantam vero librorum Chrysoptomi ejusdem copiam fuisse tradit Suidas, ut numerum superarent: tum quasi rem non satis significasset, addit: τὸν ὄσοντα μὲν αὐτὸ καὶ ἀλλὰ ἐν τῷ ἀριθμῷ, οὐ ἀνθρώπου, θεὸς δὲ μᾶλλον τὰ πέντα ἑκατόμβη. *Ejus vero lucubrationum recensere numerum, non hominis, sed Dei potius est, qui omnia cognoscit.* Fertur Theodorus Mopsuestenus plusquam decem voluminum millia edidisse, Raymundus vero Lullius plusquam quatuor. Causa igitur non erat, cur sex mille libros ab Origene fuisse scriptos tam præfacta asseveratione Hieronymus inficiaretur; cum eum præsertim fateatur mille & eo amplius tractatus in Ecclesia fuisse locutum, & innumerabiles præterea Tomos edidisse. Indicem porro librorum ipsius, post Eusebium, idem quoque concinnaverat Hieronymus in voluminibus Epistolarum, quas ad Paulam scripserat; & Origenem cum Varrone, viro πολυγράφου contulerat, ut ipse de se testatur in libro de scriptor. Eccles. cap. 85.

VI. Cæterum cum circa Libros sacros labor Origenis, & industria potissimum versata sit, non eadem Editione in iis interpretandis usus est: in Homiliis siquidem quas ad populi captum accommodabat, Editionem sequebatur Communem, quam usu quotidiano populus conterebar; in Tomis vero Ebraicam veritatem, aliasque Editiones consulebat. Hieronymus in Proœmio Traditionum Ebraicarum: *De Adamantio autem sileo; cujus nomen (se parva licet componere magnis) meo nomine invidiosus est: qui cum in Homiliis suis, quas ad vulgum loquitur, Communem Editionem sequatur; in Tomis, id est, in disputatione majori, Ebraicæ veritate stipatus, & suorum circumdatus agminibus, interdum lingua peregrina quarit auxilia.* Quocirca Scripturæ testimonia ab eo sæpenumero aliter relata reperies, ac in Editionibus concepta sunt, quæ hodie circumferuntur: quod & ex memoriæ perfidia aliquando contigit. Par in Evangeliorum deprimis ab eo locis discrimen occurrit; nam præterquam quod variantes suas lectiones Novi quoque Testamenti Codices habebant, ut hodieque habent; utebatur ad hæc sæpenumero Adamantius Evangelio secundum Ebræos, ut tradit Hieronymus in libr. de script. Eccles. cap. 4. atque inde discrepantiam illam extitisse conjicio.

CAPUT SECUNDUM.

ORIGENIS EXEGETICA ET EPMHNEYTIKA.

Capitis secundi partitio.

SEctionibus tribus hoc caput continetur. I. varia Origenianorum ἐξηγητικῶν genera percenseantur. II. singula Origenis ἐξηγητικῶν, quorum quidem ad hanc diem memoria superest, enumerantur. III. agitur de Exegeticis quæ super sunt, deque vetustis ipsorum interpretationibus. IV. disputatur de Origenis Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis, deque vulgata editione Septuaginta Interpretum.

SECTIO PRIMA.

VARIA ORIGENIANORUM ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ GENERA PERCENSENTUR.

I. *Scripturam sacram Ambrosii rogatu Origenes interpretatus est. Confutantur nonnulli, qui primum Scripturæ sacræ interpretem ipsum fuisse volunt.* II. *Dividuntur Origenis Exegetica in Scholia, Homilias, & Tomos: III. de quibus sigillatim quaeritur.* IV. *Quid sint ομνείωσις disputatur.* V. *ἰερωσύνη pars ἐξηγητικῶν. Epistolas inter Syntagmata collocamus.* VI. *Origenes historicum, mysticum, & moralem sensum perscrutari solet.* VII. *Cur minor in Norvo quam in Veteri Testamento ab Ambrosio dictus sit, investigatur.*

I. ANtequam varia Origenianorum ἐξηγητικῶν genera percenseam, revocentur in memoriam quæ supra notata sunt, ad interpretandos Scripturæ sacræ libros, Ambrosii consilium, auctoritate & rogatu Origenem fuisse impulsam, & quasi adactum, ut amice ab eo ipse expostulat in Commentariis ad Psalm. 1. & ut in quadam Epistola, quam exhibent Cedrenus & Suidas, leviter conqueritur, & ut ipse scribit Ambrosius in Epistola ad Origenem, quam refert Hieronymus in Epistola ad Marcellam,

Confutandus deinde venit nonnullorum error, qui primum Origenem Scripturas fuisse interpretatum literis prodiderunt. In his Beatus Rhenanus ad Hermannum Archiepiscopum Coloniensem ita de Origene disserit: *Quippe hic scriptor, quum quod ingenio perspicacissimo, & optimis disciplinis omnifariam excolto præditus fuit, tum quod improbo studio sacris monumentis irregulariter, primus quasi glaciem scidit juxta proverbium, in enarrandis Scripturæ divinis. Quæ verè laus, quamq; copiosa debeatur primis quibusq; rerum optimarum auctoribus, nemini ambiguum est. Et Sixtus Senensis libr. 4. Biblioth. quificait: His similibus excitat inunculis ubique uti voluit, prout dicebat hominem pene ἀνοδιδάκτωρ, & qui primus aggressus esset explanationem omnium divinarum Scripturarum, nondum ob ingentem earum difficultatem ab aliquo attentatam. Et Genebrardus in Epistola ad Carolum IX. cujus hæc verba sunt: Theologi liquidissimam velut iscaturiginem aperuit, & cum frangi illo Salomonis viro derivavit fontes suos foras. Tum deinde: Et sane omnium, quorum quidem in divina Scripta Commentarii extant, fuit antiquissimus. Itane vero? antiquiorne Philone, qui tot scriptis hodieque superstitis Scripturas sacræ explanavit? antiquiorne Theophilo Antiocheno, cujus extant Commentaria in quatuor Evangelia? Verustiores quoque fuerunt illo Melito Asianus, qui librum scripserat de Apocalypsi Johannis; & Rhodon, & Candidus, & Appion, qui tractatus in Hexaëmeron sigillatim composuerunt; & Judas, qui de septuaginta apud Daniele hebdomadibus scripsit. Itaque Ambrosius ad Psalm. 115. 28. Origenem ait multorum interpretationes diligenti discussisse indagine: quos & sæpe citatos apud eum reperias: velut Homil. 15. in Genes. ubi ait: Nunc interim non videbitur absq; ratione dici, quod & prioribus nostris quibusdam visum est, Prophetiam quandam in hoc designatam videri. Et Homil. 13. in Exod. Arictem etiam ante nos quidam pro furore posuerunt. Et Homil. 8. in Levit. De hoc quidam etiam ante me dixerunt. Et Homil. 9. in Num. Quidam tamè ex iis qui ante nos interpretati sunt locum hunc, memini quod mortuos dixerūt eos, qui nimietate scelerum in peccatis mortui intelliguntur. Et Homil. 26. seq. Execranda de Aegypto figuram duobus modis accipi, à prioribus nostris, & à nobis sæpe jam dictum est. Et Homil. 5. in Jud. Memini etiam quandam ex prædecessoribus nostris in libellis suis velut lanae populum dixisse Israël. Et Homil. 10. in Jerem.*

A τὰς ὁμοίαις ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ διηγήσατο. Et Homil. 14. seq. τῶν πρὸ ἐμοῦ δέ τις ἐπέβαλε τὸ τόπον Et Tom. 14. in Matthei, p. 230. ἐκέρησε μὲν ἂν τις πρὸ ἡμεῶν. Et passim in Commentariis in Johannem Heracleonem Hereticum, hujus Evangelistæ Interpretem infectatur. Qui ergo aliis ad Scripturas interpretandas Origenes viam prævisse dici potest? At excusari potest quod ait Sixtus Senensis libr. 4. Biblioth. *His similibus excitatiunculis ubique uti voluit, prout decebat hominem bene αὐτοῦ διδάσκοντα, & qui primus aggressus esset explanationem omnium divinarum Scripturarum, nonnullam obtingentem earum difficultatem ab aliquo attentatam.* Nam alios quidem non negat partem aliquam scripturarum exposuisse; omnium vero scripturarum explanationem aggressum esse aliquem ante Origenem, id vero negat, & merito quidem.

B Verumtamen quamvis aliorum exemplum quod sequeretur habuit, fatendum nihilominus hanc eum explicandæ Scripturæ artem multum provexisse: nec enim simplicem quandam interpretandi modum adhibuit, sed varia explanationum genera primus Scripturæ accommodavit. Nam vel diffusis Commentariis, quidquid suppeditabant ingenium & doctrina, proluxe congestit; vel brevibus tantum Scholiis obscuriora quæque illustravit; vel ad populi captum sese demisit, & selectas quasdam Scripturæ pericopas minus accurate per Homilias exposuit. Hieronymus in Prologo suæ interpretationis Homiliarum, quas in Ezechielem Origenes habuit: *illud, inquit, breviter admonens, ut scias Origenis opuscula in omnem Scripturam esse triplicia. Primum ejus Excerpta, quæ Græce ὑπόμνημα nuncupantur, in quibus ea quæ sibi videbantur obscura atque habere aliquid difficultatis, summam breviterque perstrinxit. Secundum Homiliaticum genus, de quo & præsens interpretatio ejus est. Tertium quod ipse inscripsit τῆπος, nos Volumina possumus nuncupare, in quo Opere tota ingenii sui vela spirantibus ventis dedit, & recedens à terra in medium pelagus aufugit.* Rufinus in Prologo interpretationis suæ Commentariorum Origenis in Numeros, quem mihi olim Bigotiana Bibliotheca suppeditavit: *Quæcumque in Numerorum libro, sive Homiliatico stylo, sive etiam ex his quæ Excerpta appellantur, scripta reperimus, hæc te perurgente, Romana ut potuimus voce ex diversis in unum ordinem collecta digessimus.* Et paulo post: *Scire tamen te volo, Frater, quod hæc lectio vias quidem aperiat intelligenti, non tamen sigillatim cuncta quæ scripta sunt differat, ut in Explicationum libris legisti: quoscilicet etiam Lector non reddatur otiosus, sed purgat cor suum, sicut scriptum est, & producat sensum, & audito verbo bono, ut sapiens adficiat ad illud.*

D III. Scholia breves erant notæ enodandis locis intricatioribus, & abstrusioribus sensibus erudiendis, quales habemus in omnes fere Græcos Poëtas. Erasmus Otiola reddi jubet. Sixtus Senensis exponit *Vacationes, sive otia, sive per otium excerpta; quibus quoties ad plenam commentationem otium deesset, ea tantum quæ sibi videbantur obscura, brevibus quibusdam annotationibus summam perstringebat.* Inepte uterque. Scholion diminutivum est à Schola: Schola Græcæ & Latine, præter vulgatas significationes, lucubrationem etiam sonat, quæ de re aliqua per otium elaboratur. Scholion ergo parvam Scholam significat, hoc est, Lucubrationunculam. Speciatim vero Scholia appellantur Commentarioli, vel Dissertatiunculæ. Præterea excerpti ex Auctore aliquo loci dicuntur Scholia, cujusmodi ex Evangelio, quo utebatur Marcion nonnulla depromsit Epiphanius Hæret. 42. & Scholia appellavit. Atque hæc Scholia Latine Excerpta proprie dicuntur. Male autem hoc nomine afficias breves expositiones, & dissertationes; quod tamen fecerunt Hieronymus & Rufinus, cum Origenis Commentariolos in Scripturam Excerpta dixerunt; omnè Scholiorum genus communi Excerptorum vocabulo donantes, quod ad certam quandam speciem erat restringendum. At quoniam brevibus sententiis hæc Scholia Origenis, sive Commentarioli concludebantur, idcirco Commaticum interpretationis genus ea Hieronymus appellat. Proem. Comment. in Matth. *Legisse me fateor, inquit, ante annos plurimos in Mattheum Origenis viginti quinque volumina, & totidem ejus Homilias, Commaticumque interpretationis genus.* Et Proem. Comment. in Epist. ad Galat. *Scriptis enim ille vir (Origenes) in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stromatum suorum librum commatico super explanatione ejus sermone complevit. Quod ita intelligo; Scholia in Epistolam ad Galatas decimo Stromatum suorum libro ipsum inseruisse.* Scholia vero ad sacrorum Librorum oram attextuissè Origenem ostendit liber vetustissimus Renati Marchali, quo continentur Prophetæ omnes, qui in Collegii Parisiensis Societatis Jesu Bibliotheca fervatur, & cujus usuram humanissime mihi concessit Gabriel Collartius amplissimæ huic Bibliothecæ præfectus, & illi ipse ἐπιμελεσθε, & doctrinæ omnis refertissimum penu. Prophetiæ Ezechielis præfixum hoc habet ille liber; *μετελήθη δὲ τὸ πρὸς τὰς ἐκδόσεις ἑξαπλῶν, καὶ διηρηθῆναι ἀπὸ τῶν ὀριζήσεων αὐτῆς τετραπλῶν, ἅτινα καὶ αὐτὸς χριπὶ διηρηθῆναι, καὶ ἐξαπολογεῖσθαι. Ἐδὲν εὐσεβῆς ἐν τῶν τὰ σχόλια παρὰ Σινκαῖ.* Desumptum est ab Hexaplis juxta Editiones, & emendatum ex ipsius Origenis Tetraplis, quæ & manus ipsius emendata, & scholiis succincta erant. Vnde ego Eusebii Scholia apposui. Hinc discimus Tetraplorum limbos Scholiis ab Origene fuisse succinctos. Si quis autè existimet quæ in hoc Marchali Codice ad oram Ezechielis, aliorumq; Prophetarū adtextæ sunt annotationes, ea ipsa esse

esse Origenis Scholia, multum is sane errabit, Constant enim illa partim variis interpreta- A
tionibus ex Aquila, Theodotione & Symmacho depromtis; partim lectionibus variis, vel
circa lectionum varietatem observationibus. Neutræ vero pro scholiis Origenis haberi
possunt: non prioris; quis enim putare possit in Tetrapla, quæ Scholiis, ut dixi, succincta
erant, unde & ista sumta sunt, depromtas è diversis Interpretum expositionibus particulas
conjecisse Origenem, cum in iis plenæ ipsæ ac integræ interpretationes haberentur? non
posteriores; utpote in quibus sæpe Origenis, & alicubi etiam Constantini Imperatoris
mentio fiat.

Homilia à Rufino & Hieronymo Tractatus appellantur. Apologia Pamphili à Rufino
conversa: *Præcipue vero per eos Tractatus, quos pene quotidie in Ecclesia habebat ex tempore, quos
& describentes notarii ad monumentum posteritati tradebant.* Hieronymus adv. Vigilantium, B
Epist. 75. de Homiliis in Job loquens, quas Hilarius verterat; *Cur Tractatus ejus in Job, inquit,
descriptos habes? & in Præfatione ad Homilias Origenis in Canticum; Hos duos Tractatus,
quos in morem quotidiani eloquii parvulis adhuc lactantibus composuit, fideliter magis quam ornate
interpretatus sum: & in Proemio Commentar. in Epist. ad Galat. Scripsit enim ille vir (Ori-
genes) in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stromatum suorum li-
brum commaticum super explanatione ejus sermone complevit: Tractatus quoque varios, & Excerpta,
quæ vel sola possint sufficere, composuit.* Nempe Tomos, Homilia, & Scholia significat per
quinque illa volumina, & Tractatus, & Commaticum sermonem res esse diversas: sed
frustras; id enim sibi vult Hieronymus, alia in decimum Stromatum librum inserta esse Scho- C
lia, alia seorsum elaborata & descripta. Fallitur Erasmus cum Homilia illas recte dici pu-
tat *Colloquia*, non enim Origenes cum auditoribus colloquebatur, sed auditores alloqueba-
tur; ac proinde melius dicerentur *Alloquia*. In iis phaleras & oratoria pigmenta neglexit
Adamantius; planum vero, familiare, ac simplex, nec valde prolixum, quale facilius patien-
tur Homilia, dicendi genus persecutus est.

Tomi idem sunt quæ & ἑρμηνεῖα proprie dicta: nam quamvis hoc nomine affici possint,
quæcunque interpretationis vice funguntur; atque ita non ad Tomos solum, sed & ad
Homilia etiam, & Scholia referri possit ea vox, illamque Editioni nostræ, quæ Tomis &
Homiliis constat, præfixerimus; nihilominus tamen ad Tomos speciatim & proprie perti-
net, iisque nunquam non in antiquis Codicibus tribuitur. Explicationum libros appellat
Rufinus in Prologo interpretationis Commentariorum Origenis in Num. In iis Origenes D
Ebraica veritate stipatus, & suorum circumdatus agminibus, peregrinæ interdum linguæ
quarebat auxilia, ut tradit Hieronymus in Proem. Quæst. Ebraic. in Homiliis autem Com-
municem Editionem sequebatur, ut superiore Sectione notatum est.

IV. Interpretationes præterea Origenis quasdam, σημειώσεις appellatas reperio. Utrum
Scholiis an Exegeticis proprie dictis vox ea tributa sit, querendum est. Hieronymus Scho-
liis manifeste tribuit Proem. in 1. Comment. Isaia: *Feruntur, inquit, & alii sub nomine ejus
(Origenis) de visione τετραπιδων duo ad Gratam libri, qui pseudographi putantur, & viginti quinque,
Homilia, & σημειώσεις, quas nos Excerpta possumus appellare.* Excerpta igitur, seu οὐλίαι, ea sunt
σημειώσεις. At Philocalia cap. 26. postquam prolixum Origenis fragmentum in Exod. 10. 27.
prolatum est, verba hæc sequentibus aliquot fragmentis præfiguntur: *καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ τῷ
ἐν ταῖς αὐταῖς εἰς τὴν ἑξῆς σημειώσιν.* Igitur σημειώσεις constabant Tomis; igitur quæcunque E
hoc Philocalia capite fragmenta in Exod. 10. 27. repræsentantur, petita sunt ἐκ τῶν σημειώσεων. Ea
vero nequitiam pro Scholiis habere possunt, sed justorum Commentariorum vicem ex-
plent; ea est rerum ac verborum ubertas & copia.

Ego quidem σημειώσεις generale vocabulum esse puto, quo Tomi & Scholia continentur,
σημειώσεις est, adnotare, commentarium scribere, scriptum aliquod ad aliud adjicere, adscribere,
σημειώσεις, adnotatio, commentarius, quicquid ad aliud scribendo adjicitur, cuiusmodi sunt Scho-
lia, & Commentarii qui ad oram librorum adtexti solent. Ita intelligendus Eusebius lib. 5.
Histor. cap. 20. cum χρησιμῶν σημειώσεων appellat obtestationem quandam quæ ad finem li-
bri Irenæi ἐξ ὁδοῦ præter contextum adjecta erat. Inde lux quoque alteri ejusdem Eu- F
sebi loco lib. 6. cap. 16. ubi de Hexaplis Origenis agens, deque variis quibus illa constabant
interpretationibus, ita scribit: *ταῦτα δὲ ἀπίσαι ἐπὶ ταυτῶν σωμαζαγῶν, διελών τε πρὸς κῶλον, καὶ ἀντι-
πρὸς εἰς ἀλλήλους, καὶ καὶ αὐτῆς ἡ ἑβραίων σημειώσεις, τὰ τῶν λεγομένων ἑξαπλῶν ἡμῖν ἀντίγραφα καὶ ἀπόστον.*
His omnibus in unum ab eo collectis, & per cola divisis, ac invicem è regione oppositis, cum He-
bræum præterea contextum adscripsisset, exemplaria nobis Hexaplorum, uti appellari solent, reli-
quit. Quod Eusebius σημειώσεων ἑβραίων dixit, commodius ἀποδείξεις ἡ ἑβραϊκῆς ἐπιλυσίας Epiphani-
nius nuncupavit, quasi dicas, *adjunctiones, adjectiones.* Optime quoque Nicephorus
ἀποδείξεις σημειώσεων reddidit, hoc est, *descriptionem ad aliud additam;* addita enim Præpositio notat
esse τῶν πρὸς τῇ. Cum ergo Scholia & Commentaria, alterius scriptionis explicanda gratia
scribi

A scribi solcant, eique sæpe a djungi & ad oram adtexti, propterea *σημειώσεις* recte dicta sunt: neque immerito Philocaliæ textores hoc vocabulum Commentariis, Hieronymus Scholiis tribuere.

V. Communi quoque *ἑρμηνειῶν* titulo Tetrapla, Hexapla, & Octapla Origenis completimur, quæ proprio vocabulo *ἑρμηνεύματα* appellare possis. Cum enim ex variis Scripturæ conflata sint interpretationibus, in eum venire debuerunt censum, quo quæcunque ad interpretandam Scripturam elaboravit Adamantius, continentur. Huc adjicit Epistolas Sixtus Senensis, quod propositas sibi circa Scripturæ illustrationem quæstiones rescribendo Origenes dissolverit. At cum alia quoque per Epistolas argumenta tractasse ipsum constet, velut cum ad Philippum Imperatorem, vel ad conjugem ipsius Severam, vel ad Fabianum

B Papam fidei suæ profitendæ causâ scriberet, merito inter Syntagmata Epistolas ipsius con-

VI. Qui interpretandis Scripturis triplex *ἑρμηνειῶν* genus adhibuit Origenes, is triplitem ex illis sensum eruere, ac investigare consuevit; historicum, quæm & literæ sensum appellant, mysticum, & moralem. Sic ille Homil. 17. in Genes. ubi agit de benedictionibus Patriarcharum: *In ipso autem corpore & serie verborum, neque benedictiones tantum, neque futurorum sola prænuntiatio, quantum mores vel propositum eorum, vel etiam quedam ab eis gesta notabiliter arguuntur. Quæ res nobis tripartitam (ut in aliis fecimus) explanationis materiam subijcit, ita ut benedictiones historie locum seruent; prophetia vero mysticum atque dogmaticum, quorum correptio atq. objurgatio moralem dirigat stylum.* Quod idem in fine ejusdem Homiliæ

C repetit. Ab historico autem sensu ad mysticum, à mystico ad moralem fere progreditur; quamvis hunc ordinem pervertat nonnunquam, literam aliquando negligat, à morali expositione ad mysticam quandoque transeat. Quæ quoniam supra luculenter tractavimus, hæc obiter tetigisse sufficiat.

VII. Finem huic imponemus Sectioni, adducentes illud Ambrosii è libr. 5. Epist. 43.

Et sciam, quod nihil difficilius sit, quam de Apostoli lectione differere, cum ipse Origenes longe minor sit in Novo, quam in Veteri Testamento. Cujus rei causas quærenti mihi id succurrit, etate

D Origenis pluribus Commentariis, interpretationibus, dissertationibus, Traditionibus illustratum fuisse Testamentum Vetus, quam Novum, cujus reconditiores sententiæ perpau-

corum industria fuerant ad hoc tempus investigatæ; proindeque Instrumentum Vetus tractantem Adamantium majorem fuisse in luce versatum, quam cum Novo explicando operam suam navaret. Huc accedit antiquæ Legis abrogatas ceremonias & judicia enarrantem, minore periculo in allegorias excurrisse, & destruxisse literam, quam cum Christi decreta, & sanctiones Apostolorum, dogmatum suorum novitate depravaret.

SECTIO SECUNDA.

SINGULA ORIGENIS ΕΗΡΗΤΙΚΑ, QUORUM AD NOS PERVENIT NOTITIA, ENUMERANTUR.

E I. Enumerantur Origenis Exegetica in Pentateuchum, II. in Josue, Judices, Libros Regum, Paralipomenon, Esdræ, & Job: III. in Psalterium: IV. in Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum: V. in majores Prophetas quatuor: VI. & in minores Duodecim: VII. item in Matthæum, Lucam, Johannem, & Acta Apostolorum: VIII. Epistolas Pauli, & Apocalypsin.

I. Postquam varia Origenianorum Exegeticarum genera percensuimus; singulas nunc exegeticas lucubrations enumerare decet, quarum ad nostram ætatem notitia pervenit. Nam ex ingenti hæc, quam diximus, scriptiorum congerie, non modo pars intercidit maxima, sed multarum etiam tituli ac nomina obsoleverunt. Quarumcunq; ergo memoria aliqua in Veterum scriptis servata est, eas recensebimus sigillatim, & juxta librorum Scripturæ sacræ ordinem digeremus.

Scribit Epiphanius, ex eoque Cedrenus, & Suidas, singulos Scripturæ sacræ libros Origenis studio fuisse interpretatos. Auspicandum à Genesi, quam tredecim Commentariorum libris, & mysticarum Homiliarum libris duobus explicasse ipsum testatur Hieronymus apud Rufinum Inveit. libr. 2. Idem Quæst. 1. ad Damas. narrat, Adamantium duodecimum & decimum tertium librum Commentariorum suorum in Genesin huic loco exponendo consecrasset: *omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur.* Hinc emendandus

Eusebius cujus libro 6. Hist. cap. 24. hæc leguntur; *ἡ δὲ τὸ ἐπὶ τῶν εἰς τὴν γένεσιν, ἡ ἑβδόμη δὲ ἐστὶ*

πάντα, ἢ μόνον τὰς ἀπὸ τοῦ ἑννὰς διὰ τὴν ἑξῆς ἀριθμοῦ ὑπομνηματίζῃ. In nono autem Commentario. A rum in Genesin (sunt autem omnino duodecim) non solum eos qui nonum precedunt, ostendit Alexandria fuisse compositos. Eusebium secutus est Suidas. Saep autem in numerorum nota labuntur librarii; inde fortasse error, adscripto ἰσ pro ἡ. vel certe in eo Codice quo utebatur Eusebius, in unum coaluerunt posteriores libri duo, utpote qui circa idem argumentum versarentur.

Septendecim Homilias in Genesin hodieque superstites Rufinus Latino sermone donavit: diversas illas esse à mysticis Homiliis infra ostendemus. Idem certe Hieronymus in Epistola 126. ad Evagrium, scribit Origenem in prima Homiliarum in Genesin de Melchisedec disseruisse: cuius cum nulla habeatur mentio in prima Homiliarum quæ supersunt, concluditur vel respexisse Hieronymum ad priorem Mysticarum Homiliarum, vel plures alias Homiliarum in Genesin collectiones extitisse. B

Fragmenta aliquot è Tomis Origenis in Exodum vigesimo sexto Philocaliæ capite continentur. In eundem præterea librum, & in Leviticum Excerpta seu Scholia scripsisse Rufin. In. cum tradit Hieronymus apud Rufinum. Duodecim vero Homilias in priorem hunc Scripturæ librum, sexdecim in postremum Rufinus Latine refudit. Aliud ex Homilia secunda in Leviticum fragmentum habetur Philocaliæ primo capite, cuius ne apicem quidem in Homilia Latinæ editionis secunda, aliisve reperias. Ex quo facile intellectu est plures quæque in Leviticum Homiliarum collectiones fuisse. Id ex eo etiam probatur, quod cum Homilia 4. dicat Origenes se jam supra de lineis vestibus sæpe egisse, & Homilia 6. sparsum se & sæpe de consecratione Sacerdotis & unctione disseruisse, nihil tamen ejusmodi in superioribus penitus extet. An ex Homiliis autem extemporalibus depromptum sit fragmentum istud primi Philocaliæ capitis ex Homilia 2. in Leviticum, an ex elaboratis per otium, (Cuiusque enim generis Homilias profudisse Origenem demonstrabimus infra) incertum est. C

Præter Homilias octo & viginti in Numeros, Scholia quoque edidisse eum tradit Rufinus: sed in unum ita cum Homiliis permista sunt ab hoc Rufino, cum Latine utraque exponeret, ut pro eodem haberi possent: Quæcumque, inquit, in Numerorum libro, sive Homiliatico stylo, sive etiam ex his quæ Excerpta appellantur scripta reperimus, hæc perurgente Romana, ut potuimus, voce ex diversis in unum ordinem collecta digessimus. Hieronymus in interpretatione duodecimæ Origenis in Jeremiam Homiliæ notat de sacerdotalibus benedictionibus Adamantium disseruisse. Nihil autem hujusmodi in Rufiniana collectione compareret. Igitur vel Homilias istas pro consuetudine sua decurtavit & interpolavit Rufinus; vel aliquæ jam ipsius ætate exciderant. D

Sele aliquando in Deuteronomium disseruisse Origenes declarat Hom. 8. in Luc. Eundem vero librum explanaturum se affirmat Tom. 32. in Johann. Octo in eum Homilias Origenis commemorat Cassiodorus libr. de institut. divin. Scripturar. cap. 1. Reliqui etiam vobis in Deuteronomium sermones octo (Origenis) in quibus est minuta nimis & subtilis expositio. Rufinus in Prologo ad Urfaicum: Jam enim ex omnibus, quæ in Lege scripta reperit, sola ut puto in Deuteronomio desunt Oratiuncula, quas si Dominus iuverit, & sanitatem dederit oculis, cupimus reliquo corpori sociare. Potro memoratos in Pentateuchum Tomos significavit Hieronymus, cum Ambrosium dixit Origenis Hexaëmeron compilasse. E

II. Viginti sex Homilias in Josue ex tempore ab Adamantio sene recitatas, & industria Excerptorum servatas Rufinus Latine reddidit. Fragmentum ex Homilia 20. duodecimum Philocaliæ caput representat. Homilias novem in Judices Latinis itidem verbis retulit Rufinus. Origenes in Prologo Commentariorum in Canticum Cantorum, agens de Cantico Deborah ita scribit: Verum & de his plenius in illis oratiunculis quas de libello iudicum edidimus, disserta reperies. Atqui ex oratiunculis in Judices quæ supersunt, sexta Canticum Deborah explanat. Verisimile ergo est, has ipsas Homilias designari ab Origene, proindeque ab eo ipso fuisse editas, non ex tempore conceptas & recitatas. In libros Regum duæ omnino Homiliæ supersunt: prior in 1. Reg. cap. 1. & 2. altera in 1. Reg. 28. in qua de Engastrimytho disputatur. Priorem Latina habet Origenis editio; alteram è Vaticanis membranis Allatius eruit. Homilia insuper tertia in Josue ait Origenes se aliquando de duabus meretricibus, quarum litem Salomon disceptavit, in Ecclesia ad populum disseruisse. Cassiodorus præterea in libro de institutione divinarum Scripturarum, cap. 2. affirmat se quatuor Origenis Homilias in primum librum Regum invenisse; unam in librum secundum; & unam, eamque prolixam in librum secundum Paralipomenon. Idem cap. 6. narrat, visas sibi in duos Esdræ Libros singulas Origenis Homilias, quæ à Bellatore Presbytero Romana oratione explicatae sunt. Jobum multis Homiliis Origenes exposuit. Sic Eustathius Antiochenus in Diagnostico de Engastrimytho: ἃ δὲ ἐστὶν τὸ πολλαπλοῦς ἀπορομλήσας ἰσ, . . . μετῴρωσθαι εἰς τὰ ἑξῆς διαζήσαν ὁμήσας ὀνόματα καὶ ἐτικῆν γραμμάτων. Cum de misero 166

Rufin. Proleg. Homil. Origen. in Num.

Hier. Epist. 65, cap. 2.

A *Iob Homilias habuisset, in Filiarum nomina sublimi oratione excurrens, aniliter eo in argum-
versatus est.* Has Homilias ad sensum fuisse ab Hilario conversas tradit Hieronymus in Ca-
tologo Scriptor. Eccles. & Epist. 75. adv. Vigilantium, ubi & id apponit: *Cur Tractatus ejus*
(Origenis) in Iob descriptos habes, in quibus contra Diabolum, & de Stellis, caeloque disputans, qua-
dam locutus est que Ecclesia non recipit?

III. Psalterium Origenes triplici expositionum genere illustravit, Commentariis, Ho-
miliis, & Scholiis. Primum illum inter Græcos integrum Psalmorum corpus multis volu-
minibus explicasse proditum est ab Hieronymo Epist. 89. ad August. quod de Commenta-
riis intelligo. Ex his multa vel imitatum, vel interpretatum fuisse Hilarium idem auctor est;
qui & septem à Tomis illis se Latinis verbis expressisse refert, à Psalmo nimirum decimo ad
B decimum sextum. Idem etiam libr. 1. Apolog. adv. Rufin. cap. 3. *Octogessimum quoque nonum*
Psalmum, inquit, qui scribitur, Oratio Moysi, hominis Dei, & reliquis undecim, qui non habent ti-
tulos, secundum Huilli expositionem, ejusdem Moysi putat (Origenes) nec dedignatur Ebraeam
Scripturam interpretans, per singula loca quid Ebraeis videatur inferere. Ea porro Commentaria
infrigante Ambrosio suscepta, eidemque inscripta fuisse ex fragmento intelligimus, quod
habet Epiphanius Har. 64. cap. 7. Tractatus Origenis in Psalterium centum & quinquagin-
ta vidisse se asseverat Tritemius in libr. descript. Eccl. Novem Homilias in Psalmos 36. 37.
38. Romano sermone Rufini opera donatas Latina Origenis habet editio. De Psalmorum
illorum expositione ita Rufinus in Prologo: *Idcirco tibi eam, Aproniane fili charissime, in novem*
oratiunculas, quas Græci Homilias vocant, velut in uno corpore digestam in Latinum transtuli.
C *Eam in novem Homilias digestam se transtulisse dicit, non in novem Homilias digessisse;*
contra quam Erasmo, & Sixto Senensi visum est. Ex Homilia præterea in Psalm. 82. fragmen-
tum historia: suæ inseruit Eusebius: & Homiliam in Psalmum centesimum laudat ipse Ori-
genes Homil. 15. in Jos. Denique brevis Scholii Psalterium fuisse ab Origene annotatum
affirmat Hieronymus sive quisquis est Auctor Comm. in Psalm. in Procem. Proxime, inquit,
cum Origenis Psalterium, quod Enchiridion ille vocabat, strictis & necessariis interpretationibus an-
notatum in commune legeremus, simul uterque deprehendimus nonnulla eum vel perstrinxisse levi-
ter, vel intacta penitus reliquisse; de quibus in alio opere latissime disputavit, quod scilicet non pu-
taret rem magnam brevi sermone concludere. Et deinde: *Non quod putem à me posse dici que ille*
præterit; sed quod ea que in Tomis vel Homiliis ipse disseruit, vel ego digna arbitror lectione, in
D *hunc angustum Commentariolum referam.* Quibus Tomi Origenis, Homiliae, & Scholia in
Psalterium singulatim notantur.

IV. Ex ejus Commentariis in Proverbia Salomonis particulas duas depromsit Pamphi-
lus in Apologia. Catena quoque manuscripta Bibliothecæ Mazatiniæ in Lucam, ad cap. 8.
v. 4. inigne fragmentum indidem exprimit. Ipsius explicationum in Ecclesiasten scribit
Sixtus meminisse Methodium in libro de resurrectione. Quod equidem in fragmentis, quæ
apud Epiphanius, & Photium extant, nusquam reperio. In Canticum Cantorum mul-
tum laboris & studii contulisse ipsum testatur Gregorius Nyssenus. Commentarios quidem
& Homilias in hunc librum dedit. Commentarii duplices fuerunt: Parvum Tomum ju-
venis scripsit, è quo laciniam capiti septimo Philocaliæ intexam deprehendas; annis vero
E provectior decem composuit Tomos, quos memorabili elogio Hieronymus exornavit, in
Prologo ad Damasum, suæ interpretationi duarum Origenis Homiliarum in Canticum
præfixo: *Origenes, inquit, cum in cæteris libris omnes vicerit, in Cantico Cantorum ipse se vicit:*
nam decem voluminibus explicatis, que ad viginti usque versuum millia pæne perveniunt, primum
Septuaginta Interpretes, deinde Aquilam, & Symmachum, & Theodotionem, & ad extremum Quin-
tam Editionem, quam in Actio litore invenisse se scribit, ita magnifice, aperteque disseruit, ut inde
mibi videatur in eo completum esse quod dicitur: Introduxit me Rex in cubiculum suum. Horum
Commentariorum pars non contemnenda in Editione Latina hodieque superest, sed male
in Homilias distributa, ut ostendemus inferius, cum de superstitibus Origenis Operibus erit
agendi locus. Homilias autem in Canticum duas Hieronymus Latine explicavit, quas, ut ipse
F ait, *in morem quotidiani eloquii parvulis adhuc lactentibus (Origenes) composuit.*

V. Isaïam Adamantius Commentariis, Homiliis, & Scholiis interpretatus est; & Com-
mentariorum quidem triginta libris, Homiliis viginti quinque. Hieronymus libr. 1. Apolog.
adv. Rufin. cap. 3. *Certe etiam Origenes Patriarchen Huillum, qui temporibus ejus fuit, nominat;*
& tricesimum tonum in Esaiam, in cuius fine edisserit: Ve tibi civitas Ariel, quam expugnavit Da-
vid, illius expositione concludit; ut cum aliter prius sensisse se dicat, doctum ab illo, id quod est verius,
confitetur. Et in Procemio ad primum Commentariorum suorum in Isaïam librum: *Scriptis*
in hunc Prophetam juxta Editiones quatuor, usq. ad visionem quadrupedum in deserto Origenes tri-
ginta volumina, è quibus vicesimus sextus liber non invenitur. Feruntur & alii sub nomine ejus de
visione tetrapedum duo ad Græcam libri, qui pseudographi putantur; & viginti quinque Homiliae: &
quædam etiam quas nos Excerpta possumus appellare. Plura autem scripsisse illum persuadere possunt
hh hæc

Erasm. in
Censur. de
Comment.
in 3. Psal.
Sixt. Bibl.
libr. 4.

Greg. Nyss.
in Procem.
Comm. ent.
in Cant.
Cantic.

hac Eusebii verba, unde sua Hieronymus mutuatus est: *χρησθέντες δὲ καὶ τῶν ἑξήκοντα εἰς τὴν ἑβδόμησαν σὺν τῷ τριτοῦ μέρους τῆς ἑβδόμης καὶ ὁρατοῦ τῶν τετραπύλων τῶν ἐν τῇ ἐρημῷ, τριάντα εἰς ἡμᾶς ἀποβύθον τόμου. Hac tempeſtate Origenes commentarios suos in Iſaiam composuit, & quibus in tertiam quidem partem Iſaiæ, usque ad visionem quadrupedum in deserto, triginta ad nos Tomi pervenerunt.* Et continuo de Commentariis ejusdem in Ezechielem agens, viginti quinque sua ætate extitisse ait, neque plures Origenem in hunc Prophetam scripsisse: quasi subinnuens aliquos è Commentariis in Iſaiam intercidisse. In antiquo Codice Marchali, unde Iſaiæ contextum depromit Curterius, & cum Procopii Commentariis edidit, Tomorum illorum Origenis numeri ad librum adscripti sunt, & in tricesimo desinunt, qui notatus est ad oram capitis 29. v. 1. atque hinc proinde pertinuit ad cap. 30. v. 6. unde initium ducit viſio quadrupedum.

Jeremiæ Prophetiam per Homilias Adamantius explicavit. Quatuordecim ex Homiliis confuso ordine Hieronymus in Latinum sermonem tranſtulit, Novemdecim habuit Scorialensis Codex, quo usus est Corderius, sub nomine Cyrilli: quarum duodecim inter Hieronymianas jam ante habebantur. Fragmentum ex Homilia trigesima nona decimum offert Philocaliæ caput. Cassiodorus in libro de instit. divinar. Scriptur. cap. 3. asserit Origenem 45. Homilias Jeremiæ exposuisse, ex iisque quatuordecim sibi fuisse inventas, eas nimirum quas Hieronymus Latinitate donaverat. Denique Rabanus Maurus quinque illas supra quadraginta Origenis Homilias in Jeremiæ vidisse se asseverat. At in Threnos Jeremiæ novem Origenes dictaverat Tomos, ex quibus quinque duntaxat ad suam ætatem pervenisse Eusebius memoria prodidit.

Ezechielem viginti quinque Tomis ab Origene fuisse illustratum docet idem Eusebius. Docet & vetus Marchali liber omnes Prophetas complexus: nam ad Ezechielis oram Origenianorum Tomorum numeri suis sunt notati locis, nec plures sunt quam quinque & viginti. Ex Homiliis vero in Prophetæ hujus enodationem pronuntiat, quatuordecim ab Hieronymo Romanis conversæ verbis in Latinam editionem conjectæ sunt. Ex hoc Origenis loco Tract. 29. in Matth. *Quæ autem sequuntur in textu Danielis, sicut potuimus, exposuimus,* in Daniele aliquid ab ipso compositum fuisse discimus: & è Proemio quoque Hieronymi ad undecimum Commentariorum in Iſaiam, in quo ait, sese Origenem cum aliis fuisse alleſtatum in Expositione septuaginta Hebræomadarum; nisi quis hæc in aliis fortasse libris obiter ab Origene tractata fuisse dicat. Multo igitur minus hæc addocent Homilias nec Commentaria in Daniele ediderit. Carterum cum novemdecim Origenis Homilias in Jeremiæ, falso Cyrillo adscriptas è Scorialensi codice depromserit Balthasar Corderius, & in editionis suæ Præfatione notaverit ejusdem Auctoris Commentarios in Ezechielem & Daniele contineri in hoc ipso Codice, caveat Lector, ne eos quoque Cyrillo perpetram tribui, itidem ut Homilias in Jeremiæ, & ad Origenem pertinere temere existimet: tam enim Cyrilli quam Origenis esse possunt: re ipsa quippe in omnes Prophetas scripsisse fertur Cyrillus, & ejus etiam in Daniele Homilias in Varicana Bibliotheca servari tradit Sixtus Senensis. Rei veritatem vel sciunt, vel scire possunt Scorialenses illi Hieronymiani, qui his thesauris incubant.

VI. In duodecim Prophetas viginti quinque *ἑξήκοντα* Origenis volumina manu Pamphili exarata reperisse se narrat Hieronymus: plures tamen scripsisse Adamantium significat Eusebius: *τὴν τε εἰς τὰς δώδεκα προφήτας τῶν σὺν ἡμῶν ἐπιβύθον πέντε καὶ εἰκοσι. Et Tomos in duodecim Prophetas conscribit, ex quibus quinq. & viginti duntaxat reperimus.* In Oſeam nulla scripsisse fertur, atque item in Zachariam, nec non & in Malachiam: atque hos Commentarios è viginti quinque *ἑξήκοντα* illarum numero fuisse arbitror. In Oſeam quid commentatus sit, his verbis tradit Hieronymus: *Origenes parvum de hoc Propheta scripsit libellum, cui hunc titulum imposuit: Ὁμοῦ τῶν ὀνομάτων ἐν τῷ ὄντι ἰσχυρῶς hoc est: Quare appellatur in Oſeam Ephraim: volens ostendere quæcunque contra eum dicuntur, ad Hereticorum referenda personam. Et aliud volumen ἀντιφάτων καὶ ἀντιθέτων, quod & capite careat & sine. Addit præterea: Qui (Didymus) tres libros me petente dictavit, quinq. quoque alios in Zachariam. Nam & in ipsum duo tantum Origenes scripsit volumina, vix tertiam partem à principio libri usque ad visionem quadrigarum edisserens. Idem in Prologo ad primum Commentariorum in Zachariam: Scripsit in hunc Prophetam Origenes duo volumina usq. ad tertiam partem libri à principio. Hæc Hieronymus de Commentariis Origenis in Zachariam: istud vero de ejus voluminibus in Malachiam: Scripsit in hunc librum Origenes tria volumina, sed historiam omnino non tetigit, & more suo totum in allegoria interpretatione versatus est.*

VII. De Origenis Exegeticis in Matthæum id habet quoque Hieronymus: *Legisse me factor ante annos plurimos in Matthæum Origenis viginti quinque volumina, & totidem ejus Homilias, Commentariorumq. interpretationis genus: hoc est, Commentarios, Homilias, & Scholia. Totidem ejus Commentarios numerat Eusebius libr. 6. Histor. cap. 36. Quapropter mendosa esse*

Euseb. l. 6. Hist. c. 32.

Euseb. libr. 6. Hist. cap. 32.

Sixt. lib. 4. Bibl. in Cyrillo.

Hieronym. libr. de script. Eccl. cap. 86. Euseb. libr. 6. cap. 36. Histor.

Hier. Proem. Comment. in Malach.

Hieron. Proem. Comm. in Matth.

A esse liquet hæc verba è Prologo Hieronymi, qui præfixus est Latinæ interpretationi Homiliarum Origenis in Lucam; *Siquidem illud quod olim Romæ sancta Blasilla flagitaverat, ut 36. Tomos illius in Matthæum, & quing. alios in Lucam, & 39. in Iohannem nostræ lingue traderem.* Legendum enim: 25. Tomos illius in Matthæum. Corruptam lectionem Erasmus, Sixtus Senensis, & Josias Simlerus ac Conradus Frisius secuti sunt. Mendosa quoque illa in Rufini Invectiva 2. in Hieron. in quibus viginti sex Origenis in Matthæum libros ab Hieronymo commemoratos fuisse refert; quem etiam errorem secutus est Vincentius Bellovacensis Specul. Doctrinal. libr. 18. cap. 43. Bonam illorum partem Græce repræsentavimus, meliorem tempus consumpsit. Misere vero deformata sunt, quæ Latinis Editionibus continentur. Inter Homilias quæ in *diversos* inscribi solent, septem circa Matthæi interpretationem versantur, sed quoniam incerti sunt auctoris & fidei, suo loco excutientur.

Erasm. in Censur. lib. Orig. Sixt. Bibl. libr. 4. Jos. Siml. et C. Fris. in Epir. Bibl. Gesner.

B Quinque Tomos Origenis in Lucam Hieronymus commemorat, Novem vero & triginta ejusdem Homilias in hunc Evangelistam Latina oratione expressit, quibus pepercitanorum inclementia, Tomis consumptis. Plures vero ab Origene fuisse conscriptas cum suspicer, faciunt postremæ sex, quæ cum continuatum in superioribus ordinem non teneant, è majori numero videntur detractæ. Facit & ipse Origenes Tomo 13. in Matth. pag. 333. ubi quædam à se in Homiliis in Lucam scripta narrat, quorum nulla in superstitibus Homiliis apparent vestigia. Comment. in Joh. Tomos triginta duos Adamantius edidit. Ita Rufinus Invect. 2. in Hieron. *Interim Origenis libros, ut supra diximus, in omnem admirationem excolle, & dicit, quod si eos interpretetur Romana lingua, cognosceret quantum boni & ante nescierit, & scire nunc ceperit, id est, in Matthæum, inquit, viginti sex libros (lege, viginti quinque) & in Lucam quinque, & in Iohannem triginta duos.* Inde est quod in Codice Commentariorum in Iohannem quo usus est Ambrosius Ferrarius novem interruptæ seriei Tomi in 32. Tomos fuerant distributi. Emendetur ergo locus ille Prologi Hieronymi ad Homilias Origenis in Lucam à se conversas: *Siquidem illud quod olim Romæ sancta Blasilla flagitaverat, ut 36. Tomos (lege 25. Tomos) illius in Matthæum, & quinque alios in Lucam, & 39. in Iohannem nostræ lingue traderem.* Lege 32. in Iohannem; non ut legisse videtur vir eruditus, *triginta quatuor.* Scribit Eusebius ex universa hac Commentariorum mole duos & viginti duntaxat libros suo ævo extitisse. His vero temporibus vix superfluis novem. Duæ præterea in Iohannem reperiuntur Homiliae inter eas quæ in *diversos* inscribuntur; sed quoniam de ipsarum Auctore non constat, de ipsis alias questionem habebimus. De Expositionibus in Acta Apostolorum unum illud quod scribam habeo, aliquot Homilias in illa fuisse ab Origene lucubratas: caput siquidem Philocaliæ septimum claudit exiguum fragmentum è quarta Homilia in hunc librum.

Hier. Prolog. in Homil. Orig. in Luc.

VIII. Ad enodandas Pauli Epistolas ingentem operam & laborem Origenes contulit: præcipue vero circa Pauli Epistolam ad Romanos summam adhibuit diligentiam; nam quæ in Latina Editione à Rufino conversa extant, vix mediam Commentariorum exæquant partem, quos in eam Epistolam ediderat. Rufinus in Præfatione ad Heraclium interpretationi suæ præfixa, *Suades, inquit, ut nostræ voce quindecim ejus (Origenis) volumina, quibus Epistolam Pauli ad Romanos disseruit, explicemus.* Ita legerunt & ediderunt Merlinus, Erasmus, & Genebrardus: inde Sixtus Senensis scripsisse Origenem dixit in Epistolam ad Romanos Commentariorum libros quindecim. At eos viginti numero fuisse asserit Calliodorus libr. de institut. divinar. scriptur. ita loquens: *Sancti Pauli prima omnium & admirabilior destina. ta cognoscitur ad Romanos, quam Origenes viginti libris Græco sermone declaravit: quos tamen suprædictus Rufinus in decem libros redigens, adhuc copiose transtulit in Latinum.* Confirmatur illud ex his Rufini verbis in Præfatione mox laudata: *Addis autem ne quid laboribus meis desit, ut omne hoc quindecim voluminum corpus, quod Græcus sermo ad quadraginta fere, aut eo amplius milliæ versuum produxit, abbreviet, & ad media, si fieri potest, spatia coarctem.* Igitur Rufini interpretatio media circiter pars est Origeniani Operis; atqui hæc interpretatio decem complectitur libros; viginti ergo opus Origenianum complectebatur. Igitur pro quindecim legendum apud Rufinum *viginti*. Addit deinde Rufinus interpolata fuisse Commentaria Origenis, & in omnibus fere Bibliothecis defuisse *aliquanta ex ipso corpore volumina*. Epistolam ad Corinthios priorem latissime interpretatum esse ipsum, ait Hieronymus Epistol. 52. ad Pammach. Id confirmatur ex ipsius Origenis Homilia 17. in Luc. in qua se disseruisse ait in hujus Epistolæ caput 1. vers. 2. Epistolam quoque ad Galatas Commentariis, Homiliis, & Scholiis explicavit. Testis Hieronymus: *Scriptis ille vir (Origenes) in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stromatum suorum librum commentario super explanatione ejus sermone complevit; Tractatus quoque varios, & Excerpta, quæ vel sola possint sufficere, in Epistolam composuit.* Hæc verba repetit subinde Epistol. 89. ad Augustinum; tum subjungit paulo post. *Hanc autem explanationem, quam primus Origenes in decimo Stromateon libro, ubi Epistolam Pauli ad Galatas interpretatur, & ceteri deinceps Interpretes sunt secuti, &c. Docet nos etiam Hieronymus tribus voluminibus Epistolam ad Ephesios eundem illustrasse, ipsumque se fuisse secutum;*

Euseb. lib. 6. histor. cap. 24.

Hieron. in Proem. Comment. in Epistol. ad Galat.

tum; quod iterat libr. r. Apol. adv. Rufin. cap. 4. & 5. Fragmentum è libro tertio in Epistolam ad Colossenses adducit Pamphilus in Apologia. In priorem ad Thessalonicenses Epistolam ἐπιτομήν edidisse Origenem discimus ab Hieronymo, cuius hæc verba sunt Epistol. 15. 2. ad Minerium & Alexandrum: *Origenes in tertio volumine ἐπιτομῆν Epistole Pauli ad Thessalonicenses prima, post multa quæ vario prudentique sermone disseruit, hæc intulit: de quibus nulli dubium est Acacium pleraque libasse.* Atque hæc ἐπιτομήν libr. 2. contra Celsum laudantur. Decerptis è libro Origenis in Epistolam ad Titum laciniis locupletavit Apologiam suam Pamphilus, easque ita commendavit: *Quæ quidem non in publico dicta sunt ab eo, id est, in communi Ecclesia auditorio, ne forte putetur propter audientes favorem apud sermone: sed ex illis hæc libris protulimus, quos in secreto apud semetipsum nullo arbitro intercedente dictabat.* Denique in Epistolam ad Ebræos Commentaria & Homilias emisit. Commentariorum fragmentis in Apologia usus est Pamphilus. Quæ si quis ex Homiliis profecta esse velit; sciat ille, nulla ex Homiliis testimonia Pamphilum hoc Opere protulisse: id ipse asseverat; *Incipientes igitur indicis scriptorum suorum ostendere quid de singulis senserit, ex his præcipue libris testimonia congregabimus, quos accusatores ejus quam maxime criminantur, id est, quos per spatium & quietem in secreto conscripsit; hos enim asserunt maxime à predicatione Ecclesiastica dissepere.* Quamvis autem Homilias aliquot per otium, ut dixi, lucubraverit, in secreto tamen conscripserat dici non possunt, quæ ad id conscribebantur, ut populo universo audiente recitarentur. Homilias autem Origenis in illam ad Ebræos Epistolam allegat Eusebius libr. 6. Hist. cap. 25.

Utrum Apocalypseos mysteria scripture aliqua Adamantius aperuerit, incertum est; constat illud modo, mente id destinasse ipsum, cum Mathæum interpretaretur, in senecta nempe ætate; Tractatu quippe 30. in Matth. futurum pollicetur, ut ad libri hujus enodationem animum aliquando appellat. Quod si spem fecellit eventus, consilium morte peremptum crediderim. Tradit certe Epiphanius, ut supra dictum est, propositum fuisse Origeni Scripturam universam enarrare.

Epiphanius.
Hier. 64.
cap. 3.

SECTIO TERTIA.

DE ORIGENIS EXEGETICIS QUÆ SUPERSUNT, DE QUÆ VETUSTIS
IPSORUM INTERPRETATIONIBUS.

I. De Exegeticis in Genesim, II. Exodum, III. Leviticum, IV. & Numeros: V. in Josue, Judices, Reges, VI. Psalmos, & Proverbia: VII. Canticum Canticorum: VIII. Isaiam, IX. Jeremiam, X. Ezechielem, XI. & Oseam, XII. in Mathæum, XIII. Lucam, XIV. Johannem, & Acta Apostolorum: XV. & in Epistolas ad Romanos, Colossenses, Titum, & Ebræos.

EX immenso Origenianorum ἐπιτομῶν numero, ne brevis hæc quidem, quam recensuimus, series ab injuria temporum fuit immunis; maxima siquidem scriptiorum illarum pars intercidit, adeo ut perpaucæ admodum vetustatis subterfugerint invidiam, & velut laceræ è naufragio tabulæ ad nos transmissæ sint. Laceras dixi, nam vel truncatæ, & magna sui parte mutilatæ, & male multatæ sunt, vel perverfis interpretationibus deformatæ. Attamen ut in aurificum officinis pretiosa ipsa scobs est, & studiose colliguntur ramenta; ita nos aureas magni Origenis reliquias, quoad ejus fieri poterit, è tenebris ac pulvere vindicemus. Initium erit à Genesi. Hanc diximus superiore sectione tredecim Commentariorum libris fuisse ab Origine expositam. Ex his fragmenta duobus libris suis de præparatione Evangelica Eusebius interruit: prius extat libr. 7. & capitis prioris Geneseos versum duodecimum explicat; Commentariorum autem partem esse ex stylo arguit: posterius illustrat capitis ejusdem versum decimum quartum, jacet autem in libro sexto Eusebii. Habetur etiam in Philocaliæ capite 22. fragmenti hujus pars aliqua, unde discimus è tertio Tomo Commentariorum Origenis depromptum illud esse. Aliud præterea reperitur Philocaliæ cap. 14. ubi ex eodem Tomo petitum id esse significatur. Ex horum librorum Præfatione exiguum fragmentum, & aliud quoque è libro primo recitat Pamphilus in Apologetico. Scripserat Origenes Homiliarum mysticarum in Genesim libros duos: illarum partem esse septemdecim eas quæ supersunt arbitratus est Sixtus Senensis. Huic ego neutiquam assentiri possum: Homiliæ enim quas habemus, ex tempore videntur fuisse pronuntiatae, & ab actuariis in literas relatæ; mysticæ vero meditate per otium elaboratæ, & ab Origene ipso editæ sunt. Editio Merlini Hieronymo tribuebat earum interpretationem quæ supersunt; hanc Rufino deberi agnoverunt Erasmus & Ge-

A & Genebrardus. Id probatur ex ipsius Prologo ad Ursacium: *Nam & promississe me memini, ut si que sint Adamantiensis in Legem Moysi dicta colligerem, atque ea Latino sermone nostris legenda transferrem: & deinde: igitur ut possum que in iunctis, explicare contendo. Iam enim ex omnibus que in Lege scripta reperi, sole ut puto in Deuteronomio desunt oratiuncula.* Atqui Latine redditas habemus Homilias in quatuor priores libros Pentateuchi; quis ergo Rufinum Interpretem ausit inficiari? Probat ipsum hoc Peroratio subiecta interpretationi Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, quam Rufino adscribendam esse suo loco docebitur: is in ea se Origenis Homilias in Genesin, Exodum, & Leviticum Latine convertisse scribit. Nulla itaque adhibenda est fides antiquo Codici Bibliothecæ Regiæ, in quo illa ipsa de qua agimus Homiliarum Origenis in Genesin interpretatio Hieronymo adscribitur.

B Observet interim Lector, postremam Homiliam bona sui parte esse mutilatam; nam omnes Patriarcharum benedictiones pro instituto non persequitur, & solenni caret clausula, quam Homiliis suis omnibus Origenes imponere consuevit.

II. Commentariorum in Exodum laciniæ aliquot vigesimo sexto Philocaliæ capiti Basilii & Gregorius intexuerunt. Homiliæ vero duodecim Latina editione continentur. Nomen Interpretis adscriptum non est, sed ex Prologo Rufini ad Ursacium, & ejusdem Peroratione ad interpretationem Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, quæ mox laudavimus, manifestum est non alium Interpretem quam Rufinum quæri debere: id quod vel ex ipsa styli similitudine statim deprehendas. Fallitur ergo Sixtus Senensis Hieronymo interpretationem hanc tribuens.

C III. Ad interpretationem Homiliarum Origenis sexdecim in Leviticum Rufino itidem adjudicandam, & arguendum Sixtum qui eam Hieronymo adscribit, valere debent eadem argumenta. Qualiter autem in interpretandis Homiliis illis, & quæ in Genesin, & quæ in Exodum habitæ sunt, se gesserit Rufinus, id ipse declarat in Peroratione mox citata: *Fateor namque, Heraclei frater amantissime, quod dum tuis desideris satisfacere cupio, oblitus sum pæne mandati quo precipitur: Onus supra vires tuas ne levaveris: quam vis nobis nec in cæteris que te insistentem, imo potius pensum diurni operis exigente, in Latinum vertimus, defuerit plurimus labor, dum supplere cupimus ea que ab Origene in auditorio Ecclesiæ ex tempore, non tam explanationis, quam adificationis intentione perorata sunt: sicut in Homiliis, sive in Oratiunculis in Genesin & in Exodum fecimus, & præcipue in his que in librum Levitici ab illo quidem perorandi stylo dictata, à nobis vero explanandi specie translata sunt. Quem laborem adimplendi que deerant idcirco suscepimus, ne pulsatae quæstiones & relictae, quod in Homiliatico dicendi genere ab illo sæpe fieri solet, Latino Lectoris fastidium generarent.* Egregium scilicet Interpretem, de suo quidquid libitum est largientem, Hoc illi debemus tamen, quod legitimo suo auctori restituta sunt; quæ inter Cyrilli Opera falso venditabantur. Itaque Bellarminus, qui lib. 4. de verbo Dei, cap. 11. esse tunc Origenis definire non ausus fuerat, easdem in libro descriptor, Eccles. absque hæsitatione huic attribuit. Unde explodendus Heterodoxus quidam, qui eas posuit nuper inter Opera Origenis supposititia. Cæterum primum Philocaliæ caput fragmentum exhibet ex Homilia secunda in Leviticum, quæ quidem ab Homilia secunda Rufiniana collectionis plane diversa est. Decurtatam ea particula & mutilatam à Rufino Homiliam hanc opinati sunt quidam; sed multo verisimilius est plures fuisse Homiliarum istarum collectiones, & in una quidem secundum tenuisse locum Homiliam illam, unde prodiit Philocaliæ fragmentum, quæ à Rufiniana collectione abfuerit. Homilias quidem in Numeros, quæ supersunt, à se collectas & digestas Rufinus ipse prædicat, ut mox dicemus. Homiliæ in Jeremiam ab Hieronymo Latine redditæ, alio ordine in Editione Latina, quam in Codicibus Græcis collocatae sunt: quod & alibi factum observabimus. Idem itaque Homiliis in Leviticum contigisse, & pro Interpretum, studiosorumve libita variis modis fuisse selectas, & ordinatas existimare proclive est.

IV. Ex Prologo quem præfixit Rufinus interpretationi suæ octo & viginti Homiliarum Origenis in Numeros, quæ ad hanc diem supersunt, & ex ipso etiam stylo intelligitur vehementer eos fali, quicumque alium Interpretem assignant quam Rufinum. *Quæcumque, inquit, in Numerorum libro, sive Homiliatico stylo, sive etiam ex his que Excerpta appellantur, scripta reperimus, hæc perurgente te (Ursacium alloquitur,) Romana ut potuimus voce ex diversis in unum ordinem collecta digestimus.* Has nempe quas habemus Homilias undecunque collectas pro arbitrio suo in ordinem disposuit, simulque etiam Scholia ipsa permiscuit; quod Rufino Interprete dignum erat. Inanis itaque est Andreæ Riveti Observatio, Auctorem Homiliarum istarum Latinum esse ex eo arguentis, quod Homil. 12. differentia notetur inter, *excudere, & exsistere*: quæ Rufini Interpretis munificentia accepta referenda sunt. Oratiunculas vero in Deuteronomium quo minus Latine exposuerit, quemadmodum animo destitaverat, mors impedimento fuit.

V. Homilias Origenis in Josue sex & viginti Latina nobis exhibet Editio. Hieronymo
hh 3 inter-

interpretationem tribuit titulus Prologi: sed tam interpretatio, quam interpretationi pre-
fixus Prologus prorsus Rufinum auctorem habent. Ac styly quidem stylo superiorum Ho-
miliarum cum orationis contextu, tum dictionum delectu perquam similis est. Nec inter-
pretem se dissimulat ipse Rufinus in Peroratione suæ interpretationis Commentariorum
Origenis in Epistolam ad Romanos. Prologus quoque Rufinianas merces olet. Cur Hiero-
nymo tributus sit, causæ id fuisse puto. Scripserat in Prologo Galeato Hieronymus; *In*
Templo Dei offert unusquisq; quod potest; alii aurum, argentum, & lapides pretiosos: alii byssum &
purpuram, & coccum offerunt, & hyacinthum: nobiscum bene agitur, si obtulerimus pelles, & capra-
rum pilos. Hæc in Prologo suo expressit Rufinus, & dilatavit. Idem Chromatium allo-
quitur, quem Præfationibus suis in Paralipomena & in Tobiam Hieronymus compellat.
Hos illi titulos largitur Rufinus: *O mi semper venerabilis pater Chromati; istos Hieronymus*
in Prologo libri 2. Comment. in Habacuc: Mi Chromati, papa venerabilis. Ex his natus error.
Nec id casu tamen, sed dolosis Rufini artibus factum conjicio, qui cum se Origenismi vulgo
suspectum esse, proptereaque minus vendibiles merces suas intelligeret, fucum incautus
lectoribus facere voluisse verisimile est; Hieronymi autem adversarii sui nomen præscri-
psit, quo cum quoque in Origenismi suspicionem vocaret, à quo tam sæpe doctrina hujus
fuerat criminatus. Simili vafricitæ adversus eum usus est in Peroratione interpretationis
Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, ut suo loco à nobis diceretur. Rufini
autem non minus familiaris fuisse videtur Chromatius, quam Hieronymi, utpote Episcopus
Aquilæ, quæ Rufini patria fuit. Gratianus Causs. 23. quæst. 1. ex Homilia 15. Origenis
in Josue locum affert, quem Gregorio adscribit. Nempe locum hunc sibi usurpaverat
Gregorius, quem aliunde arreptum esse Gratianus advertere debuit. Homilia vigesima
in signi parte constat duodecim Philocaliæ caput. Hanc si cum Rufini interpretatione con-
tuleris, verene hæc in laudata toties Peroratione de se prædicaverit Rufinus, deprehendes;
Nam illa que in Iesu Nave, & in Iudicum librum, & in trigessimum sextum, & in trigessimum septi-
imum, & trigessimum octavum Psalmum scripsimus, simpliciter expressimus ut invenimus, & non
multo cum labore transulimus. Rufinum quidem interpretationis hujus auctorem agnoscit
Erasmus: at Præfationem confictam à Bibliopolis & suppositam existimat, idcirco quod
solæcismis & sermonis ineptiis scateat, & quod Homilias istas in Josue extemporales esse
significet, cum scribat tamen Athanasius diligentissimum Origenem fuisse. Futilia sane ar-
gumenta. Quali non orationem suam sribliginibus quoque inquinaverit Rufinus: quali
non homilias & ex tempore pronuntiaverit Origenes, & per otium lucubraverit, ut infra de-
monstrabimus. Hæc Erasmi censura quantum vis inepta, ineptior em etiam istam à Magde-
burgensibus expressit: *In librum Iesu Nave Homilia 26. supersunt, quas non esse Origenis Erasimus*
indicat, ex solæcismis dictionum, & locutionum improprietate, & sermonis ineptiis; item ex singulis
allegoriis; tum quod Hieronymus in Catalogo Scriptorum nullam hujus operis mentionem faciat.
Quod de Præfatione dixit Erasimus, de Homiliis dictum arbitrari sunt Magdeburgenses.
Id longe abest ab Erasmitententia: nam hoc argumento supposititiam putat Præfationem,
non quod Homilias istas Origeni falso ipsa adscribat, sed quod ex tempore ab ipso recita-
tas fuisse doceat. Tum addit: *His adjiciam quod ut Hieronymus in Catalogo Scriptorum nullam*
hujus Operis facit mentionem, ita Rufinus in Peroratione quam paulo ante citavimus, proficitur se
hujus libri, & sequentis Iudicum Interpretem. Ait Erasimus opera sua recensentem Hierony-
mum in Catalogo Scriptorum nullam Interpretationis hujus fecisse mentionem; Rufinum
vero in Peroratione subjecta Commentariis Origenis in Epistolam ad Romanos se ejus au-
ctorem esse professum. Atque ait id quidem, ut Rufinum, non Hieronymum, Interpreta-
tionis hujus auctorem esse probet; non ut falso Homilias ipsas Adamantio adscribi demon-
stret, quod putaverunt Magdeburgenses. Sic demum concludit: *Hæc pluribus inculcare vi-*
sum est, ob morosa quorundam et assa que judicia, qui nimium tribuunt quibuslibet titulis ac Præfati-
unculis. Quibus verbis satis ostendit se de Præfationis, non de Homiliarum Auctore dispu-
tasse. Et tamen Magdeburgensium sententiam amplexum esse video Gulielmum Perkin-
sium, aliumque ætatis hujus Heterodoxum, virum bene doctum, cujus nomini parco.

Erasmi in
Censur.
libr. Orig.

Magdeb.
Cent. 3.
cap. 10.

Perkins. in
Proble-
de ementi-
to fidei Ro-
mane Ca-
tholicismo.

Ex eadem Rufini Peroratione proxime commemorata Homiliarum novem in Judices
auctor esse Origenes, Rufinus Interpretes, & quidem, si quid ipsi credendum, satis accuratus
deprehenditur. Nec aliunde profectam dicas Homiliam unicam in Reges Latine editam,
sive opus ipsum, sive interpretationem spectes. Illud in ea maxime animadverti velim, quod
habetur circa initium: *Nolite ergo in nobis illud requirere, quod in Papa Alexandro habetis. Fate-*
mur enim quod omnes nos superat in gratia lenitatis. Alexandrum Hierosolymitanum Præsu-
lem significat, à quo ad Presbyterii ordinem fuerat promotus. Quod cum ignoraret Andreas
Rivetus, frustra ex iis occasionem sumit Homiliæ hujus Origeni abjudicandæ. At quis
ille, inquit, Alexander Papa? Si primus Episcopus Romanus ejus nominis, multo antiquior est: sin-
vero Episcopus Alexandrinus, multo recentior; successit enim Achille anno Christi 311. cum Origenes
extre-

A *extremum diem obiisset circa annum 256.* Alteram Homiliam de Engastrimytho, quam è Vaticana Bibliotheca erutam publicavit Allatius, & Codicis fides, & stylus ipse, & Eustathii Diagnosticus Origenis esse demonstrant.

VI. Agnoscimus etiam ex proxime allato Rufiniana Perorationis testimonio Homilias novem in Psalmos 36, 37, & 38. Origeni merito ascribi, Rufino vero interpretationem; eamque simpliciter fuisse expressam. In gratiam Aproniani viri nobilis, & causæ suæ faventis laborem hunc susceptum à se declarat in Prologo his Homiliis præfixo. Tangendus hic obiter Erasmus, qui in Censura super his Homiliis, criticæ suæ nimium permittit, earumque auctorem, & interpretem, dubios facit: *Nec ipse, inquit, qui præfatur, profiteretur se has Homilias simpliciter vertisse, ut habebantur apud Græcos, nec illic exprimit nomen Auctoris.* Verum quidem; B at meminisse debuerat Erasmus Auctorum nomina Operum in titulis præscribi solere, ac proinde præfatem Rufinum necesse non habuisse profiteri has Homilias se ex Origene vertisse, cum id titulus clamaret. Futilius etiam est argumentum petitum ex Peroratione, in qua nomen Auctoris non expressit. Agebat de Operibus Origenis à se interpretatis; Origenem ipsum nominaverat; Homiliarum ipsius in Genesim, Exodum, & Leviticum mentionem fecerat; addit deinde: *Nam illa quæ in Iesu Nave, & in Iudicum librum, & in trigésimum sextum, & in trigésimum septimum, & trigésimum octavum Psalmum scripsimus, simpliciter expressimus ut invenimus.* Facile sane intelligitur hæc quoque Opera, itidem ut proxime commemorata, Origenis esse, cuius nomen ad singula apponere superfluum fuisset & molestum. Quod si hæc Origeniani nominis prætermissio dubium Auctorem facit, cur de Auctore Homiliarum in Psalmis dubitavit Erasmus, de Auctore Homiliarum in librum Iudicum ne utique dubitavit? par enim erat utrobique ratio. Eodem modo de Auctore interpretationis ratiocinamur; quænam enim hæc est *ἡ ἀρχαία ἑρμηνεία*, reliquarum Homiliarum in Peroratione memoratarum interpretationem tribuere Rufino; hæc vero illi, earum itidem ut aliarum interpretem se proficenti abjudicare? Magni profecto & excellentis ingenii vir fuit Erasmus, sed præcipitis iudicii. Hanc tamen ejus censuram sequuntur Magdeburgenses, sequitur & Robertus Cocus Anglus; eamque hoc fulcit argumentum; *quod in diversis textibus explicandis, quomodo Latine, quomodo Græce se habent, enarrat. Exempli gratia in Psalmum 6. Hic (inquit, verba faciens de textu quodam in Deuteronomio) ubi Latine dicitur: In zelum adduxerunt me, & ego in zelum adducam, in Græco idem ipse sermo est, qui & in Psalmi introitu est dicitur: Aemulati sunt me, & ego aemulabor eos.* Parum enim vero perispecta fuit huic censori Rufini licentia, cui solenne est ejusmodi additamenta ad Auctoris contextum adjicere. Hoc amplius, Erasmus ex Origenianis in Psalterium Commentariis depromptum hunc Homiliarum librum, liberius convertit, & in Homilias dissectum, immani profus audacia conjecit. Nam ejusmodi ferat conjectorum licentia, jam vero quid erit certum, quid constans in literis? antiqui rerum confundentur fines, & omnia susque deque vertentur. Merito itaque hanc Erasmi censuram confutat Genebrardus in Collectaneis, multisque ac solidis rationibus has Homilias auctori suo Origeni asserit. Atque ex eo quoque refellitur Gulielmus Perkinsus Anglus, qui Homilias duas in Psalmum 38. ex genuinorum Origenis Operum serie expungit.

Perkins in
Problem.
de eminenti-
to Romana
sæc. Ca-

E Antonius Verderius Supplemento Epitomes Bibliothecæ Gesnerianæ Bibliothecam, five Antiquitates Constantinopolitanas subjunxit, in quibus inter libros Illustriss. Principis Domini Jacobi Marmoræ hunc recenset, cui titulus est: *Origenis explicatio in Psalterium theologicum.* David. Tum subijcitur: *Et rursus in explicationem Origenis habet solutionem explicationis Johannis Mabropoda Metropolitani sanctissime Metropolitice Ecclesie Euchaitarum: at que ipse Origenes, uti habet suam explicationem, filius est S. Hippolyti Philosophi, & Martyris.* Hæc ipsa ad calcem Apparatus sui adiecit Posssevinus, cum variarum Bibliothecarum Catalogos pertexeret. Quæ cum satis obscura sint, ego sic intelligo, Origenem in hac Expositione Psalterii imitatum esse Hippolytum, quem Commentarios in Psalterium scripsisse tradit Hieronymus. Eundem autem Hieronymum alibi probavimus falso ibidem docuisse Origenem in Hippolyti æmulationem ad interpretandas Scripturas sese accinxisse. Igitur vel Catalogi concinator, vel qui Codicem ipsum descriperat, Origenem putavit in explicando Psalterio Hippolyti imitorem & filium fuisse. Scribunt præterea Josias Simlerus, & Conradus Frisius in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ, alique, Origenianam Psalterii expositionem in Cæsarea Viennensi Bibliotheca asservari.

Hieron. de
script. Ec-
cles. c. 36.

F Porro è Tomis in Psalmum primum habemus partes aliquas apud Epiphanium Hæc. in Origene. 64. cap. 6. & Philocaliæ cap. 2. & 3. & apud Eusebium libr. 6. Histor. cap. 25. & iterum apud Epiphanium in eadem Hæc. cap. 10. & apud Pamphilum in Apologetico, ubi sextam adversus Origenem criminationem refellit. Rursum insigne segmentum è Tomo in Psalmum quartum capite 25. exhibet Philocalia; & aliud è Commentariis in Psalmum sextum Apologeticus Pamphili, septimam confutans adversus Origenem criminationem; & aliud
ite-

iterum idem Apologeticus, sextam criminationem tractans, è Commentariis in Psalmum A
decimum quintum, & aliud denuo ibidem, è Commentariis in Psalmum decimum octa-
vum; & rursum aliud Philocalia capite primo, è Commentariis in Psalmum quadragesi-
mum. At Eusebius libr. 6. Histor. cap. 38. profert particulam ex Homilia ad Psalmum 32.
Hæc omnino reliquæ è tot Homiliis & Tomis temporum injuria subductæ sunt. Commen-
tariorum in Proverbia fragmenta duo in Apologetico suo Pamphilus ab interitu vindicavit.
Aliud quoque in Catena Mazariniana in Lucam extat; sed Catenarum fragmenta recensere
nobis hic propositum non est.

VII. E parvo Tomo in Canticum, quem juvenis scripserat Origenes, particulam quan-
dam habemus Philocalia capite septimo. E secundo vero Tomo Commentariorum quos
decem voluminibus grandior natu digessit, aliud segmentum reperimus vigesimo sexto ca-
pitate Philocalia, quæ in eo finem facit. Eorundem vero voluminum decem Prologum, cum
sequentium Tomorum initio Latina Origenis representat editio, à Rufino interpretatum:
sed deformatum, & pro Homiliis perperam venditatum. Cur ita sentiam, causas afferam
adversus nonnullos, qui de Operis hujus Auctore falsa senserunt. Ejus quidem scriptor esse
Origenes ex stylo deprehenditur, & ex allegoricis & tropologicis expositionibus, in quas
ab historicis excurrit. Id probant præterea sententiæ earum consimilis & germanæ, quæ
in duabus Homiliis ab Hieronymo conversis occurrunt: *Epithalamium*, inquit in Prologo,
*libellus, id est, nuptiale carmen, in modum mihi videtur Dramatis à Salomone conscriptus, quem
cecinit instar nubentis sponsa & erga sponsum suum.* In Homilia vero priore ab Hieronymo
Latine reddita: *He quippe in hoc libro, inquit, fabula pariter & Epithalamio sunt persona, ex quo
& Gentiles sibi Epithalamium vindicaverunt, & istius generis carmen assumtum est.* *Epithalamium
siquidem Canticum Cantorum.* Primum Cantici versum exponens in *ἡσδωνῶν* Homilia quæ
Prologum excipit, scribit *τὸ ἡσδωνῶν* variis nominibus in Scriptura sancta signari, vel voca-
bulo cordis, vel pectoris ac sinus, si de discumbentibus in convivio agatur; velut cum super
pectus Jesu recubuisse dicitur Johannes, Christi *ἡσδωνῶν* esse intelligendum: in Levitico
idem exprimi per pectusculum & armum, qui Sacerdotibus separatur; in Canticum vero per
ubera. Tum ita concludit: *Cor tuum, o Sponse mi, id est, dogmata quæ intrate sunt, vel do-
ctrina gratia superat omne vinum, quod cor hominis letificare solet. Sicut enim in his de quibus dicit:
Quia Deum videbunt, cor competentem dicitum esse videtur, & inter discumbentes sinus ac pectus po-
nuntur pro habitu sine dubio discumbentium, formaque convivii: & rursus ut apud Sacerdotes pectus-
culum & brachium mysticis designatur eloquiis; ita etiam arbitror in presenti loco, ubi amantium ha-
bitus & colloquia describuntur, gratissime hoc ipsum principale cordis in uberibus appellatum.* Ecce
tibi res easdem in Homilia priore ab Hieronymo converti, super eundem Cantici versum:
*Congruè sermo divinus unam eandem, rem pro locorum qualitate diversis vocabulis nuncupat.
Quando hostia offertur in Lege, & vult intellectum ostendere, pectusculum separationis affatur.
Quando vero recumbis aliquis cum Jesu, & sensum ejus communiōne perficitur, non pectusculum
ut supra, sed pectus alloquitur. Porro cum sponsa loquitur ad sponsum, quia nuptiale carmen induci-
tur, non pectusculum, ut in sacrificio; non pectus, ut in Iohanne discipulo, sed ubera nominat, dicens:
Quia bona ubera tua super vinum. Communica ut sponsa cum sensibus sponsi, & scias quia inebriant
atq; letificant istiusmodi cogitatus.* Quis non utrumque locum in eadem incide formatum di-
cat? Merlinus demum in aliquo quidem Codice nomen Hieronymi Operi huic adscriptum E
sepe reperisse dicit, sed in omnibus tamen vetustis, & probatis voluminibus Origenem aucto-
rem signari fateatur. Dubitandum itaque non est, quin Origenem Opus istud de quo agimus,
auctorem habeat.

Nunc vero probandum est, perperam fuisse illud in Homiliis distributum, & partem esse
Tomorum decem quos in Canticum scripsisse memoratur. Argumento primum stylus est,
quem alium esse in Tomis, alium in Homiliis sciunt qui in Origenis lectione versati sunt. Sty-
lus Homileticus familiaris est, simplex, popularis, brevis; alter sublimis, diffusus, curiosus, e-
ruditus. Talis autem scriptio in Canticum, de qua res est. Quorum præterea Prologus ille?
Prologos Tomis nunquam non præfigit Origenes; nunquam Homiliis. Postremo solenni hæc
clausula Origenis Homiliae fere terminari solent, ut vix unam alteramve ab hoc more discre-
pantem teperias, *ἢ ἡσδωνῶν ἢ δόξα, καὶ τὸ ἡσδωνῶν* & *εἰς αἰώνος ἔσθ' αἰώνων*, cujusmodi nihil in
ἡσδωνῶν illis Origenis Homiliis occurrit. Minime ergo Homiliae sunt, sed Tomi, Optime
Vincentius Bellovacensis Speculi Doctrinalis libr. 18. cap. 43. Origenianarum scriptio-
num numerum contextens, emisit Adamantium ait in Canticum Homiliae duas: in principium
vero libri ejusdem libros tres. Nec patitur Operis granditas, ut partem eam esse putemus parvi
Tomi, quem juvenis in Canticum elaboravit; cum præsertim fragmentum illud è parvo To-
mo, quod Philocalia capite septimo adducitur, in his quatuor Homiliis vel Prologo nusquã
extet: at illud alterum quod capite vigesimo sexto Philocalia ex secundo è decem Tomis
depreptum est, in Homilia secunda ex illis quatuor reperitur. Quapropter verisimile est
tres

A tres Homilias priores ipsos esse priores Tomos tres; postremam vero, quarti partem; quod & ex eorum prolixitate aestimare licet. Denique in eo Opere laudat Origenes Expositiones suas in Exodum, in Leviticum, in Numeros, & in Josue, quas probabile non est jam tum fuisse elaboratas, cum parvum Tomum in Canticum moliretur, utpote quem adhuc juvenis composuit; at maturior aetate ad decem Tomos concinnandos accessit. Objici potest scriptum esse ab Hieronymo in Prologo interpretationis Homiliarum duarum in Canticum, Origenem in decem Tomis Septuaginta Interpretes, Aquilam, Symmachum, Theodotionem, & Quintam Editionem magnifice, aperteque disseruisse; quod cum in *φυσιογνωσις* quas tractamus Homiliis non appareat, hinc consequi Opus esse à decem Tomis diversum. Verum sciendum est, Rufinum scriptionis hujus esse Interpretem, ut mox ostendam, cui cum solenne sit pervertere omnia, & ad libitum recoquere, adeo ut Tomos Origenis in Epistolam ad Romanos ad mediam partem coarctaverit, quis ullam ab eo fidem expectet?

B Superest ut Rufinum Interpretem esse demonstremus. Hieronymus in Prologo Homiliarum duarum Origenis in Canticum, de decem voluminibus Commentariorum agens, eorum interpretationem ait à se fuisse prætermisissam, quod res esset ingentis otii, laboris, & sumptuum. In libro quoque de scriptoribus Eccles. inter libros Origenis à se conversos, nullam hujus mentionem fecit. Minime igitur Hieronymo adscribenda est hæc interpretatio. Gennadius autem in Catalogo Virorum illustrium significare videtur quæcunque Origenis opera Hieronymum interpretem non habent, ad Rufinum esse referenda; ne utique ergo dubitare licet, quin interpretatio ea Rufino debeatur; nam antiquam esse, & æqualem Hieronymianæ ætatis, & Gennadio antiquiorem stylus satis arguit; qui, ut alia omnia præmitterem argumenta, solus Rufinum interpretem indicat. Maxime vero indicant selectæ quædam, & magna ex parte barbaræ voces Rufino usitatissimæ, cujusmodi illæ sunt: *attitularare, competenter, complecti* in significatione passiva, *cessare, creatura*, pro creatio, *incorruptio, numerositas, observantia, observanter, participium*, pro eo quod est, partis adeptio, *preciositas, rationabiliter, refutare*, pro abnuere, *sequestrari, significantia*. Quod si quis opponat interpretationibus suis Prologos Rufinum præfigere solere, ut tradit Gennadius; huic autem libro Prologum ab Interprete appositum non fuisse; sciat ille multos è Rufini Prologis intercidisse; velut illum, quem toties laudavimus, Numeris præfixum, & Ursacio inscriptum, quem Latina Origenis Editio ne utiquequam repræsentat.

D Quæ cum ita sint, de nihilo esse patet, quod in vetustis quibusdam Codicibus nomen Hieronymi lucubrationi huic fuit prænotatum, ut observat Sixtus; quodque ex hoc Opere testimonio attulerint Magister Sententiarum, & S. Thomas, sub nomine Ambrosii. Castigandus quoque Erasmus, qui & ipse sentit, & idem ut sentirent Magdeburgenses perfecit, hoc opus esse *Homini Latini, pulchre docti, ac bene discreti*. propterea quod in Prologo Græcos laudat, velut alienos, his verbis: *Quum apud Græcos, qui eruditi ac sapientes videntur*. Id ipsum liquere ait ex interpretatione *amoris, charitatis, dilectionis, & cupidinis*. Demum suspicatur ejus esse, cujus extant libri de vocatione Gentium, & Commentarii in aliquot Psalmos. Quæ quam frivola sint, promptum est ostendere. Ethnicos omnes à Luca in Actis, & à Paulo *ἔθνη* appellari notum est: hinc Judæi opponuntur *Ἰουδαῖοι*, id est, Ethnicis, seu Gentilibus.

E Itaque à Patribus *ἔθνη*, tanquam alieni laudantur, & ab ipso etiam Origene Tom. 15, in Matth. p. 382. ubi ait: *Ἐὰν δὲ τις τῆ ἀνθρωπίνῃ σοφίᾳ ἀδυνατῆ καταφρονῆσθαι τὸ λέγειν, τράπη δὲ ἐπὶ ἀποστολῆς, δυνατὴν ἔσται ἐν τινὶ καὶ ἑλληνικῶν ἰσορῶν, ἐν οἷς δὲ τὴν παρ ἑλλῆσι σοφίαν ἰσορῶνται τινὲς τὸ ἐπιτάδαι πρὸ πλείστον τὰ τῶ σωτῆρος ἐρημένον πεποιμένους*. Caterum vel ex hoc loco, unde supposititium esse illud opus conjicit Erasmus, ubi non obscuris verbis Platonis laudatur Symposium, in quo de amoris natura disseritur, conjectura non levis capi potest, auctorem Operis hujus esse Origenem, cui Platonis disputationes suos in usus convertere solenne est. Quod ad vocum illarum, *amoris, charitatis, dilectionis, & cupidinis* attinet, hæc atque alia ejus generis, quæ Romanum scriptorem sapiunt, Rufini perfidiæ debuerunt adscribi. Quale illud est quod observat Robertus Cocus Anglus, dixisse Auctorem Commentarii hujus, *Verbum Dei apud Græcos masculino genere proferri, apud nos neutro genere*; & qualia sunt ea loca Operis istius, de quibus ait Bruno Amerbachius Præfat. in Hieronymi Tomum 7. *Multa sunt, quæ Latini hominis esse non Græci comprobent*. Quorum judicium, ut & illud Gulielmi Perkinii, inter rejicula & spuria hoc Opus recensentis, merito flocci facimus.

F Præter parvi Tomi fragmentum, & amplas è decem Tomis lacinias, duæ quoque supersunt Homiliæ ab Hieronymo Latino sermone explicatæ *fideliter magis, quam ornate*, ut ipse ait in Prologo ad Damasum. Homiliam priorem in partes duas perperam Merlinus dissectuit; primam partem Epistolæ pro Præfatione venditans. Errorem viderunt Erasmus, & Genebrardus, & in suis Editionibus correxerunt; parte utraque in unum conjuncta.

VIII. Superiore Sectione diximus, Origenem triginta voluminibus, & viginti quinque

Erasm. in
Censur.
lib. Orig.
Magd. lib.
Cent. 3.
cap. 10.

Perkins. in
Problema-
te de emen-
tione fidei
Romana
Catholici-
simo.

BVII
21

Homiliis Isaiam explicasse. Elibro primo Commentariorum fragmentum affert Pamphilus A
in Apologetico; & aliud paulo post è libro vigesimo octavo. Ex Homiliis supersunt o-
mnino novem in Editione Latina. Interpretis nomen non adscribitur, quem Hierony-
mum esse censeo. Idipsum censet Erasmus, atque Hieronymum in Catalogo Scriptorum
Ecclesiasticorum fateri se hoc fragmentum vertisse ex Commentariis Origenis in Isaiam,
Equidem id solum in eo Catalogo reperio, ubi de seipso agit Hieronymus: *In Hieremiam &*
in Ezechielem Homiliis Origenis viginti octo, quas de Græco in Latinum verti; de Seraphim &
Osanna. Atque Homiliarum quæ extant, prior agit de Seraphimis stantibus super solium
Domini, Isaiæ 6.2. sed leve est hoc argumentum, ad probandum istas novem Homiliis Hie-
ronymum convertisse. Verisimilior mihi conjectura capitur ex stylo, & ex delectu qua-
B
internoscendis Scriptoribus argumentum. Dictiones illæ sunt: *absconsus, dominicus, nuncu-
pativus, principale* pro eo quod est, *et quomodo, principari alicui, principalis, propheta, repromit-
to, repromissio, speculatorius, turpilogium, Zabulus, cuncta Evangelicorum*, aliaque ejusmodi.
Notet diligens Lector Homiliam nonam mutilam esse in editionibus Merlini, Erasmi, &
Genebrardi, & postrema parte truncatam, eique supplendæ detractam fuisse partem pos-
tremam Homiliæ nonæ (juxta Hieronymi collectionem sextæ) in Jeremiam, ab his verbis:
Conversus sunt ad iniquitates patrum priorum. Tandiu vero in his Homiliis error iste inolevit:
Codices siquidem manu exarati Bibliothecæ Regiæ eadem deformitate vitati sunt. Nempe
facile contigit ut librarius imprudens ad describendam postremam partem Homiliæ Ori-
genis in Isaiam nonæ, ab Hieronymo conversæ accedens, casu incidit in postremam par-
tem Homiliæ Origenis in Jeremiam nonæ, ab Hieronymo itidem conversæ. Unde non
C
inane quoque sumitur argumentum Homiliarum in Isaiam non secus interpretem esse
Hieronymum, ac Homiliarum in Jeremiam. Profecto causæ fuit hic error, cur postrema
pars Homiliæ in Isaiam nonæ intercederet.

IX. Observavimus supra quinque & quadraginta in Jeremiam Homiliis Origenem cli-
massè. Ex ingenti hac Homiliarum strue quatuordecim Latine refudit Hieronymus, ut
ipse de se testatur in Præfatione Homiliarum Origenis in Ezechielem, & in libro de scriptor.
Eccles. Novemdecim Græce edidit Balthasar Corderius è Scorialensi Bibliotheca, suamque
interpretationem adjunxit. Cyrilli vero præfixit nomen, deceptus ab antiquo Codice, opti-
mæ cæteroque notæ. Istæ nominum commutationes ex eo oriuntur persæpe, quod in
D
idem compacta volumen plurima variorum opera, partim auctorum suorum inscripta no-
minibus, partim destituta, librarios facile fallant, carentem auctoris sui nomine scriptionem
ad eundem pertinere credentes auctorem, cujus nomen præ se fert scriptio proxime ante-
cedens. Non in his vero duntaxat, sed in aliis etiam lucubracionibus, Origenis nomen
cum Cyrillinomine permixtum ac confusum est. Sexdecim Origenis Homiliis in Leviti-
cum vetustæ Cyrilli habent editiones, & Cyrillo adscribunt. Commentarium quendam
in Marcum (quem aliquando cum Deo publici juris faciemus) Origeni Codices
quidam, Cyrillo nonnulli, Victorio Antiocheno alii tribuunt. Novemdecim itaque Ho-
miliis Cyrillo perperam adscriptas Adamantio restituendas judicamus hoc argumento,
quod inter quatuordecim Origenis Homiliis ab Hieronymo conversas duodecim ex his
E
reperiuntur, quas Græce Corderius publicavit. Accedit Vaticani Codicis auctoritas,
has ipsas novemdecim in Jeremiam Homiliis habens, & Origeni assignans. Septem ex illis
emisit in lucem Michaël Ghislerius in Catena sua in Jeremiam; eas nimirum quæ in Hie-
ronymianis decrant. Eundem inter illas ordinem ponit Codex uterque, atque cum legitimum,
& Jeremiæ locis quos enarrant, consentaneum. Nam quem tenuit Hieronymus,
confusus ille est, vel ipso fatente: *Itaque, inquit, post quatuordecim Homiliis in Hieremiam,*
quas jam pridem confuso ordine interpretatus sum. Unde manifestum est, titulos his Homiliis
præfixos Hieronymi non esse. Ad hæc fragmentum ex Homilia trigesima nona, capite de-
cimo Philocaliæ exhibetur.

X. Tomi Origenis in Ezechielem vigesimi particula quadam constat undecimum Phi-
localiæ caput. Hieronymus vero quatuordecim ejusdem Homiliis in hunc ipsum Pro-
phetam Romanis verbis expressit. Testis Prologus in earum Homiliarum fronte colloca-
tus; testis & liber de Scriptor. Eccles. cap. 146. Testis quoque Rufinus Invect. 2. qui & ad
Vincentium Prologum scriptum fuisse docet. Miratur Erasmus quid sit cur Hieronymus,
alias creber Præfationibus, nihil ad Homiliis in Isaiam, & Jeremiam à se Latine redditas
præfatus sit; in Prologo autem ad Homiliis in Ezechielem erasum queritur Hieronymi
nomen, & ejus quoque quem Hieronymus alloquitur. Suspiciatur vero Prologos fuisse sub-
latos ab his ad quos scripserat, postquam Origenis nomen factum est Romanis invidiosum,
& verisimile esse in his Prologis Hieronymum magnifice prædicasse Origenis ingenium.
Ego vero singulis libris Origenis à se expofitis Prologos prætexuisse Hieronymum
fateor

Erasm. in
Cen. ur.
libr. Orig.

A fateor, nam id asserit Gennadius in Catalogo virorum illustrium: at quos prætexuit, non de inductura, sed casu & librariotum oseitantia censeo fuisse sublato; alioquin sublatus quoque fuisset Prologus ad Damasum Homilias Origenis in Canticum præfixus; & iste alter ad Homilias in Ezechielem. In editione Merlini Prologo præfixus est hic titulus; *Prologus Translatois ejusdem*: ejus nempe qui antecedentes Origenis Homilias in Jeremiam veterat, quem constat Hieronymum fuisse.

B XI. Ostendimus superius ex Procerio Commentariorum Hieronymi in Oseam, patrum scripsisse libellum Origenem *ὅτι τὰ πῶς ἀνομάσθη ἐν τῷ ὀνόματι ἐραπίου*, & aliud præterea in eundem Prophetam volumen *ἀνεφαλον καὶ ἀτέλειον*. Ex utro petitum sit istud fragmentum, quo constat octavum Philocaliæ caput, incertum est; ex alterutro petitum esse certum est: nam quamvis id eis præmissum sit: *ἐν τῶν ἐστὶ τῶν ἐκζητησίων*, Hieronymus autem loco laudato nullos ab Origene in Oseam scriptos fuisse Commentarios asserat dicens: *Rogavi eum, (Didymum) ut quod Origenes non fecerat, ipse completeret, & scriberet in Oseæ Commentarios*, intelligendum est plenos in totum Oseam Commentarios Origenem non scripsisse, sed extinguos solum libellos.

C XII. Viginti quinque in Matthæum Tomos Origenes elaboravit. Breve segmentum è primo Tomo adducit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 25. eoque brevius aliud indidem profert Pamphilus in Apologetico. Aliud è secundo Tomo, Philocaliæ capite sexto exhibetur. Aliud asserit è septimo Tomo Pamphilus. Julius Cæsar Bulengerus in Disputationibus contra Calaubonum Part. 2. Diatrib. 3. pag. 191. fragmentum asserit ex Origene ad cap. 6. Matth. & p. 166. aliud ex eodem ad cap. 23. atque aliud item pag. 167. ex iisdem Expositionibus in Matth. cujus locum non indicat. Indiligens profecto Bulengerus, qui unde hæc habuerit sibi, Lectorem non monuit. An ex Codice aliquo manu scripto? vix credo; nam quicunque hodie supersunt, qui cunque certe mihi noti sunt, vel à decimo tertio capite vel à sequentibus ducunt initium; in vigesimo secundo, vel citra desinunt. Fortasse igitur ex Catena aliqua prodierunt isthæc. Quanquam nihil habent ejusmodi, quotquot excussimus Catenas ego & Combefisus. In vetustis Codicibus manu exaratis Tomus undecimus cum sex proxime sequentibus reperitur. Codex Ladenburgensis, quo usus est Erasmus, à Matth. 13. 36. auspiciabatur, quemadmodum & Holmiensis: Regius priore undecimi Tomi parte mulctatus est. In Catalogo librorum Ducis Bavarie notatur Tomus undecimus initio quoque mutilus, cum proxime sequentibus quinque. Erasmus in Epistola ad Franciscum Cigalinum affirmat nihil Origenis habere in decimum Matthæi caput. At Vaticanus Codex fertur constare Tomis decimo, undecimo, duodecimo, & decimo tertio. Scripserunt quoque Josias Simlerus, & Conradus Frisius in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ, haberi in Italia Bibliotheca quadam decimum Tomum Commentariorum Origenis in Evangelium Matthæi; item fuisse apud Diegum Hurtadum Venetiis eorundem Commentariorum Tomum 1. (lego X) XI, XII. Quod si par est reliquorum inter se consensus, qualis Regii exemplaris cum Holmiensi, ex uno eodemque Codice descriptos omnes censuerim. Porro levis licet Bellarmini conjectura, qua Commentarios illos ab Origene abjudicat, non tamen *ὑποκρίσει* prætermittenda est. Sic ait ille in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, ubi de Origene: *Tractatus quintus in Matthæum videtur esse Latini auctoris: nam adducens Auctor verba Isaie 48. Dominus misit me & spiritus ejus: in Græco, inquit, Spiritus Sanctus neutri generis est, non masculini, ut apud nos; ubi se inter Latinos numerat. Et si Tractatus quintus Latini auctoris est, non parva suspicio est reliquos etiam Tractatus ejusdem Operis, Latini auctoris esse. Habetur hic Origenis locus Tom. 13. in Matth. 18. p. 323. 324. Quamvis hoc Bellarmini judicium palam refellat Codicis Græci lectio; ea tamen si careremus, non plus valeret illud adversus hunc Adamantii librum, quam adversus reliquos, quos veterum Interpretum studio Latine redditos legimus: in iis siquidem frequenter ejusmodi occurrunt additamenta Interpretum, suæ lingue hominibus gratificantium. Legat qui volent pagellas aliquot à Rufino conversas, videbit quam sæpe mantillas similes de suo accudat.*

F Amplior est Vetus Interpretatio Commentariorum Origenis in Matthæum, quam Græcum ullum exemplar manuscriptum: Holmiense quippe omnium, quæ quidem ad meam pervenerint notitiam, prolixissimum, à Matthæi capite 13. vers. 36. ad caput 22. vers. 33. pertinet: præterea autem Interpretatio à Matthæi 16. 13. initium ducens, ad 27. 66. progreditur. Hanc Commentariorum partem in Homilias sive Tractatus 35. librarii male feriati diviserunt. Recentior videtur ista divisio temporibus Vincentii Bellovacensis: quippe qui Speculi Doctrinalis libr. 18. cap. 43. libros Origenis sua ætate superstites recensens, cum eos fere commemoret, qui hodieque in Editione Latina comparent, libros in Matthæum viginti sex assignat, corrupta ut dixi exemplaria secutus, quæ totidem pro viginti quinque notabant. Interpretationis auctorem assignare proclive non est. Hieronymus in Prologo Homiliarum Origenis in Lucam scribit nec virium suarum, nec otii, nec laboris fuisse vi-

252
 ginti quinque Tomosillius in Matthæum, quinque in Lucam, triginta duos in Johannem, A
 rogante Blæfilla, Romanæ linguæ tradere. Proinde Veteris Interpretationis in Matthæum
 auctor non est Hieronymus. Minime sane audiendi Josias Simlerus, & Conradus Frisius,
 ita scribentes in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ: *Origenis in Matthæum Homilie 36. ab*
Hieronymo translata, inter D. Hieronymi Opera habentur: nam neque extant Homilie 36. Ori-
 genis in Matthæum, sed 35. duntaxat; neque carum Interpres Hieronymus habendus est;
 imo Hieronymo recentior est, nam si jam prodidisset ejus ætate, novam Blæfilla neuti-
 quam postulasset; nec ita scripsisset Hieronymus in Epistol. 65. ad Pammach. & Ocean. cap. 2.
Centum quinquaginta anni prope sunt, ex quo Origenes mortuus est Tyri: quis Latinorum ausus est
unquam transferre libros ejus de resurrectione, & de dyaboli spiritualitate, & de rebus: Nemo igitur exi-
 stimet ullam Tomorum interpretationem esse Hieronymo antiquiorem. Nihil magis Ru-
 fino videtur adscribenda, quod Erasmi pace hanc ipsi attribuentis dictum velim: ille enim
 in Apologia Pamphili loca quædam è Commentariis in Matthæum adducta interpretans,
 non aliis solum utitur verbis, quam quæ interpres iste Vetus adhibuit, verum etiã multa
 quæ in eo desiderantur, repræsentavit; cum tamen in eadem Apologia loca vertens ex aliis
 deprompta Commentariis, quos ipse fuerat interpretatus, non aliis utatur verbis quam suis,
 seque sui similem in eodem loco bis vertendo ostendat. Adde stylum ab Hieronymiano &
 Rufiniano penitus discrepare, & deterioris ac recentioris ætatis vitio & corruptela esse in-
 quinatum. Gennadio quoque recentiorum esse ex eo conjicio, quod in Catalogo illu-
 strum virorum non obscure significat, quæcunque Origenis Opera ab Hieronymo non
 conversa suis temporibus extabant, ea à Rufino Latine reddita fuisse. Ostendimus autem
 nec Hieronymo, nec Rufino adscribi posse hanc interpretationem, unde sequitur Gennadio
 quoque fuisse posteriorem. Cum ex hac autem interpretatione Thomas Aquinas in Aurea
 Catena loca multa à *αὐτοῖς* referat in versu Matthæi, posterioris versu 13. capitis 16. perspi-
 cuum est Thoma vetustiorum eam esse, talemque ejus ætate fuisse, qualis hodie circumfer-
 tur. Thoma itaque antiquior est, Gennadio recentior. Propius vero ad Gennadii ætatem
 accedere non levibus indicibus deprehendimus. Tomo 17. in Matth. pag. 470. hæc habet
 Origenes: *ὁμοιοὶ εἰσὶν οἱ οὐκ ὁμοιοὶ πατέρες καὶ υἱὸς ἑνοῦ, Ἐπὶ ἑαυτοῦ ἀπὸ ἑαυτοῦ διδόντες τὸ πνεῦμα, καὶ τὸν*
υἱὸν. Vertit vetus Interpres: Quales sunt Hæretici, qui confundunt Patris & Filii substantiam,
unum dicentes esse Patrem & Filium. ὁμοιοῦσιν reddit substantiam, quod magnam Scriptoris
 antiquitatem sapit; hæc enim notione *ὁμοιοῦσιν* antiqui fere Patres usurpant. Hilarius in
 libro de Synodis contra Arianos tres agnoscit substantias in Trinitate, hoc est, *ὁμοιοῦσιν, ἰδι-
 οῦται, ἡσώσῳτα*, substantiam ab essentia distinguens. Priscus quoque Novi Testamenti Inter-
 pres locum hunc Ebr. 1. 3. *ὁς ὡς ἀπαύρασμα τὸ δέξῃς, καὶ ἡραγαλιῶν τὸ ἰσοῦσιν αὐτῶν*, reddit: *et*
figura substantiæ ejus: nec id mutavit Hieronymus, quamvis *ὁμοιοῦσιν* ibi *Personam* videatur
 significare. Nihil tamen hic affirmo; scio enim à Patribus multis substantiam ipsam, seu
 naturam & essentiam Patris hic intelligi. Ad hæc Vetus ille Interpres Tract. 8. insignem
 locum profert ex Evangelio secundum Ebræos. Atqui id de suo addidit, quippe quod in
 exemplaribus Græcis nusquam appareat. Ac proinde temporum illorum, quibus hoc su-
 pererat Evangelium, æqualis fuit.

Profecto Interpretis hujus ætatem investiganti alicui verisimile forsitan fiet Cassiodori
 temporibus vixisse, ipsumque adeo esse Epiphanium Scholasticum Cassiodori familiarem
 & necessarium. Supra memoratæ notæ videntur convenire, aliæque præterea. Græcæ
 linguæ parum consultus fuit Epiphanius, oratio barbara, dissipata, & inculta. Summa Vete-
 ris illius Interpretis barbaries, vix mediocri idiomatis Græci peritia, plane nulla in evolven-
 dis obscurioribus sententiis perspicacitas; cujus sibi conscius difficillima quæque quasi
 consulto prætermisit. Certe tam abnormi licentia interpretationem hanc administravit,
 ut mirabile sit; totas paginas detraxit, totas addidit, nec uspiam exemplar affectatus est.
 Verum Historiam Tripartitam ab hoc Epiphanio scriptam si quis accurate cum vetusta illa
 Origeniani in Matthæum Commentarii interpretatione conflixerit, summam styli discre-
 pantiam, atque hanc multo illa inquinatiorum, & innumeris vocabulorum portentis defor-
 miorum offendet. Æqualis Epiphanii fuit Bellator quidam Cassiodori itidem familiaris,
 cujus rogatu multas Græcorum scriptiones, nonnullas etiam Origenis Latino sermone re-
 pendit. Huic si quis Commentariorum in Matthæum interpretationem adscriptam velit,
 non valde repugnabo. Nec multum adversatur conjecturæ nostræ Cassiodori de hæc inter-
 pretatione silentium, qui alias plerasque Epiphanii & Bellatoris in libro de institutione di-
 vinarum Scripturarum recensuit; nam post editum hunc à Cassiodoro libellum lucubravit
 ea potuit.

De septem Origenis in Matthæum Homiliis quæ habentur inter eas, quas in diversis
 vulgo appellant, quoniam incerti sunt Auctoris, suo loco disputabimus.

XIII. Homilie Origenis in Evangelium Lucæ triginta novem Latina editione continen-
 tur.

A tur. Interpretem sese professus est Hieronymus in Prologo ipsis prætexto, & in libro de scriptor. Eccles. cap. 146. Erasmus in Epistola ad Franciscum Cigalinum scripserat has alterius cuiusdam esse videri, quam Origenis, sed in Censura ad libros Origenis mutavit sententiam, & verum Auctorem agnovit. Nihilominus ita disserit: *In Catalogo tamen ita facit huius operis mentionem (Hieronymus) ut magis videatur ex Didymo vertisse. Quum enim Origenis mentionem reliquisset, post hunc in modum loquitur: De Spiritu Sancto Didymi, quem in Latinum transiit, librum unum, in Lucam Homilias triginta novem, in Psalmos à decimo usque ad decimum sextum tractatus septem, capituli monachi vitam, &c. Quibus ex verbis nihil aliud intelligi potest, quam aut esse Hieronymi hoc opus, aut ab eo versum ex Didymo. Hoc utrum casu an studio factum sit, nescio.* At observasset Erasmus pari argumento Homiliarum duarum in Canticum auctorem revocari posse in dubium, cum in eodem Catalogi capite hæc habeat Hieronymus: *De tribus questionibus Legis Veteris, Homilias in Cantica Canticorum duas, adversus Helvidium.* Nempe Auctoris nomen adscribere neglexit, quem aliunde satis notum esse sciebat. Addit Erasmus: *Dein quum in cæteris nihil habeatur erroris, hic multa sunt vel suspecta vel damnata.* Itane vero? nihil ne in libris *ædædæ*, in Commentariis in Matthæum, in reliquis operibus habetur erroris? Mirare Lector effrahem Erasmi in Veterum expendendis scriptis, & projectam temeritatem, Modestior Merlinus, errores his Homiliis ab Origenianominis æmulis asperfos alleverans: quanquam & id valde incertum. Pauculas quasdam particulas ex Origene in Lucam exhibet Julius Cæsar Bulengerus Part. 2. Diatrib. 3. p. 158. & 222. adversus Cafaubonum, ex Catenis fortasse aliquibus deponitis.

B
C
XIV. Eudobus & triginta Commentariorum in Johannem Tomis, novem omnino super sunt: primus, secundus, sextus, decimus, decimus tertius, decimus nonus, vigesimus, vigesimus octavus, & trigentesimus secundus. In Bibliothecæ Regiæ Codice hi Tomi suis notati numeris reperiuntur. Eos sem complectitur Tomos præter decimum, & vigesimum octavum memoratus liber in Bibliothecæ Bavaricæ Catalogo. At Codex Bibliothecæ Venetæ sancti Marci, licet Regi consimilis sit, nec plura habeat, à callido tamen librario in Tomos triginta duos distributus fuit, hæc arte lacunas & hiatus celare, & apud incautos dissimulare, & pro integro venditare volens. Eo fit, ut eundem hunc esse putem, qui fuit Diegi Huradi, qui quæsimili dolo disiectus fuisse memoratur. Hanc Tomorum partitionem, quam secutus est Ferrarius, falsam esse arguunt fragmenta, quæ è quarto Tomo profertur in quarto Philocaliæ capite, & in quinto reperiuntur Tomo Ferrarianæ Interpretationis. Similiter è sexto Tomo particulam recitat Basilius libr. de Spiritu sancto, c. 29. Extat illa in sexto Tomo Codicis Regiæ, in octavo vero Ferrarianæ interpretationis. Codicum porro omnium ea est similitudo inter se & congruentia, ut ex uno exemplari descripto esse omnes pro certo habeam. Præter superiora exigua è Tomo secundo in Johannem particulam promittit Pamphilus in Apologetico, secundam criminationem confutans. Capite quarto Philocaliæ fragmenta adducuntur è quarto Tomo; item capite sequenti alia fragmenta è Præfatione quinti Tomi in idem Evangelium; cuius Præfationis aliam quoque portionem in caput 25. libri sexti Historiæ Eusebii inserit. Ex Origene in Johannis caput sextum lacinas quasdam exiles profert Bulengerus in Disputationibus contra Cafaubonum Part. 2. Diatrib. 3. pag. 251. quas cum Codices manu scripti Commentariorum in id Evangelium non exhibeant, ex Catenis produisse veri absque ille non est. Denique inter Homilias in diversos duæ habentur in Johannem, quæ cum certum auctorem non habeant, paulo post suo loco ventilabuntur.

D
E
Unicum superest in Apostolorum Acta fragmentum Origenis, è quarta detractum Homilia, quod capiti Philocaliæ septimo Basilius & Gregorius Theologus insulerunt. In Catalogo librorum Illustrissimi Principis Domini Jacobi Marmorætæ, quem inter Antiquitates Constantinopolitanas Supplemento Bibliothecæ Gesnerianæ inseruit Antonius Verdearius, commemoratur Origenis Explicatio in Acta Apostolorum, & in Epistolas Pauli, de quibus nunc suo ordine agendum est.

F
XV. Rufinus Heraclii impulsu viginti Tomos Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos Latinæ linguæ donandos suscepit: sed qua fide? sua nempe, hoc est, pessima: nam totum opus jam interpolatum, & aliquot voluminibus decurratum ad mediam fere partem sese contraxisse profiteretur in Præfatione ad Heraclium. Injuriam Origeni illatam facilius deprehendes, si fragmenta quædam lubricationis huius inserta Philocaliæ cum Rufiniana conversione configas. Adversus hanc audaciam merito Erasmus excaudescit, & falso affectam Hieronymo operis huius interpretationem Rufino restituit. Cur Hieronymo tributa sit, Rufini astu & vastitie factum puto, qui ad declinandam facti invdiam (male quippe audiebat Origenis nomen) & in Hieronymum, à quo sæpe Origenis causa exagitatæ fuerat, refundendam, nomen suum non apposuit, modesta factum simulans, quod malis artibus actum erat: *Verum ego, inquit, qui plus conscientia mea quam nomine defero,*

254
 defero, etiamsi addere aliqua videor, & ex plere quae desunt, aut brevare quae longa sunt, furari tamen A
 titulum eius, qui fundamentum operis jecit, & construendi adificii materiam praebuit, rectum non pu-
 to. Sit sane in arbitrio legentis cum opus probaverit, operis meritum cui velit adscribere. Deinde in
 Peroratione verba haec dolose adjecit: *Ajunt enim mihi; In his quae scribis, quoniam plurima in*
eis tui operis habentur, datitulum nominis tui, & scribe: Hieronymi, verbi gratia, in Epistolam ad
Romanos, Explanationum libri. Hinc delusi bardi homines Hieronymi nomine librum pra-
 scripserunt. At vel ex eo stoliditas eorum arguitur. Nam si Interpres fuisset Hieronymus,
 cur voces illas, *verbi gratia*, addidisset, quae declarant fictitium esse & ascititium id nomen,
 non legitimum? Subjungit paulo post converturum sese Clementis libros; quod a Rufino
 factum esse constat, non ab Hieronymo; tum ait: *Satisfaciam sane in eo amicis meis; dabo ti-*
tulo nomen meum, Auctoris nihilominus vocabulo permanente: nam Hieronymi ne putetur, Clemens B
scribetur: Hieronymi nempe, cujus nomen adscriptum supra fuisset. Eadem verusitiam usum
 esse non semel Rufinum jam supra notavimus. In Prologo Homiliarum in Josue senten-
 tias Hieronymi & stylum referre conatus est. In Praefatione ad libros *αὐτῶν* nomen suum
 celavit. Ita occultando Origenismo, & traducendo Hieronymo fucum vulgo facie-
 bat. Minime itaque assentior Erasmo, mangoni hujus librarios insimulanti, & ad emotores
 alliciendos praetextum ab his Hieronymi nomen censenti. Praeter contractam illam & trun-
 catam Rufini Interpretationem habemus Tomi primi portionem in Apologia Pamphili;
 longe vero ampliotam capite Philocalia 24. Aliud quoque e Tomo nono fragmentum nobis
 offert caput ejusdem Philocalia nonum. Exiguam denique particulam ex eodem Opere
 subministrat alio Apologia loco Pamphilus. Tomum vero, unde translata est, non notavit.
 Atque haec cum legitimum horum Commentariorum Actorem Adamantium esse clarissi-
 me demonstrat, non dubitavit tamen novitius quidam scriptor Heterodoxus hoc ipsos in
 supposititiorum Origenis scriptorum seriem conjicere; a Gulielmo Perkinso delusus, qui
 eos male quidem a Rufino conversos scripsit, quod verissimum est; Origeni vero falso esse
 tributos nequitiam cogitavit.

Brevem libri tertii in Epistolam ad Colossenses laciniam, & alias libri in Epistolam ad
 Titum nonnullas Apologetico suo Pamphilus insulit. Hieronymus in Epistola ad Mine-
 rium & Alexandrum fragmentum affert e tertio volumine *ἑρμηναικῶν* Origenis in primam
 ad Thessalonicenses. Ex Homiliis in Epistolam ad Ebraeos paucula quaedam descripti
 Eusebii libr. 6. Histor. cap. 25. Indidem nonnulla affert Pamphilus diversis Apologetici
 sui locis.

Multa praeterea e variis Origenis lucubrationibus fragmenta Catenae subministrant; sed
 neque locos unde illa petita sunt, indicant; nec certa est Cateaarum fides, ut monuimus
 alibi. Quapropter fragmentorum quae ex iis profecta sunt, nullam hic habendam rationem
 duximus. Ex iis autem excerptae sunt multae Origenis in varios Scripturae libros *ἑρμηνείαι*,
 quae in Varicanae Bibliothecae Catalogis commemorantur.

SECTIO QUARTA.

DE ORIGENIS TETRAPLIS, HEXAPLIS, ET OCTAPLIS.

I. Proponitur Epiphaniae sententia de Origenis Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis. II.
 Asseritur propositus duarum Ebraicarum columnarum in Hexaplis, & Octaplis situs.
 III. Queritur, quare in Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis Theodotionem Symmachus
 praecesserit. IV. Investigatur mens Eusebii de Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis. V.
 Unum & idem opus fuerunt Hexapla, & Octapla. VI. Ex superioribus recentiorum
 multorum errores arguuntur. VII. Editionem Interpretum Septuaginta, quae in Hexa-
 plis habebatur, asteriscis, obelis, lemniscis, & hypolemniscis Origenes distinxit. Ei praeterea
 quae erat in Tetraplis Scholia adjecit. VIII. Editionem *ἑρμηναικῶν* Hexaplis intextam emenda-
 runt Eusebius, & Pamphilus, & primi seorsum vulgaverunt. Inde triplex illo tempore
 editio *ἑρμηναικῶν*, Origeniana, Eusebiana, & *ἑρμηναικῶν*. IX. Eadem circiter tempestate
 resarcit Lucianus, resarcit & Hesychius. Hinc quintuplex *ἑρμηναικῶν* editio. X. Suas quoque
 editiones asteriscis, & obelis discriminarunt Lucianus, & Hesychius; ut & suam
ἑρμηναικῶν interpretationem Hieronymus. Inquinatae sunt & vitiate hodiernae omnes *ἑρμηναικῶν*
 editiones.

A I. **A** Gamus jam de Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis, Origenianorum operum omnium nobilissimis & laudatissimis: quorum rationem cum accuratissime Epiphanius tradiderit in libro de ponderibus & mensuris, hujus præcipue vestigia persequi decet. Collegerat jam ante Adamantius Interpretationes Scripturæ à Senioribus Septuaginta, Aquila, Theodotione, & Symmacho elucidatas. Quintam præterea & Sextam Editionem commodum nactus est, quas in angulis quibusdam occultas investigasse ipsum & in lucem edidisse scribit Eusebius. Athanasius vero in Synopsi docet imperante Caracalla, in doliis Hierichunte repertam fuisse Quintam à Studio quodam ex iis qui erant Hierosolymæ; Sextam vero sub Alexandro Mammæa Nicopoli ad Actium à quodam Origenis discipulo. Idem propemodum habet Epiphanius in libro de ponder. & mens. cap. 18. additque priorem è tenebris fuisse erutam septimo Caracallæ anno. Fallitur Cedrenus, qui utramque Hierichunte inventam fuisse narrat.

B Ex iis sex Interpretationibus, & Ebraico exemplari, Tetrapla sua, Hexapla, & Octapla Origenes concinnavit. Ac Tetrapla quidem, quæ Hexaplis tamen tempore posteriora fuerunt, quatuor constabant Editionibus per columnas dispositis, prima Aquilæ, secunda Symmachi, tertia Septuaginta Senum, & postrema demum Theodotionis. Interpretationem 7° tertio loco posuit, ut ad eam, quam omnium existimabat esse accuratissimam, reliquæ facilius exigi & examinari possent. Hexaplis hæ ipsæ interpretationes quatuor, eodem ordine collocatæ, cum Ebraico exemplari, Ebraicis descripto literis, & eodem Græcis characteribus exarato continebantur. Prior occurrebat columna Ebraica Ebraice depicta; at quæ contextum Ebraicum Græcis exaratum literis exhibebat, interpretationi Aquilæ proxime conjungebatur. Subjuncta autem post sex illas columnas Hierichuntina Editione, quam Quintam appellavit Origenes, & numeri quaternarii notat, insignivit; & post Hierichuntinam Nicopolitana, quam vocavit Sextam, & ἐπισημωσεν notavit, Octapla existebant. Hæc fere Epiphanius loco laudato; quæ ut clariora sint, primam Genesios vocem, prout in Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis disposita fuit, depingemus.

DIAGRAMMA

D TETRAPLORUM, HEXAPLORUM, ET OCTAPLORUM.

Exemplar Ebraicum, Ebraicis literis descriptum.	Exemplar Ebraicum Græcis elementis exaratum.	Aquila	Symmachus	Septuaginta	Theodotion	Quinta Editio Hierichuntina.	Sexta Editio Nicopolitana.	
בְּרֵאשִׁית	Βερεσις	ἐν κεφαλῇ	ἐν ἀρχῇ	ἐν ἀρχῇ	ἐν ἀρχῇ	Defidetur.	Defidetur.	
		1	2	3	4			
		TETRAPLA.						
1	2	3	4	5	6			
		HEXAPLA.						
1	2	3	4	5	6	7	8	
		OCTAPLA.						

F II. Hæc habet, inquam, Epiphanius in libro de ponder. & mens. cap. 19. præterquam quod spectat ad columnarum Ebraicarum situm: nam ex aliis quibusdam Epiphanius locis existimare possit aliquis contextum Ebraicum Græcis notatum characteribus priore loco fuisse. Hujusmodi ille est ex Har. 64. cap. 3. ὅθεν τὸ πρότον ἀπὲ ἐπισημωσέν ἀπο σωμαραγίην ἢ ἐπισημωσέν, ἀκύλα, συμμαχία, ἢ τὸ τε ἑβδομηκοντα δύο, καὶ θεοδοτίαν, πένωπις τε καὶ ἕκτες ἐκδοσεως, μετὰ ἀναθέσεως ἐκάστης λέξεως ἑβραϊκῆς, καὶ αὐτὸν ὅμοι τῶν στοιχείων. ἐν ἀρχῇ καὶ ἄντικρυς δὲ ἑβραϊκῆς ἐκδοσεως ἐβραϊκῆς καὶ τῆς λέξεως, ἑβραϊκῆς δὲ (sic enim lego, non ἑβραϊκῆς) τὸ γράμματι ἐπὶ τῶν πάλιν πεποιθὲς σκεῖσθαι. Vnde primum studuit in unum con-

conjugere sex interpretationes Aquila, Symmachi, Septuaginta duorum, & Theodotionis; Quintam A
 etiam & Sextam editionem; cum adjectione vocum singularum Ebraicarum propriis elementis de-
 scriptarum: ex altera autem parte opposita, utens altera columna depingendo contextum, Ebraicum
 quidem dictione, Græcum vero literis, alium rursus contextum lucubravit: Hæc ita exponi pos-
 sent; medium locum tenuisse sex interpretationes Græcas inter Ebraica Ebraice scripta,
 quæ ad unam sita erant partem; & Ebraica Græce exarata, quæ ad aliam partem erant collo-
 cata. Sed hanc expositionem respuunt verba Epiphanius ejusdem, quæ mox afferemus è li-
 bro de ponder. cap. 19, ubi Ebraicum utrumque contextum priore loco notatum fuisse agno-
 scit. Videtur itaque id sibi potius voluisse Epiphanius, ad unam Ebraicæ columnæ Ebraicis
 elementis exarata partem notatas fuisse Græcas sex interpretationes; ad alteram vero Græ-
 ce scriptum contextum Ebraicum. Hoc idem significare dicas ista è libro de Ponder. cap. 7. B
 τὰς ὁδοὺς ἐπιμαρτυρίας καὶ τὴν ἑβραϊκὴν γραφὴν ἑβραϊκῶς στοιχείοις καὶ ἰβητικῶν ἀποτίθῃ ἐν σελίδι μιᾷ σωτηρικῶν,
 ἀλλὰ σελίδα ἀντιπροσώπων δι' ἰβητικῶν καὶ ἑβραϊκῶν ὁδῶν, &c. Sex enim interpreta-
 tiones, & Ebraicam Scripturam Ebraicis elementis ac verbis cum in una columna conjunxisset, aliam
 columnam oppositam, literis quidem Græcis, vocibus autem Ebraicis descriptam adiecit. Quod
 si sex interpretationes, & Ebraicum exemplar Ebraice scriptum simul conjunxerat; in ex-
 tima profecto columna contextum Ebraicum caractere Græco exaratum sequitur fuisse
 adtextum. Sed præfixa sine dubio fuisse Ebraica Ebraice depicta, tum subnexa eadem Græ-
 ce exarata, & subjectas deinde sex Interpretationes ex iis manifeste concluditur quæ legun-
 tur apud Hieronymum in Epist. ad Tit. 3. 9. *Vade & nobis curæ sunt omnes veteris legis libros,*
quos vir doctus Adamantius in Hexapla (ita lege, non exempla, ut vulgo) digesserat, de Casariensi C
Bibliotheca descriptos ex ipsis authenticis emendare, in quibus & ipsa Hebræa propriis sunt caracte-
ribus verba descripta, & Græcis literis tramite expressa vicino: Aquila etiam, & Symmachus, LXX.
quos, & Theodotio suum ordinem tenent. Columnas omnes pro sitis sui ordine recensuit.
 Apertius etiam Rufinus libr. 6. Eusebiana histor. cap. 13. *Famosissimos illos Codices primus*
composuit Origenes in quibus per singulas columnulas è regione separatim opus Interpretis uniuscu-
jusq. descripsit, ita ut primo omnium ipsa Hebræa verba Hebræicis literis poneret; secundo in loco
per ordinem Græcis literis è regione Hebræa verba describeret; tertiam Aquila Editionem adjunge-
ret; quartam Symmachi; quintam Septuaginta Interpretum, quæ nostra est; sextam Theodotionis
collocaret, & propter ejusmodi compositionem exemplaria ipsa nominavit ἑξαπλά. Ex his etiam li-
 quet præfixos Græcis editionibus fuisse Ebraicos contextus, non subnexos; nec præfixum
 alterum, alterum subnexum, ut indicare videntur illæ Epiphanius voces: ἐν ἑβραϊκῶν καὶ ἀρτιμῶν. D
 Liquer hoc quoque ex his ejusdem è libr. de ponder. cap. 19. τὴν τοίνυν, ὡς ἔγωγε, ταύτας τὰς ἑ-
 βραϊκὰς ἐπιμαρτυρίας, καὶ ἐπισημαίνοντας τὰς ὁδοὺς ἑβραϊκῶς ἀποτίθῃ καὶ ἰβητικῶν, καὶ
 Nonnulli igitur, ut dixi, hos libros legentes & reperientes Ebraicas duas editiones priore loco sitas;
 post eas vero illam Aquila collocatam, &c. Ne quis vero vocem σελίδι pro eo usurpatam putet,
 quod nos paginam appellamus; nam σελίς, columnam quoque significat, adeo ut plures
 columnas una pagina contineret. Porro ordinem istum quem statuimus, luculenter adstruit
 vetustissimus Codex Barberinus duodecim Prophetarum, qui ad Osee 11. 1. breve Hexa-
 plorum specimen ad oram attextum habet, & in sextum Tomum Polyglottorum Biblio-
 rum suo loco retulit Waltonus. Desiderantur quidem Ebraica Ebraice scripta; priore vero
 loco sita sunt Ebraica Græcis elementis concepta; proxime subest his Aquila; huic Symma- E
 chus; quem excipiunt LXX. ultimam columnam sibi vindicat Theodotion.

III. Disquisitione dignum est, ecquid in Interpretationum dispositione Theodotioni
 antiquiori Symmachum recentiorem Origenes anteposuerit. Facile hunc nodum solvere
 se posse putasset Epiphanius, qui Theodotione vetustiorum fuisse Symmachum opinatus
 est libr. de ponder. cap. 16. 17. Itaque collocatos fuisse tres illos respon dissent, juxta ordinem
 suæ ætatis. Ego vero à recepta opinione discedere non possum, quæ priorem ætate ponit
 Theodotionem quam Symmachum: nam quid opponi potest his Hieronymi Præfat. in
 Evangel. *Non quero quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter novos & vete-*
res me diuis incedat: quibus non temperatum duntaxat interpretandi genus, quod tenuit
 Theodotion, sed media etiam ejus ætas Aquilam inter & Symmachum significari videtur. F
 Origeni ergo aliud fuisse causam puto, cur ita interpretationes illas digereret. Ad Ebraica
 maxime accedebat Aquila, hunc illis ideo proxime adjunxit. Ab iisdem plus reliquis rece-
 debat Symmachus, quippe qui sententiarum fuisset, quam verborum retinentior. Ut ex
 confictu Aquilæ & Symmachi, qui abierant in diversa, & extrema fuerant persecuti, veritas
 eliceretur, optima ratione uterque simul conjunctus est. Subnexi sunt illis deinde Inter-
 pretes LXX. & Theodotion, qui mediam viam tenuerant. *Quasi non, inquit Hieronymus*
Præfat in Job. apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodotio, vel verbum è verbo, vel sensum è
sensu, & lex utroque commixtum, & medie temperatum genus translationis expresserint. Ordo
 autem studiorum postulat, ut intricatam quæstionem, & incertam disceptaturi, extremas
 primum

A primum & oppositas exploremus sententias, inde ad temperatas & medias progrediamur. Atque hunc modum servavit Origenes in collocandis interpretationibus.

IV. Nunc ea quam dedimus Tetraplorum, Hexaplorum, & Octaplorum descriptio an Eusebii rationibus consentiant, anquiramus. Scribit ille Origenem τὰς ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἑφε-
Euseb. lib. 6. Hist. cap. 16.
pturas primigenias, ipsi Ebraeorum literis descriptas, comparasse. Hæc aliter intellexit vir do-
ctus, atque ita reddidit: comparasse eum sibi Scripturas, quæ apud Iudeos prototypis Ebraeorum li-
teris descriptæ esse feruntur: Prototypas autem Ebraeorum literas, ipsa esse Samaritarum ele-
menta asseruit; velle igitur id sibi Eusebium, Samaritanis Scripturæ codicibus usum fuisse
Origenem, eademque in Hexapla inseruisse. Verum qui propius ad locum hunc Eusebii

B mentem attenderit, plane alium inde sensum extundet. τὰς ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἑφερέσθαι προ-
τυπὰς ἑφερέσθαι, nihil aliud sonat, quam primigeniæ Scripturæ quæ apud Iudeos circumferuntur; non
vero, quæ apud Iudeos prototypæ Scripturæ esse feruntur: dixisset quippe, τὰς ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων
ἑφερέσθαι. Quod si id sibi voluisset Eusebius, cur eas potius ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἑφερέσθαι, quam apud Græcos,
Hellenistas, aliosque dixisset, qui Samaritanas literas antiquiores esse Judaicis una cum Ju-
dæis fatebantur? Quis putet denique Hexaplis, ad Scripturæ illustrationem & publicam
utilitatem concinnatis, Samaritarum exemplaria inseruisse Origenem, Judaica neglexisse:
cum angustis finibus coherere Samaritica illa gens, latius vero Judaica pervinere? Quod
si quis exemplaria utraque locum sibi in Hexaplis vindicasse dicet, non ergo Hexapla vel
Octapla; sed Heptapla, vel Enneapla dicenda erant. Constat certe hoc capite Eusebium

C Ebraica exemplaria Græcis interpretationibus opposuisse, quarum ratione veritatem
Ebraicam merito ἀποδοτέως ἑφερέσθαι appellavit. Profecto Epiphanium, Hieronymum, &
Rufinum stupor ingens occupasset, si editiones ac columnas Hexaplorum accurate percen-
sentes, Samariticam prætermisissent. Non ergo verum est Samaritani Codicis testimonia,
quæ occurrunt in scriptis Patrum, ex Origenis Hexaplis fuisse petita; sed certo certius est
illos fuisse Patres Græca interpretatione Samaritani exemplaris. Maneat igitur loco huic
Eusebii vulgata sua & recepta sententia. Addit deinde Origenem, præter editionem
Interpretum Septuaginta, Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis, duas præterea protulisse in
lucem, alteram Nicopoli, alteram in alio quodam loco repertam. Tum ait: ἐν τῷ μίῳ τῶν

D ἑξαπλῶν τῶν Ἰουδαίων τὰ ἐπισημαίνοντα ἐπισημαίνοντες, ἐμόνον πέντε, ἀλλὰ καὶ ἑπτὰ, καὶ ἑξήμισυ ἑξα-
πλῶν ἐπισημαίνοντες, ἐπὶ μίῳ ἀυτῶν ἐπισημαίνοντες. ὅς ἐν ἑκατοῖς ἑξηκοντοῖς ἐν τῷ ἑξήμισυ τῶν ἑξα-
πλῶν ἀντιγράφων τῶν ἑξα-
πλῶν. Hæc verba parum hæcenus intellecta explanare opera pretium est: In Hexaplis qui-
dem Psalmorum, post in sex Editiones, non Quintam solum sed & Sextam, & Septimam ad-
jungens interpretationem, in singulas rursus columnas descripsit; utpote quæ Hierichunte reperta
sit in dolio temporibus Antonini, ejus qui fuit Severi filius. Ἐπὶ μίῳ locutio est Tactica, qua res
significatur in unum versum collocatæ à fronte ad tergum. Optime docet Budæus, quid
sint τῶν ἐπὶ μίῳ τῶν ἑξαπλῶν, nempe naves ita instructæ, ut unica in fronte sit, reliquæ pone
sequantur in versum porrectæ. Ita ἐπὶ ἐνὸς τετραγώνου στρατιῶται, milites sunt in unum versum
à fronte ad tergum instructi. Hanc locutionem eleganter huc transtulit Eusebius: quo-
niam enim per longas & angustas columellas digestæ erant Editiones in Hexaplis, propterea

E ἐπὶ μίῳ ἐπισημαίνοντες esse dixit. Sua quoque vis inest vocabulo ἐπισημαίνοντες, σημαίνοντες, præter alias
significationes, sonat etiam, scriptum aliquid ad aliud adicere, adscribere, ut superius observa-
tum est. Igitur, ἐπὶ μίῳ ἐπισημαίνοντες, hoc est, in singulas columnas describens ad priores adrexit.
Perperam hæc accepit Nicephorus libr. 5. cap. 11. ait enim: ἐπὶ πέντε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑπτὰ, καὶ
ἑξήμισυ ἑξαπλῶν ἐπισημαίνοντες. Nec difficultate caret quod subest apud Eusebium,
Origenem ad reliquas interpretationes adjecisse septimam, quod Hierichunte in dolio
imperante Caracalla reperta sit. Idem habet Zonaras. Certum est ex Athanasii &
Epiphanii auctoritate Quintam Editionem Hierichunte in dolio fuisse repertam imperante
Caracalla. Addit Epiphanium una repertos esse libros alios, cum Ebraicos, tum etiam

F Græcos. Quod si ex his fuisse septimam illam Psalmorum editionem dicamus, ita cum
aliis Eusebius conciliabitur. Opinantur quidam Septimam illam Editionem eandem
esse ac Lucianeam, hoc argumento, quod Athanasius, sive Synopsis auctor Luciani edi-
tionem septimo loco recenset, & Septimam appellet: sed multum falluntur; nam Lu-
ciani editio ipsa fuit κοινὴ, post Origenis ætatem correctæ & emendatæ à Luciano, ut tradit
Hieronymus initio Epistolæ ad Suniam & Fretellam. Septimam vero Editionem, quæ
Hexaplis intexta est, Hierichunte inventam esse imperante Caracalla Eusebius asseve-
Euseb. l. 6. Hist. c. 16.
rat: quod de κοινή certedici non potest. Hexapla igitur illa Origenis, sive Octapla, quæ
in aliis Scripturæ libris sex Græcis constabant editionibus, septem in libro Psalmorum
continebant. Ita postmodum scribit Eusebius: τὰς δὲ ἅπας ἐπὶ ταυτὸν συναράξων, δι-
λάν τε πρὸς κῆλον, καὶ ἀντιπαραθεῖς ἀλλήλους μὲν καὶ αὐτῆς τῆς ἑβραίων ἐπισημαίνοντες, τὰ τῶν λεγομένων ἑξα-
πλῶν ἢ ἀντιγράφα ἀποδοτέως. Sensus est: Has omnes cum in unum conjunxisset, & per

kk cola

cola distinxisset, & invicem opposuisset, una cum Ebraici contextus adjectione, Hexaplorum nobis A
exemplaria reliquit. Diximus enim id esse, Scriptum aliquid ad aliud adijcere; inde σημειώσεις,
scripti alicujus ad aliud adjectio. Itaque ἑβραίων σημειώσεις, est Ebraici exemplaris ad reliquis in-
terpretationes appositio. Hæc præter legitimam sententiam à nonnullis alio detorta sunt.

Post Hexapla, ex quatuor Editionibus, Aquila, Symmachi, Septuaginta Interpretum,
& Theodotionis simul conjunctis & oppositis, Tetrapla confavit Adamantius, ut tradit
Eusebius, & post illum Zonaras. Nec enim aliud sonant hæc Eusebii verba: ἰδὲ τὴν ἀκτὴν,
καὶ συμμάχου, καὶ θεοδοτίου & ἑδούτου ἀμα τῆ τῶν ἑβραίων ἐν τοῖς τετραπλοῖς ἐπισημασμενάς,
quam cum post Hexapla, ex his quatuor Editionibus Tetrapla seorsum compegisse; non
vero in Tetraplis seorsum digestas, & separatim discretas fuisse singulas interpretationes,
ita ut suas singula paginas occuparent; in iisdem enim fuerunt paginis descriptæ omnes ac
invicem oppositæ, sive, ut ait Epiphanius, σωτηριαί, qui & addit, si Tetraplis Græcis Di- B
ppla Hebræa fuissent adjuncta, prodidisse Hexapla; quod fieri certe non potuisset, nisi è regio-
ne invicem oppositæ essent in iisdem paginis Tetraplorum Græcicæ editiones, quemad-
modum & in Hexaplis.

V. Animadversionem nostram requirit, quod idem ait Eusebius, collectis in unum sex
Editionibus Græcis, & adjecto Ebraico contextu Hexapla nobis Origenem reliquisset;
Psalmodum vero Hexapla Græcis editionibus septem constituisse. Eusebio consentiunt
Scholia Romana in Editionem τῶν ὁ, in quibus nonnunquam super Psalmos Hexapla citan-
tur. Consentit & Epiphanius Hær. 64. cap. 3. & post illum Zonaras, qui discrete pronun-
tiant Hexapla sex Editiones Græcas, cum gemina Ebraici textus descriptione fuisse com-
plexa. Quæ igitur potest, cur Hexapla dicta sint, quæ octo columnas habuerit. Nec C

Erasm. de
hebr. &
libr. Orig.
Magdeb.
Cent. 3.
cap. 10.

enim, puto, cum Erasmo & Magdeburgensibus sentit quisquam ἑξαπλᾶ, non à numero ἕξ
appellationem esse sortita, sed à verbo ἑξαπλόω, quod est, *explano*: nam unde factæ diceren-
tur voces, τετραπλᾶ, & ὀκταπλᾶ; Respondent nonnulli Hexapla dicta, non à numero colu-
mnarum, sed à numero Interpretationum sex; nulla habita contextus Ebraici ratione, qui
inter Interpretationes numerari non debuit. Huic opinioni favere videtur Epiphanius loco
mox allato, cum ait: ὡς εἰ τὴν πᾶσαν παλαιὰν διαθήκην δι' ἑξαπλῶν καλεμένων, καὶ διὰ τῶν ἑβραίων
ἱερειῶν. Adeo ut *Vetus omne Testamentum iis Hexaplis, & gemino Ebraico contextu com-*
prehensum: ubi aperte Hexapla Græca à Diplis Ebraicis distinguit. Hexapla ergo, inqui-
unt, à sex Interpretationibus fuerunt denominata, quemadmodum Tetrapla à quatuor, ac
ideo falli qui Hexaplis vulgatas quatuor editiones Græcas, & exemplaria duo Ebraica assi-

gnant. Id si sit, palam sibi repugnaverit Epiphanius libro de ponder, & mensur. cap. 19.
qui ita differit: Τετραπλᾶ γὰρ εἰσι τὰ ἑλληνικά, ὅταν αἱ τὴν ἀκτὴν, & συμμάχου, καὶ τῶν ἑβραίων
διὰ, καὶ θεοδοτίου & ἱερειῶν σωτηριαί, ὡς. τῶν πτωχῶν ἢ πεντα σελίδων ταῖς δυοῖς ταῖς ἑβραϊαῖς
συναφθεσίω, ἑξαπλᾶ καλεῖται. ἰὰν δὲ καὶ πύμπη, καὶ ἡ ἐκτὴ ἱερειῶν συναφθεσίω, ἀκολεῖται ὀκταπλᾶ
καλεῖται. Tetrapla enim Græcis constant, cum Aquila, & Symmachi, & Septuaginta Senum, & Theodo-
tionis interpretationes simul conjunctæ sunt: quæ columna quatuor si Ebraicis duabus adjiciantur,
Hexapla dicuntur: quod si Quinta & Sexta interpretatio accesserint, sequitur ut Octapla nomen-
tur. Quibus adsonat Rufinus in interpretatione decimi sexti capitis libri sexti Historiæ
Eusebii. Aliò vero abit Nicetas, & Diplis Ebraica, quoniam idem omnino continebant,
pro una, eaque bipartita columna habita fuisse vult, atque illa cum τῶν ὁ, Aquila, Sym- E
macho, Theodotione, ac Quinta editione sex columnas constituisse, ac Hexapla inde
fuisse appellata.

Nicet.
Theod. orth.
fid. lib. 4.
Hær. 31.

Has inter oppositas & repugnantes sententias, novam, & nisi me animus fallit, verissimam
tueor. Falsum est, quod vulgo creditur Quintam, & Sextam Editionem universos Scriptu-
ræ libros fuisse complexas. Aliquot duntaxat continebant ex illis, eosque potissimum qui
versibus constant apud Ebræos. En tibi testem Hieronymum in Epistolam ad Tit. 3. 9.
Unde & nobis cur a fuit omnes Veteris Legis libros, quos vir doctus Adamantius in Hexapla digesse-
rat, de Casariensi Bibliotheca descriptos, ex ipsis authenticis emendare; in quibus & ipsa Hebræa
propriis sunt characteribus verba descripta, & Græcis literis iramite expressa vicino. Aquila etiam, F
& Symmachus, LXX. quoque, & Theodotio suum ordinem tenent. Nonnulli vero libri, & maxime
hi qui apud Hebræos versu compositi sunt, tres alias Editiones additas habent, quam Quintam, &
Sextam, & Septimam translationem vocant, auctoritatem sine nominibus Interpretum consecutæ.
Itaque in illa variarum Editionum coagmentatione, aliqui libri quatuor duntaxat consti-
bant editionibus, cum Diplis Ebraicis; atque hi libri erant vere ἑξαπλοῖ, Sex vero habebant
editiones Græcas, cum Diplis Ebraicis, alii libri per versus compositi, excepto Psalterio,
nempe Proverbia, Ecclesiastes, & Canticum: ac proinde erant ὀκταπλοῖ. At liber Psalmorum
præter geminas Ebraici contextus columnas septem editiones continebat, meritoque
librum hunc ὀκταπλοῖν fuisse diceret. Igitur Opus istud Origenis partim erat Hexaplum,
partim Octaplum, partim Enneaplum: sed Septimæ Editionis, quæ ad unum pertinebat
Psal-

A Psalterium, in tota Bibliorum denominanda mole ratio habita non est, ideoque à nemine Enneapla dicta sunt. Asserit etiam Origenes ab interpretationibus Aquilæ & Theodotionis abfuisse Threnos Jeremiæ. Itaque Liber ille fuerit τετραπλις, sed totum corpus Bibliorum propter libri exiguitatem Tetraplum dici non debuit. Quidam Hexapla ista volumina appellarunt, fortasse etiam Hexapla ab Origene inscripta sunt, quod magna illorum pars quatuor editionibus, Aquilæ, Symmachi, τῶν ὁ, & Theodotionis, ac Diplis præterea Ebraicis esset confata: alii vero cum his voluminibus sex editiones Græcæ præter Ebraica exemplaria inesse intelligerent, Octapla vocanda censuerunt. Quapropter nemo mirari debet, cur Hexaplis sex editiones Græcæ, & duos contextus Ebraicos fuisse intextos dixerint Eusebius, Epiphanius, & Zonaras: intextæ quippe erant editiones illæ sex in aliquibus duntaxat libris, non in universis; nam quamvis intextæ itidem essent in Psalmis editiones septem, Hexapla tamen Psalmorum idem dixit Eusebius. Manifestum ergo est unum idemque opus fuisse Hexapla & Octapla: sed à diversis quibus constabat partibus diversas appellationes habuisse. Tetrapla autem privatim fuit ac separatim opus ab Origene post Hexapla accuratum, in Studioforum gratiam, quibus tantum abs re sua vel otii vel facultatis non erat, Hexapla comparare possent. Nec quemquam moveat quod scribit Hieronymus, *Excerptis Septuaginta Interpretibus, alias quoque editiones in unum congregasse volumens*; quod &

Hieron. de script. Eccl. in Orig. Erculph. Chron. Tom. 2. l. 3 c. 2. Hon. Aug. de script. Eccl.

C VI. Ex his facile intelligitur, quantum ratio Scaligeri n fugerit, qui in delineatione Hexaplorum seu Octaplorum, quam in sacras suas Exercitationes retulit Heinsius, utrumque Ebraicum contextum post interpretationes Græcæ sex in finem coniecit. Si modo revera Scaligeri fuit hæc delineatio, quod dubium mihi faciunt Scaligeriana nuper edita, in quibus Octaplorum columnas enumerans, prioribus locis Ebraicas duas recenset. Nec felicior Heinsius, cum columnas ibidem Hexaplorum describens, tertiam attribuit Septuaginta Interpretibus, quartam Aquilæ, quintam Theodotioni, & sextam Symmacho. Neque is excusandis sufficit Nicetæ Acominati auctoritas, qui in simili versatus est errore, columnis Ebraicis subiectos fuisse τῶν ὁ, his Aquilam, tum Symmachum, inde Theodotionem, & Quintam demum interpretationem asseverans. Peccat quoque Baronius aliter in

Nicot. Theop. ordo. fid. lib. 4. Har. 31. Bar. A. A. 231. c. 9.

D Tetraplis dispositas editiones Græcæ censens ac in Hexaplis, & priorem in illis locum τῶν ὁ assignans, in his tertium. Hos in fraudem videtur illexisse Philoponus, qui in libro περὶ νοσημοποιῶν loca sacri Contextus ex his quatuor interpretationibus afferens, priore loco τῶν ὁ collocat; his subiecit Aquilam, huic Theodotionem, illi Symmachum. Nec enim Tetrapla representare Philoponus instituit; sed in interpretationibus disponendis Interpretum artem respexit; cum clarum sit cæteroquin ex Epiphanio postremam columnam obtinuisse Theodotionem tam in Tetraplis quam in Hexaplis, secundam Symmachum, atque

Epiph. de pond. c. 19.

hos inter medios Septuaginta incesse. τετραπλις γὰρ εἶσι, inquit, τὰ ἑλληνικά, ἑπταὶ αἱ τῶν ἀκούα, καὶ ἐπιμέδων, καὶ τῶν ἰβερικῶν, ὁ δὲ, καὶ θεοδοτίου, ἰεροσολίμων σωτηριάζουσα ἴσοι. Tum enim existunt Græcæ Tetrapla, quando interpretationes Aquilæ, Symmachi, Septuaginta Senum, & Theodotionis in unum fuerint compositæ.

E Pro Origenianorum Tetraplorum specimine haberi non posse loca illa à Philopono è quatuor Græcis interpretationibus detracta probari quoque potest ex Philastrio, qui Hæc. 137. asserit Aquilæ conversiones in medio librorum nunquam fuisse positas, sed dextræ, lævæque assignari solitas fuisse. Aquilæ interpretatio in Tetraplis priore loco ponebatur; qui locus diverso respectu vel dexter erat, vel sinister: legentium respectu sinister erat, dexter libri ipsius. Itaque alii dextro loco situm esse, alii sinistro scripserant. Id cum legisset Philastrius, existimavit, Aquilam in aliquibus Tetraplorum exemplaribus dextrum tenuisse locum, in aliis sinistrum; sed hallucinatus est, nam semper columnæ huic deputatus est, quæ ad Lectorum lævam collocata erat. Ut ut est, certe in medio nunquam fuisse constat: fuisset autem, si priorem columnam occupassent Septuaginta Interpretes, Aquila secundam. Refellitur etiam ex supradictis Salmasius, qui hæc scribit in

F Commentario de Hellenistica: *Sed nusquam Hieronymus Quinta & Sexta editionis meminit; & cum Hexapla vocitat, intelligit Tetrapla Græcæ, cum Diplis Ebraicis, quæ Hexapla faciebant.* Et mox allatis quibusdam Hieronymi locis, in quibus Græcæ solum quatuor Editiones memorantur, subiecit; *Apparet, ex his Origenem quatuor tantum editiones inter se comparasse, & composuisse in Tetraplis, quæ cum duobus Ebraicis textibus Hexapla illa Ecclesiis dedicata continebant.* Certe in Hieronymi verbis à me supra allatis è Commentariis in Epistolam ad Titum, mentio fit Quintæ & Sextæ editionis, & sæpissime in Epistola ad Suniam & Fretellam, aliisque locis. Hexapla autem dicta sunt ea, non quæ Tetrapla solum Græcæ, cum Diplis Ebraicis, sed quæ Quintam præterea, & Sextam, ac Septimam editionem, non ubique,

sed in aliquibus solum libris adjunctam haberent. Ait paulo post Salmasius: *Sed & veteres* A
Patres ex quibus composita Catena, ut vocant, in diversos Veteris Testamenti libros leguntur, nun-
quam citant varietates Translationum à Quinta & Sexta Editione, sed ex quatuor illis tantum quas
invicem composuerat Origenes, ex quibus Tetraplas fecerat, & cum gemino Ebraico & Græcâ. Con-
 sultule Notas Flaminii Nobilii, quam sæpe Quintæ ac Sextæ editionis variantes Lectiones ci-
 tent Patres antiqui, deprehendes. Falsum quoque esse apparet, quod jactant recentiores
 quidam, Origenem nulla unquam Octapla composuisse, sed Hexapla duntaxat & Tetrapla.
 Octapla certe itidem ut Hexapla composuit Origenes, quoniam idem opus Hexaplum &
 Octaplum fuisse demonstravimus. Confutatur etiam ex præcedentibus Usserii Armachani
 nova opinio, non puram solum & emendatam interpretationem τῶν ὁ, sed κεινῶν quoque in
 Hexaplis habitam fuisse asserentis, quod Bellarmino quoque videtur fuisse persuasum. De
 B
 prehenditur quoque multiplex Magdeburgensium hallucinatio in his ipforum verbis;
Primum versioni LXX, quæ tum fuisse videtur vulgarissima, adjunxit Aquila Pontici, Theodotionis,
& Symmachi editiones repertas à se, multo tempore absconditas: aliam quidem Nicopoli in Æthiopia
litore; aliam aliis in locis, sicut ipse scribit: indicavit Eusebius libr. 6. cap. 17. His postea super addi-
dit Quintam, Sextam, & Septimam, quas dixerunt Editiones: quarum unam inventam esse indica-
vit in Hiericho, in dolio, tempore Antonini Caracalla. Nam ut de Symmachi interpretatione
 fileam, Aquilæ & Theodotionis editiones ab Origene fuisse repertas probari minime potest;
 nec ullam ex iis tribus Nicopoli inventam fuisse verum est, sed Sextam. Omnium vero tur-
 pissime erravit Sixtus Senensis, qui Tetrapla cum Hexaplis confudit, & permiscuit, Hexa-
 C
 pla vero ab Octaplis discrevit, idemque ut faceret Viro cuidam magno persuasit & quique
 Septimam Editionem nec in Hexaplis, nec in Octaplis unquam fuisse asseveravit: contra-
 rium disertis verbis affirmante Eusebio.

Bellarmino de script. Eccl.

Sixt. lib. 4. & 8. Bibl.

Euseb. lib. 6. Hist. c. 16

Hieron. ad Sun. & Freicell. Epiph. de ponder. & mens. c. 17.

Masius Prefat. in Græc. edit. Iesue, & Annot. Inus Job. Cyprec. Prefat. ad Procep. Comm. in Isaiam.

VII. Aliud præterea diligentia Origene monumentum Hexapla præferbant. Nota-
 verat ille Senes Septuaginta voces aliquas, quæ in Ebraico haberentur, interpretando negle-
 xisse, nonnullas autem de suo inferuisse, variaque ipforum circumferri exemplaria inter se
 diversa, & sive ex supinitate librorum, sive ex Criticorum temeritate vitiosa: hinc calu-
 mnia ansam arripere Judæos, ejusmodi interpretationem in Christianorum Ecclesiis præ-
 legi solere cauissantes, quæ Ebraicæ veritati in omnibus non consentiret. Consulatur ipsius
 Tomus in Matthæam decimus quintus, & Epistola ad Africanum, ubi de Exemplarium
 τῶν ὁ corruptione, & Judæorum calumniis disserit. His incommodis at occurreret, inter-
 D
 pretationem Septuaginta Senum emendavit ex optimorum exemplarium fide, atque ejus
 præsertim quod in Serapeo servabatur, quodque ipsum τῶν ὁ αὐτοῦ γράφειν fuisse affirmant Ve-
 teres nonnulli. Asteriscos præterea, ubi quid deesset, cum prætermisissis vocibus inseruit;
 quæ vero illi præter Ebraicorum fidem adjecissent, præfixo obelo signavit; *Quæ signa,*
 inquit Hieronymus, *& in Græcorum, Latinorumque poematibus inveniuntur,* unde & ab Ori-
 gene translata sunt. *Quæ de lemnisco subjicit Epiphanius, valde corrupta & confusa sunt,*
 unde vix certi quicquam possit extundere. Id sibi tamen videtur velle, lemniscos adscriptisse
 Origenem, quotiescunque duo plurave paria Interpretum (hos enim in triginta sex paria
 fuisse discretos, & in omnibus fere consensisse autumat, cum Scripturam sacram in Ægypto
 interpretarentur) vocem aliquam usurpassent, ab ea diversam (ejusdem licet significa-
 tionis) qua usi fuissent reliqui Interpretes; (quod ipsum fere habent Hesychius in Psal-
 mum 12. 4. & Isidorus Origin. libr. 1. cap. 20.) hypolemniscos vero adnotasse, si quando
 vocem hujusmodi par unicum adhibuisset. Quibus significatur Origenem 36. Inter-
 pretum exemplaria simul contulisse. Ab Epiphanio dissentit Andreas Masius, & paria
 illa Interpretum, velut aniles fabulas respuit, tumque appositos putat lemniscos & hypo-
 lemniscum, cum variis aliquas lectiones plures paucioresve Codices assererent. Alium
 notarum illarum usum profert Johannes Curterius, nec aliud significare lemniscum putat
 quam verbis consentire Interpretes aliquos, discrepare sensu; hypolemniscum vero, quam
 sensu eos & verbis dissonare. Sed mihi verisimilior videtur Masii sententia. Asteriscorum
 illorum, obelorum, lemniscorum, & hypolemniscorum formas notat Epiphanius, &
 nominum significationes; multumque fallitur, cum vocabulum, ληνισκῶν derivat à
 Græco ληνάειον. nam Syracusiam esse vocem constat. Reliqua fute persequitur Epipha-
 nius in eodem libro: nec docet tamen utrum quæ Hexaplis in texta est interpretatio τῶν ὁ
 ejusmodi notis fuerit insignis: sed id perspicuum est ex Romanis Scholiis τῶν ὁ in 1. Reg. 14.
 4. μάλλον ταῦτα ἐν τῷ ἑξαπλῶ ἢ ἐν τῷ ὀκταπλῶ, ὡς ἐν Θεοδοτίων & παρὰ τὴν Ἰβή. Imo, hæc in Hexaplo asterisco
 notata sunt, utpote quæ ex Theodotione adjecta sunt: & ex istis Hieronymi, quæ repetit Rufinus
 Invect. 2. *Sed & Origenes asteriscos fecit, ex translatione Theodotionis assumens, ut componeret vo-*
 lumina quæ appellantur Hexapla. Tum subjungit: *Quia frequenter si disputatio accidisset, vel im-*
 mutata esse aliquæ, vel deesse, vel abundare in nostris Scripturis mentiebatur, voluit Origenes nostris
 ostendere, qualis apud Judæos Scripturarum lectio teneretur, & in propriis paginis vel columellis editio-
 nes

A nes eorum singulas quasq. descripsit: & ea que apud illos sunt addita vel decerpta, certis quibusque signis additis, ad versiculorum capita designavit; & in alieno, non suo opere suas tantummodo notas fixit: ut sciremus non quid nobis, sed quid iudeis aduersum nos certantibus aut deesse aut abundare videretur: & iterum ex istis Hieronymi in Præfat. Paralip. ad Chromatium; Et certe Origenes non solum exempla (lege Hexapla) composuit quatuor editionum, e regione singula verba describens, ut unus dissentions statim ceteris inter se consentientibus arguatur: sed quod maioris audacia est, in Editione Septuaginta Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans que minus fuerant, & virgulis que ex superfluo videbantur apposita. Sed Origenem ipsum audire operæ pretium est: sic ille Tom. 15. in Matth. p. 381. Νεωί δε δηλοῦσι πολλὰ γέρονες ἢ τῶν ἀντιγράφων διαφορά, εἴτε διὰ τῆς δουλείας τινῶν γραφῶν, εἴτε διὰ τῆς τῶν μοχθηρῶν ἢ διορθώσεως τῶν γραφομένων, εἴτε διὰ τῶν τὰ ἑαυτοῖς δουλεύοντων ἐν τῇ διορθώσῃ ἀρεστικῶν ἢ ἀφαιρούντων τὴν μὲν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τῆς παλαιᾶς διαθήκης διαφορίαν, δεῖ δὲ διδόναι, εὐραχθῆν ἰσάδεις, κριτικῶς χριστιανοὶ ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι τῶν ὑποκειμένων ἀπὸ τῶν ἐβραίων δια τινῶν ἀντιγράφων διαφορίαν τὴν κριτικῶν ποιῶσμενοι ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων τὸ σωπᾶσθαι ἐκείναις ἐφελκυστῶν, καὶ τινὰ μὲν ἐβραίων ἐν τῇ ἑβραϊκῇ κείμῃ, ἢ τοιούτων αἰσθῶν ἀλλὰ πάλιν ἀελεῖν. Τινὰ δὲ μὲν ἀσπίσκον προσεθήκαμεν, ἵνα δῶλον ἢ εἴ τι μὴ κείμενα ἀπὸ τῶν ἐβραίων κείμενα ἐν τῶν λοιπῶν συμφωνοῦν τῇ ἑβραϊκῇ προσεθήκαμεν.

B Ex hoc loco suspicari licet, non ex Theodotione solum, sed & aliis editionibus nonnulla fuisse inseria. Quapropter Epiphanius, a quo rerum illarum accurate tradita historia est, desiderari ait a plurimis apud Interpretes Septuaginta que ex Ebraeis referre prætermiserunt ipsi, Aquila vero, & Symmachus, ac reliqui Interpretes representarunt: ex uno autem Theodotione addita esse non apposuit. Emendatio hæc ἄλλ' ἢ per obelos & asteriscos, causæ fuit Hieronymo, cur ita Augustinum alloqueretur Epist. 89. cap. 6. *Miror, quomodo Septuaginta Interpretum libros legas, non puros, ut ab eis editi sunt, sed ab Origene emendatos, siue corruptos per obelos & asteriscos, & Christiani hominis interpretatiunculam non sequaris; præsertim cum ea que addita sunt, ex hominis iudei atque blasphemii, post passionem Christi, editione transtulerit.* Corruptos dicit libros Septuaginta Interpretum, propter additamenta e Theodotione, cum in Isææ 58. cap. emendata ac vera appeller Hexaplorum exemplaria, que eadem additamenta præterebant; nam neglectis asteriscis qui vel in legendo, vel in describendo negligi poterant, maxima existebat Theodotionis cum τῶν ἐ confusio: at observata asteriscorum distinctione, legitima τῶν ἐ verba a Theodotione accurate secernebantur. Itaque pro legentis attentione & diligentia corrupta erant, vel emendata. Quo circa in eadem ad Augustinum Epistola ita pergit Hieronymus: *Vis amator esse verus Septuaginta Interpretum? Non legas ea que sub asteriscis sunt; imo rade de voluminibus.*

Epiph. de pond. s. z.

C Editioni τῶν ἐ, que erat in Tetraplis Scholia ad limbum aliqua adiecit Origenem dicitur ex memorato Codice Marchali, quem habent Claromontani Patres Societatis Jesu: adnotatum enim est ante Ezechielem, librum hunc ex Hexaplis descriptum esse; correctum vero ad Tetraplorum fidem: postmodum subest: *ἂ τινὰ καὶ ἀπὸ (ἀπὸ τῶν) χειρῶν διορθώσῃ, καὶ ἐβραίων γράψαντο: εἴτε ἐβραίων ἐν τῇ ἑβραϊκῇ παρῶν κειμήλια: καὶ ἐβραίων διορθώσαντο.* Que (Tetrapla) scripta (Origenis) manu emendata, & Scholia succincta erant: unde ego Eusebii Scholia apposui: Pamphilus & Eusebii emendarunt.

D VIII. Apud multos hanc opinionem percubuisse video, Origenem quo parabilior esset emendata a se Editio Seniorum Septuaginta, edidisse eam seorsum, & ex ingenti Hexaplorum mole exemisse; adeo ut solitaria illa, alterius que habebatur in Hexaplis unde erat profecta, germana esset, & omni ex parte similis. Ratio istius opinionis valida nulla afferitur. Probabilior mihi videtur sententia Johannis Baptistæ Morini, viri doctissimi, Editio- nem illam τῶν ἐ ex Origenianis Hexaplis descriptam ab Eusebio & Pamphilo, & primum vulgatam arbitrans; juxta illud Hieronymi in Præfat. ad Paralip. ad Chromatium: *Alexandria & Aegyptus in Septuaginta suis Hefychium laudat auctorem. Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Media inter has provincia Palestinus codices legunt; quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt.* Nam cum frequenter exscriberentur Hexapla in Ecclesiarum, doctorumque hominum usum, novis indies deformabantur sordium inquinamentis; cum præsertim asteriscorum & obelorum adnotationem vel insuper haberent librarii, vel non satis diligenter administrarent; unde ingens incidebat rerum perturbatio, confusio & permixtio cum Septuaginta Senum interpretatione Theodotionis additamentis: *Misericordia & veritas*, inquit Hieronymus in Epistol. ad Sun. & Fretell. *obviaverunt sibi: & dicitis, quod in Græco, sibi, non habeatur: ἐν τῷ δὲ ἀλλόθεν οὐκ ἔστιν, id est, Misericordia & veritas concurrerunt; nec in Hebræo habetur, & apud Septuaginta obelo prænatum est: que signa dum per scriptorum negligentiam a plerisque quasi superflua relinquuntur, magnus in legendo error oboritur.* Loquitur de editione τῶν ἐ, que Hexaplis inerat. De generante ergo magis magisque hac Editione, restituere eam conati sunt Eusebius & Pamphilus, ex ipso αὐτογράφο, quod erat in Cæsariensi Bibliotheca; restitutam vero & seorsum

Ioh. B. Morin. in Præfat. ad LXX.

kk 3 magna

magna diligentia descriptam publicaverunt. Atque ea Editio Palæstina dicta est. Summo A
scilicet applausu fuit excepta, & in Hierosolymæ, aliisque Orientis Ecclesiis decantari ce-
pta, & librariorum sæpe eam in publicos usus exscribentium labore disseminata passim ac
propagata; cum propter Auctoris famam, & Emendatorum nobilem doctrinam, tum pro-
pter operis ipsius dignitatem. Hujus editionis & emendationis luculentum extat monu-
mentum in Codice Renati Marchali, jam sæpe laudato; in quo post Jeremiæ librum adno-
tatum est, descriptum eum esse ex Origenis Hexaplis, & emendatum ex Tatraplis manu
ipsius exaratis; idque opera Pamphili & Eusebii.

En tibi jam itaque triplex editio Septuaginta Senum; Origeniana hæc quæ in Hexaplis
continebatur; altera privatim edita ab Eusebio & Pamphilo, quæ prioris mere germana
erat; tertia vetus illa quæ Origenis emendationem præcessit, & *novi* seu vulgata appellata B
est, quæque multiplex & diversa fuit, utpote varias passa adulterationes. Non alia autem
Septuaginta Interpretum editio usurpabatur vulgo ante Origenem, quem quæ *novi* dice-
batur. Hanc appellationem idcirco consecuta erat, quod nulla per Orientem Scripturæ
editio frequentiori usu contereretur. Quo factum est, ut editio *novi* non unam aliquam &
peculiarem Septuaginta Senum editionem notare deinde cœperit, sed ipsam eorundem In-
terpretum conversionem generali appellatione significaverit. Rem uno verbo expedio.
Vocabulum illud, *novi*, generi & speciei commune fuit, ut aliz pleræque voces: Generi,
cum qualemcunque *novi* editionem notavit; Speciei, cum ei soli addita est, quæ ante Ori-
genis emendationem circumferebatur. Speciei tributa est primùm, inde ad genus ipsum C
transiit. Quamobrem aliquando Hieronymus *rode*, ab Origene scilicet emendatos, à *novi*
distinguit; aliquando cum ea permittet & confundit. Distinguit quidem in Proemio ad
librum 16. Commentar. in Isaiam. *Liquido, inquit, consententes in Ebraico non haberi, nec esse*
in LXX. Interpretibus, sed in Editione Vulgata, quæ Græce novi dicitur, & in toto orbe diversa est.
LXX. Interpretes signat ab Origene emendatos. Et in Epistola ad Sun. & Fretell. *novi*
autem ista, hoc est, Communis editio, ipsa est quæ & Septuaginta, sed hoc interest inter utramque,
quod novi pro locis & temporibus, & pro voluntate Scriptorum veterum corrupta editio est. Ea au-
tem quæ habetur in & quam nos verimus, ipsa est quæ in eruditorum libris incorrupta &
immaculata Septuaginta Interpretum translatio reservatur. Quidquid ergo ab hac discrepat, nulli
dubium est, quin ita & ab Hebræorum auctoritate discordet. Confundit vero *rode* cum Vul-
gata libr. 9. in Isaiæ 30. 20. *Atulium, inquit, in hoc loco 70. Editio, Hebraicumque discordant.*
Primum ergo de Vulgata tractabimus. Vulgatam editionem appellat *rode*, quorum verba pro- D
fert: profert autem de Hexaplis. Et in Præfat. Commentar. in Daniel. *Origenes de*
Theodorionis opere in editione Vulgata asteriscos posuit. Et in Epistola ad Suniam & Fretell.
Licet in Septuaginta & in Hexaplis ita repererim. Hoc est in Vulgata, & in illa Hexaplorum.
Vulgata speciatim & proprie dicta utebantur Sunia & Fretella, piæ & erudite femina:
multum illa à primigenio exemplari deflexerat. Hæc rogarunt Hieronymum, ut plurimorum
Palsterii locorum, in quibus Græca à Latinis dissonabant, legitimam lectionem ex Ebraica
veritate sibi traderet. Morem gessit Hieronymus, & prolixam rescripsit Epistolam, ex cuius
evolutione discas, quid Vulgatam inter editionem, & illam quæ jacebat in Hexaplis, disci-
minis interfuerit.

IX. Dum hanc emaculandis Septuag. Senibus navabant operam Eusebius & Pamphilus; E
similis cura Hefychium monachum in Ægypto, & Lucianum Antiochiæ eodem circiter tem-
pore exercebat. Hi præscam illam Editionem, *novi* dictam, deformem mendis, & sexcentis
vitiata locis mutare in melius aggressi sunt. Adhibitis ergo vetustis Vulgatæ hujus interpreta-
tionis exemplaribus rem ita gesserunt, ut reculam ab Hefychio editionem Ægyptus amplexa
sit: quam vero recoxit Lucianus, ab universis probata & usurpata sit regionibus, quæ Con-
stantinop. & Antiochiâ interjacent; nam Ebraicam etiam veritatē consuluisse fertur, ab eoque
emendata vetus illa Vulgata nomine ipsius affecta est. Hieron. in Epist. ad Sun. & Fretell. *In*
quo breviter illud admonedo, ut sciatis aliã esse editionem, quam Origenes & Cesarionensis Eusebius, omnes-
que Græci tractatores novi, id est, Communem appellant, atq; Vulgatam, & à plerisque nunc & variis
dicitur, aliam Septuaginta Interpretum, quæ & in & codicibus reperitur, & à nobis in Lati-
nium sermonem fideliter versa est, & Hierosolyma, atque in Orientis Ecclesiis decantatur. F

Igitur quintuplex post hanc ætatem Septuaginta Interpretum editio habita est; Vulgata
vetus, Origeniana, Eusebiana, illa Luciani, & Quinta demum Hefychii. Sed quoniam ex
Hexaplis profecta erat Eusebiana, pro una eademque utraque habita est. Quæ vero à *novi*
exemplaria supererant, in Studioforum bibliothecis delitescerant. Atque ita licet quinque
revera extarent hoc tempore editiones, trium dumtaxat usus erat in Ecclesiis. *Alexandria &*
Ægyptus, inquit Hieronymus, in Septuaginta suis Hefychium laudat auctorem. Constantinopolis
usque Antiochiæ Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has Provincia Palestinos co-
dicis legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt: totusq; orbis hac inter
se trifaria varietate compugnat.

- A X. Cæterum verimili videtur simillimum, Lucianum ipsum, & Helychium cum *novis* emendabant, ut Origenis imitabantur studium, ita emendationis rationem tenuisse, & obelis ac asteriscis *novis* distinxisse, eique Theodotionis laciniis affuisse. Cum enim certum sit, Egyptum ac Syriam Helychii & Luciani editionibus esse usas; nec minus certum sit, quæ iis in regionibus usurpabantur editiones *novis*, obelis fuisse & asteriscis signatas, plane hinc efficitur Helychii & Luciani editiones notatas fuisse obelis & asteriscis. Hieronymus in Proemio Comment. Daniel. *Sed & Origenes de Theodotionis opere in Editione Vulgata asteriscos posuit, docens defuisse quæ addita sunt; & rursus quosdam versus obelis prænotavit, superflua quæque designans. Cumque omnes Christi Ecclesia, tam Græcorum, quam Latinorum, Syrorumque, & Aegyptiorum, hanc sub asteriscis & obelis editionem legant, ignoscant invidi labori meo, qui volui habere nostros, quod Græci in Aquile, & Theodotionis, ac Symmachi editionibus lætiant:* & in Epistol. 89. ad Augustinum, cap. 6. *Vis amator esse verus Septuaginta Interpretum? non legas ea quæ sub asteriscis sunt, imo rade de voluminibus, ut Veterum refactorem probes: quod si feceris, omnes Ecclesiarum Bibliothecas damnare cogeris; vix enim unus aut alter invenitur liber, qui ista non habeat.* Quippe vix ulla reperire erat Hieronymi ætate exemplaria, quæ non vel ab Origene, vel à Luciano, vel ab Helychio fuissent correctæ. Cum itaque vulgata omnia exemplaria infedissent asteriscis & obeli, nec ulla fere essent in usu, quam quæ tres illi castigatores emendaverant, sequitur ita distinctos fuisse ipsorum Codices. Cujus discriminationis quosnam assignare par est auctores, præterquam Lucianum ipsum, & Helychium, quod ab Origene primum fuerat inventum imitantes postmodum & excolentes? Quin & ad Editiones quoque Latinas pervenit ejusmodi *signis* nam Hieronymus in Epist. 89. ad Augustinum, c. 6. Latinæ suæ *novis* interpretationi asteriscos quoque & obelos sese addidisse testatur.
- B Ex his porro Græcis editionibus, vel ea nempe quæ erat in Hexaplis, sive Eusebiana, vel Luciana, vel Helychiana, hodiernæ nostræ omnes videntur prodidisse: hac enim, ut ait Hieronymus, trifaria varietate totus orbis compugnabat; Vulgata vero omnium in quinatissima pene obsoleverat. Cum autem in Veteres illas magnam constet inventam esse confusionem ex libratorum oscitantia, dum vel obelorum & asteriscorum notationem negligunt, vel eos suis non adscribunt locis, negari non potest impuras esse recentiores Editiones *novis*, & vitiatas, utpote quæ ex antiquis illis prodierunt. Nam etiam si perfectæ essent ad Hexaplis, in quibus scribit Hieronymus, fuisse *Septuaginta emendata & vera exemplaria*; Hieron. in *Unia* 18. additamenta certe Theodotionis, quæ cum reliquo contextu, oblitteratis asteriscis, ad nos *11.* transmissa sunt, editionem adulterant & corrumpunt.

CAPUT TERTIUM.

ORIGENIS SYNTAGMATA.

Capitis tertii partitio.

E Gemina sectione absolvitur istud caput: Priore singula Origenis Syntagmata, quorum memoria superest, enumerantur: altera agitur de Origenis Syntagmatis quæ extant, deque vetustis libri *novis* interpretationibus.

SECTIO PRIMA.

SINGULA ORIGENIS SYNTAGMATA, QUORUM MEMORIA SUPEREST, ENUMERANTUR.

F I. Recensentur Origenis Syntagmata ab Eusebio commemorata. II. Ex his aliqua expenduntur accuratius; ac primum libri de resurrectione, III. *ερωταῖς*, IV. De martyrio, V. Dialogi, VI. Epistolæ, VII. Interpretatio Ebraicorum nominum Novi Testamenti, VIII. Liber de oratione, IX. Disputationes ad-versus Hereticos, in iisq; *Parvus Labyrinthus*. X. Quæritur, quid sint Origenis Monobiblia, & quid ipsius pro se Apologia à Vincentio Bellovacensi commemorata. XI. Philocaliam quoque in Origenianorum operum censu ponimus.

Euse-

I. Eusebius Origenis vitam libro sexto Historiæ pertextens, plerasque ipsius scriptiones obiter commemorat, plures prætermittit, utpote qui in tertio vitæ Pamphili libro singulas fuisset complexus. Nunc cum eo careamus libro, confugiamus ad ipsius Historiam, & quæ in ea laudantur Origenis Syntagmata, eodem hic ordine recensemus. Primi occurrunt Commentarii in veteres Philosophos, quorum lucubrations non prælectionibus modo, sed scriptis etiam in gratiam discipulorum explicabat. Meminit eorum Eusebius libr. 6. Hist. cap. 18. Capite vero 24. duorum ejus de resurrectione librorum; tum operis *ἀπὸ ἀρχῶν*, quatuor libris distincti; item *ἐπισημασμένων* numero decem; & capite 28. libri de martyrio, Ambrosio & Protocteto Cæsariensis Ecclesiæ Presbytero consecrati; & capite 33. Disputationum quas cum Beryllo Bostrensi Origenes exercuit; & capite 36. librorum octo contra Celsum; & capite 39. Sermonum quorundam iis utilium, quibus in tormentis pro Christi fide toleratis consolatione opus esset; & passim, Epistolarum. Hæc de Origenis Syntagmatis Eusebius, quæ in antecessum proposuimus, fidelissimum hunc Origenianarum rerum narratorem præ cæteris pro more nostro consulentes.

II. Nunc retractemus ex his aliqua, & paulo accuratius expendamus. Duo duntaxat de resurrectione libri ab Eusebio commemorantur. At Hieronymus apud Rufinum libr. 2. Invect. scripsisse narrat Origenem *de resurrectione libros duos, & alios de resurrectione Dialogos duos*. Idem Hieronymus Epistol. 61. ad Pammach. cap. 8. citat librum ejusdem operis quartum. Atque hos libros Methodius ejusdem tituli opere confutavit.

III. Libros *ἐπισημασμένων* Origenes elimavit ad Clementis exemplum, à quo parvis argumenti & inscriptionis lucubrations hodie superstitites elaboratæ sunt. Hieronymus Epist. 48. quæ est ad Magnum Oratorem Romanum: *Clemens Alexandrina Ecclesiæ Presbyter, meo iudicio omnium eruditissimus, octo scripsit Stromatum libros, & totidem ἑποικησμένων, & alium contra Gentes; Pedagogi quoque tria volumina. Quid in illis indoctum: quid non è media Philosophia est? Hunc imitatus Origenes decem scripsit Stromateas, Christianorum & Philosophorum inter se sententias comparans; & omnia nostra religionis dogmata de Platone, & Aristotele, Numenio, Cornutoque confirmans*. Hunc ipsum Hieronymum alicubi dicere ait Rufinus, *Confederatos esse quosdam Origeni ad perjurium, & istud mysticæ ejus traditionis arcanum absconditum esse in sexto Stromatum libro; nec ab ullo alio in tot sæculis, nisi à se solo deprehensum*. In Procemio vero Commentar. in Epistol. ad Galat. Origenem scribit decimum Stromateon suorum librum Commentario super explanatione Epistolæ ad Galatas sermone complexisse; & in caput 13. Daniel. quadam ait ipsum in eodem Stromateon libro de Susannæ & Belis fabulis dixisse. Quin etiam in Epist. 65. ad Pammach. & Ocean. cap. 2. neminem Latinorum affirmat ante suam ætatem libros Origenis de resurrectione, *ἀπὸ ἀρχῶν*, Stromateas, & Tomos transferre voluisse, propter novitatem scilicet doctrinæ. Quoniam igitur ad Stromateon Clementis exemplum suos composuerat Origenes, ut accuratius peripsectum habere possis, quo illi argumentum versati, qua arte conditi sint, lege Eusebianæ Historiæ libri sexti caput decimum tertium, ubi de hac Clementis scriptione disseritur.

IV. Quod attinet ad librum de martyrio, de eo ita commemoravit Hieronymus, his verbis: *Ambrosius confessionis Dominicæ gloria infansis fuit, cui Theoctisto Presbytero liber Origenis de martyrio scribitur*. Legendum omnino: *cui, & Theoctisto*. Id si vidisset Interpres Græcus, absurdam hanc nobis interpretationem neutiquam dedisset: *τῷ τῷ Θεοκτιστῷ καὶ ἀποστόλῳ τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῃ, ἀπὸ μαρτυρίῃς γέγραπται*. Videtur legisse: *Cui Theoctisti Presbyteri liber, &c.* Theoctistum nominat Hieronymus, qui ab Eusebio Protoctetus appellatur. Theoctistus Cæsariensis fuit Episcopus; Protoctetus ejusdem Ecclesiæ Presbyter; perperam eos confundit Hieronymus. Protocteto, non Theoctisto inscriptus est liber iste, ut ostendit ejus exemplar nondum editum, quod penes me est. Ejusdem argumenti Epistolam ad Patrem martyrio destinatum scripserat Adamantius etiamnum puer; cujus Epistolæ verba quædam repetit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 2.

V. Acta Concertationis Origeni cum Beryllo habitæ eadem fuisse arbitror atque Dialogum utriusque, quo hæreseos Beryllus coarguitur. Hunc ætate sua extitisse scribit Hieronymus libr. descriptor. Eccles. cap. 71. Præter hunc Dialogum, alios quoque literis Origenes mandasse fertur. Rufinus in libello de adulteratione libror. Orig. quendam ab eo conscriptum, & à Candido Hæretico qui cum habitus fuerat, adulteratum commemorat. Circumferebatur ille Hieronymi temporibus, in eoque Origenes, & Candidus Valentianæ defensor hæreseos inter alia disputabant, Filiusné esset de Patris substantia, & utrum Diabolus ejus esset naturæ, quæ salutem adipisci non posset. Africanus Origenis æqualis & amicus initio Epistolæ, quæ ipsius sententiam de Susannæ historia rogavit, laudat Dialogum ejus ad Agnomonem, in quo partem illam libri Danielis in testimonium adduxerat, quæ

Rufin. in
vect. 2.

Hieron. de
script. Ec-
cles. c. 67.

A quæ Susanna casum narrat. Extat denique Dialogus de recta in Deum fide, qui & contra Marcionistas inscribitur; sed spurius, & suppositivus, ut infra demonstrabimus.

VI. Epistolas Origenis quotquot erat nactus, à se fuisse collectas, & in proprios libros digestas tradit Eusebius: numero autem fuisse illas plusquam centum. Conficientissimus quippe literarum Origenes fuit. Librum collectionis hujus quartum citat Rufinus in libro de adulterat. libror. Orig. Ex hoc Epistolarum Syntagmate istas ab Eusebio commemoratas reperio: prima est ad Leonidem martyrio proximum: alteram scripsit Origenes adversus eos qui suum in literas humaniores studium criminabantur; proxima diversarum Epistolarum commemoratio est, in quibus indicatur Persecutionis sextæ tempus, quarum tamen inscriptiones & titulos sigillatim Eusebius non persequitur: tum mentio fit Epistolæ ad Africanum de Susanna historia; laudatur deinde Epistola ad Philippum Imperatorem, alia ad conjugem ipsius Severam, alia ad Fabianum Papam, alia ad alios complures Episcopos, quibus fidei professio continebatur; & diversæ denique distinctè non notatæ: postmodum plurimæ citantur Epistolæ, quæ declarabant quam utiles iis sermones reliquisset, qui solatio in cruciatibus indigebant. Hæc Eusebius. Testatur Hieronymus sua ætate superfuisse Origenis Epistolas ad Philippum, ipsiusque matrem; cum Eusebius è quo hunc librum Hieronymus consarcinavit, habeat, *τὴν τῆς ματρὸς, conjugem ipsius.* Idem scribit de literis Origenis ad Beryllum Bostrensem Episcopum Hieronymus. Rufinus quoque in libro de adulter. libr. Origen. testimoniis utitur ex Epistola ab Origene ad amicos quosdam suos Alexandrinos scripta: & alteram laudat præterea ejusdem argumenti, Epistola ejusdem ad Gregorium Thaumaturgum decimum tertium Philocaliæ caput continetur. Partem denique Epistolæ cujusdam Adamantii proferunt Cedrenus, & Suidas.

VII. Aliarum præterea quarundam scriptioinum Origenis mentionem apud Veteres invenio. Philo Judæus ediderat librum Ebraicorum nominum Veteris Testamenti, eorumque etymologias & interpretationes adjecerat; quem librum Latina oratione Hieronymus expressit. Quod in Testamento Veteri fecerat Philo, idem in Novo factitavit Origenes, sumque opus ad opus Philonis adjunxit; in eoque Hieronymum imitatorem habuit: cujus verba hæc sunt in Præfat. ad librum Ebraic. nomin. *Ac ne forte consummato adificio quasi extrema deesset manus, Novi Testamenti verba & nomina interpretatus sum, imitari volens ex parte Origenem, quem post Apostolos Ecclesiarum magistrum nemo nisi imperitus negat. Inter cætera enim ingenii sui præclaræ monumenta etiam in hoc laboravit, ut quod Philo quasi Judæus omiserat, hic Christianus impleret.* Libri ejusdem meminit Auctor Quæstionum ad Orthodoxos, qui falso tribuitur Justino, Quæst. 82. & 86. in eoque præter Ebraica nomina, mensuras etiam interpretatas esse docet. Videat ergo Rufinus, qua fide scripserit Invect. 2. in Hieronymum unum quidem Scripturæ verbum Origenem vertisse.

VIII. Librum de oratione emisisse Origenem memoriæ prodidit Pamphilus in Apologetico: Denique, inquit, *in tam multis, & tam diversis ejus (Origenis) libris nusquam omnino invenitur unus ab eo liber proprie de anima conscriptus, sicut habet vel de martyrio, vel de oratione, vel de resurrectione.* Quo licet careremus testimonio, ipsum opus quod ad hanc diem superest, per se innotesceret.

IX. Theodoretus in libris Hæreticarum Fabularum Origenem sæpe allegat, & libros ipsius in testimonium adducit. Libro quidem priore, cap. 2. scripsisse eum ait adversus Meandrum Hæreticum; & capite 4. adversus Basilidem & Isidorum; & capite 7. adversus Helcesaitas; & capite 19. adversus Hermogenem & Valentinum; & capite 21. adversus Severum; & capite 25. adversus Apellem; & libro 2. capite 2. adversus hæresin Nazaraorum; & libro 3. capite 1. adversus Nicolaitas. Libro vero secundo, capite 5. tradit Origeni tribuere nonnullos Parvum Labyrinthum, qui liber adversus Theodotum Hæreticum scriptus est. Nicephorus quoque libro 10. cap. 36. Origenem testatur scriptis libellis luculenter refellisse Marcellum Galatam, & Porphyrium; iisque libris id asse qui conatum esse, ut obscuro & intricati Scripturæ loci, quibus abuti solebant Hæretici, ad verum sensum deflecterentur. Non equidem crediderim totidem libros confutandis Hæreticis emisisse Origenem, quot Hæreticos ab eo confutatos narrat Theodoretus; sed plurimos ex illis in alterius argumenti descriptionibus obiter ab Origene perstrictos existimo; quemadmodum Heraclæonem in Commentariis in Johannem sæpe ab eo sugillatum videmus, & ubique fere Valentinum, Basilidem, & Marcionem. At aliquos tamen adversus Hæreticos & Ethnicos quosdam ex instituto edidisse certum est; qualis est liber contra Celsum; qualis fuit Parvus ille Labyrinthus adversus Theodotum, si modo Origenem auctorem habuit; qualis fuit Lucubratio adversus Helcesaitas, quos peculiari opere convictos fuisse verisimile est.

X. Hieronymus apud Rufinum Invect. 2. indicem librorum Origenis pertextens, sic distulit: *Vultis noscere, quanta ingenii sui reliquerit monumenta? Sequens titulus ostendit: Scripsit in*

Genesin libros tredecim: mysticarum Homiliarum libros duos: in Exodo Excerpta: in Levitico A
Excerpta, item Monobiblia, *αὐτῶν* libros quatuor, de resurrectione libros duos, & alios de resur-
rectione Dialogos duos. Quid sint Monobiblia incertum est. Fortasse non peculiare aliquod
Origenis opus hoc nomine signatur, sed ea ejus Opuscula, quæ nos Syntagmatum appella-
tione complectimur. Cum enim Exegetica enumerasset Hieronymus, tum in unam clas-
sem Syntagmata conjicit, ad eaque suo ordine dixisset: Item sequentia scripsit Syntagmata
(quæ & Opuscula deinde Rufinus appellat) nempe libros *αὐτῶν*, &c. Atque hæc, quod
non aliorum librorum causa essent elaborata, nec aliis adjungenda essent libris, cujusmodi
erant Exegetica; sed proprio continerentur argumento, & circa peculiarem sibi materiam
versarentur, idcirco Monobiblia appellata sunt. Sed hæc pro conjectura haberi volo. B

Ad postremum Vincentius Bellocensis Speculi doctrinalis libr. 18. cap. 43. Origenis
lucubrationes quæ ad sua pervenerant tempora enumerans, sic auspicatur: *Apologia pro se,*
tractatus 1. Doctrinæ quidem suæ defensionem ad Fabianum Papam misisse Origenem
supra notavimus: an ea his significetur Vincentii verbis, an aliud quippiam opus Lector
perspicax arbitretur.

XI. Minime vero in hunc censum conferenda videretur esse Philocalia, ut quæ à Basilio
& Gregorio Theologo confuta & confarcinata sit. Quoniam tamen ex Adamantii pannis
tota contexta est, & ex ventilatis supra Origenis Operibus fere detracta sunt fragmenta
quibus illa constat; ideo non pro diverſo aliquo opere habenda est, sed pro Origeniano
tantum centone, in quo Origeniana omnia sunt præter contextum: proptereaque in hæc C
seriem a nobis admittetur.

SECTIO SECUNDA.

DE ORIGENIS SYNTAGMATIS QUÆ SUPERSUNT, DEQUE
VETUSTIS LIBRORUM *αὐτῶν* INTERPRETATIONIBUS.

I. Agitur de libris de resurrectione, II. *αὐτῶν*, eorumque vetustis interpreta-
tionibus, III. *σπουδαίους*, IV. Protreptico ad martyrum, V. libris contra Celsum, D
VI. Epistolis, VII. libro de Oratione, VIII. & Philocalia.

I. E X enumeratis proxime Adamantii Syntagmatis fere omnibus, vel toti libri, vel in-
signia fragmenta, vel particulae aliquæ ad nostra tempora pervenerunt. E libris qui-
dem de resurrectione primo & secundo fragmenta aliquot depromit Pamphilus in
Apologetico, ad septimam depellendam criminationem, qua de resurrectione male sen-
sisse Origenes dicebatur. Ex eodem quoque Opere, capitis decimi libri secundi *αὐτῶν*,
fatente ipſo Origene, pars aliqua translata est.

II. Baronius libros *αὐτῶν* ad exemplum Longini elaboratos ab Origene suspicatur.
Longinum siquidem hujus tituli librum scripsisse refert Porphyrius in Vita Plotini. Si quis E
è contrario Longinum affirmet operis sui argumentum ab Origene sumiſſe, à vero longius
non abibit; æque enim utrumque incertum est. Libri inscriptionem parum assecutus est
Rufinus, qui in Prologo ad libros *αὐτῶν* reddi eam posse dicit *de principis*, vel *de potesta-*
tibus. Quis vero non intelligit Christianæ religionis, ac veræ Philosophiæ elementa hoc
libro tradere propositum Origeni fuisse? Quamobrem revera sunt, ut subjicit Rufinus, &
obscurissimi, & difficillimi. Addere poterat; erroribus quoque, & *ἁδωδωκῶν γινώσκων* le-
minibus refertissimi: in iis quippe præcipua dogmatum suorum fundamenta Origenes po-
suiſſit. Quocirca Didymus brevibus eos illustravit commentariolis, Rufinus vero Romana
loquela exposuit. Verum ut errorum suorum capita in hac lucubratione conclusit Orige-
nes, ita in eadem malæ suæ & fluxæ penitus in interpretando fidei egregium specimen edere F
velle viſus est Rufinus: sic enim fatur in Prologo: *Sicubi ergo nos in libros ejus (αὐτῶν)*
aliquid circa id invenimus, quod ab ipſo in cæteris locis pie de Trinitate fuerat definitum, velut adul-
teratum hoc & alienum, aut prætermisimus, aut secundum eam regulam protulimus, quam ab ipſo
frequentè invenimus affirmatam. Si qua sane velut peritis jam & scientibus loquens, dum breviter
transire vult, obscurius protulit; nos ut manifestior fieret locus, ea qua de ipsa re in aliis ejus libris
apertius legeramus, adjecimus explanationi studentes: nihil tamen nostrum diximus, sed licet in aliis
locis dicta, tamen sua sibi reddidimus. Qui licet suam voluisset celare perfidiam, facile illa se
prodidisset. Ex eo quippe libro multa in Apologetico transtulit Pamphilus, quæ in Rufi-
niana interpretatione desiderantur: vel in eo capite, ubi agitur de coeternitate Filii Dei, & in-
separabilitate ejus à Patre, recitatur testimoniū istud è libro primo: *Fideamus ergo, quid sit Salva-*
107

Orig. lib. 2.
de prin. c. 3.
Bar. A.
232. cap. 4.

A *tor noster. Splendor dicitur, &c.* quod frustra in Rufini conversione requiras. Tale & illud est è libro itidem primo petitum: *Ex eo quod dicit Apostolus Paulus: Non ab hominibus, &c.* quod habetur in eo capite, ubi tertiæ criminacioni Pamphilus responderet. Aliud quoque in didem profert ad quartam criminacionem refellendam, quod Rufinus in interpretatione omisit. Fragmenta præterea Philocaliæ ex hoc Opere mutuata summam ejus vanitatem coarguunt, si cum ipsius verbis contendantur. Quanquam dubitari potest, annon aliqua detraxerint Basilii & Gregorius Philocaliæ contextores, quæ ab orthodoxa fide dissentirent. Certissimum vero petitur indicium ex confusione locorum, quos è libris *ἡ ἀρχαία*, acceptos, Rufinianos valde dissimiles Justinianus in Epistola ad Menam repræsentavit. Itaque ex hac Rufini infidelitate quanta Christianæ pietati & doctrinæ pericula existerent, intelligens Hieronymus, novam interpretationem meliori fide adornavit, & Latinæ Ecclesiæ Origenis revelavit errores, nullis artibus dissimulatos, nullo falsæ interpretationis furo oblitos; ut ab iis in propatulo positus facilius sibi Lector caveret. Verum ad hanc ætatem nova istæ interpretatio non pervenit.

B Narrat ex aliorum fide Andreas Rivetus Critici sacri libro 2. cap. 2. libros *ἡ ἀρχαία* Græce scriptos extare in quibusdam Bibliothecis. Falsum id esse affirmare auisim; nam neque in Gallicis, aut Italicis, aut Germanicis, aut Hispanicis reperiri eos certissimum est. Incertum vero est, an ex aliena fide, an ex suo ingenio conjecerit Abrahamus Scultetus, Anacephalæosis, quæ quartum claudit librum Operis de principiis, esse Rufini vel Pamphili. Quod ut nullo auctore, nulla ratione subnixum proponitur, ita nullo adducto argumento repudiatur.

Scultet. in
Medull.
Theolog.
Parr. libr.
6. cap. 4.

C III. Ostendimus supra auctore Hieronymo *ἑρωματῆς* Origenis, ad Stromateon Clementis Alexandrini exemplum compositos, Christianorum dogmata cum Philosophorum sententis contulisse, illaque ex iis confirmasse. Specimen illorum è sexto libro desumptum exhibet Hieronymus libr. 1. Apolog. ad vers. Rufin. cap. 4. quo cum Platonem induxisset Origenes, probantem mendacio uti aliquando licere, idem sacrorum Librorum auctoritate, & Judithæ, Estheræ, ac Jacobi Patriarchæ exemplo adstruit.

D IV. Fragmentum è Protreptico Origenis ad martyrium Bibliotheca Regia suppeditat. Totum vero opus, illustrissimi Domini de la Barde, Christianissimi Regis apud Helveticos Legati cura è Basilicensi Bibliotheca depromptum, ejus frater Ecclesiæ Parisiensis Canonicus, raræ vir pietatis, humanitatis, & integritatis, mei juris f. c. t. suoque à me inter Origenis Syntagmata ordine collocabitur.

E V. De libris contra Celsum ita loquitur Eusebius in Antirrhetico adversus Hieroclem: *διὰ τὴν δὲ τῆς ἀπὸ τῆς ἰδίας καὶ ἀπὸ τῆς ῥαφῆος ἀνατίθεσσανται, καὶ ἀποσπείλονται ἐν ὅλοις οἷα ἐν τῶν γραμμάτων, τοῖς ἀρχαίοις ῥαφῆσι, ἀπὸ τῆς ἀλαζονικώτερον τῆς φιλαλήθους ὑπερηφαιμένην κέλευσιν ἀληθῶς λέγον, ἢ τὰς εὐθύτας ἀποσπείλοντες, ἐν ὅσοις εὐρηκαίμεθα, ἐστὶν ἡδὲ ἡμεῖς παραγωγῶν ἐυδελήσων ὅσα εἰς τὴν ἀντιῶν ὑπόθεσιν παντὶ τῷ ἐπιλήσει τε καὶ ὑπέρταται, ἀπολαθῶν διαλύσασθαι. Jam autem potestate, licet non destinato contra ea scripto, obviata & confutata sunt (Scripta Hieroclis) in octo libris quos Origenes conscripsit adversus Celsi Verum sermonem, jactantiorum Opere illo (Hieroclis) qui Philalethes inscribitur: in quibus causis omnes & argumenta complexus vir ille, omnia simul quæcumque super ea re à quoquam vel dicta sunt, vel dicuntur post hac, in antecessum dissolvit.* Vero; non alias enim tantam doctrinæ Christianæ & profanæ ubertatem, tanta argumentorum pondera expromit. Causa scribendi Celsus fuit Epicureus, qui Christianam religionem impugnaverat libro, cui titulum fecerat; *ἀληθῆς λόγος*. Is cum summo plausu à Christo adversarius fuisset exceptus, confutandum suscepit Ambrosii rogatu Adamantius, jam licet è vivis sublato Cello.

F VI. Ex Epistolis Origenis duas omnino integras, & nulla sui portione truncatas, quasdam ex parte duntaxat superstitites habemus. Integra superest Epistola ad Julium Africanum, qua doctissimo illi viro, Susannæ historiam, quæ in Danielis libro legitur, adulterinam suspicanti, ipsiusque per epistolam roganti sententiam erudite respondit, suamque narrationi huic auctoritatem asseruit. Plurima utriusque circumferuntur Græca manu exarata exemplaria; quorum unum à se de scriptum ad me transmisit Emericus Bigotius, singulari vir eruditione: & Nos aliquando, cum Deo, ambas inter Syntagmata vulgabimus. Integra quoque est Epistola, qua constat decimum tertium Philocaliæ caput, quaque Gregorium Thaumaturgum ad sacrarum literarum studium Origenes adhortatur. Rufinus in libello de adulteratione librorum Origenis, recitat partem Epistolæ, quam patria depulsus ad Amicos Alexandrinos Adamantius scripsit, in qua falso jactare adversarios queritur, persuasum esse sibi, futurum ut salutem Diabolus aliquando consequatur; addit Hæreticum quandam disputationis secum habitæ Acta adulterasse; & se Actorum misisse codicem, unde corruptor falsitatis argueretur; alium item Hæreticum, qui congredi secum detrectaverat, falsam disceptationis historiam mandasse literis, & passim vulgasse, sed vanitates

tatis tandem & impudentiæ fuisse à se convictum. Hieronymus vero libr. 2. Apolog. adv. A
 Rufin. cap. 5. hanc ipsam Epistolam parum fideliter à Rufino conversam causatur, dissimu-
 lasse quippe ipsum ab Origene lacerari Demetrium Alexandrinum Episcopum, & totius or-
 bis Episcopos ac Clericos, à quibus Ecclesiæ communionem fuerat prohibitus; deinde dice-
 re Origenem ait, frustra se fuisse ab Ecclesia dejectum, nec vicem maledictis referre velle,
 seque iis utque adeo abstinere solere, ut Candidus Valentiniani dogmatis sectator occasio-
 nem inde nactus sit accusandi sui, quod Diabolum ejus esse naturæ dixerit, quæ salutem con-
 sequi possit. Tum initium Epistolæ à Rufino prætermisum, Hieronymus exhibet à se
 conversum. Rufino certe parum hic æquus est Hieronymus; cur enim cum adulteratos
 Originis libros vellent ostendere, Epistolæ partem à proposito alienam descripsisset? Ex
 Epistola quam ad Patrem Christianæ fidei causa supplicio destinatum etiam tum puer B
 scripsit Origenes, verba aliquot repetit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 2. Capite vero decimo
 nono prolixius recitat fragmentum Epistolæ, quam purgandi sui gratia adversus eos con-
 scripsit, quinimium ejus in Græcorum disciplinas studium damnabant. Denique Georgius
 Cedrenus, in Severo, Epistolæ cujusdam Originis partem dat, in qua acriter ab Ambrosio
 ad interpretandas Scripturas, ac nimis quam par esset urgeri se conqueritur. Eandem ex
 Cedreno deceptam repræsentat Suidas. Ex Epistola Originis ad Photium & Andream
 Presbyteros particulam proferunt Catenæ veteres in Deuter. 16. 20. Verum parum est au-
 thoritatis in Catenis, ut diximus alibi; & quoad aliunde accedat fides, fragmentum hoc
 suspectum esto.

VII. Liber de oratione hortatu Ambrosii & Tatianæ lucubratus est. Hunc nos è manu C
 scripto Codice Bibliothecæ Holmiensis Christianæ Reginæ descripsimus. Titulo quidem
 caret, sed ex ipsius Operis lectione Auctor, & argumentum facile deprehenduntur: ut
 alia quippe decissent indicia, vel ea sufficerent verba, quibus dissertatio absolvitur:
 ταῦτα ἐστὶν δὴν ἡμῶν ἐπιπέδον εἰς τὸ πνευματικόν, καὶ εἰς τὴν ἐν τοῖς ἐναγγέλοις ἐκκλησίαν, τὰ τε ἀπὸ αὐτῶν ἡμῶν
 μαθητῶν εἰρημῶν ἡμῶν διδάσκει, φιλοκαλιῶν, καὶ γνωσιώτατοι ἐν θεοσεβείᾳ ἀδελφοί, ἀμβρόσιε & τατιανῆ.
 Hæc a nobis pro virili super questione de oratione, & caprecatione qua habetur in Evangelis, & qua
 ipsam apud Mattheum præcedunt, nobis elaborata sunt studioisissimi, & germanissimi in pietate fra-
 tres, Ambrosii & Tatiana. Quanam ea fuerit Tatiana, de qua ipsa Dissertatione alias à no-
 bis disputabitur accuratius, cum inter Syntagmata typis committetur.

VIII. Quoniam ex hoc albo Philocaliam non expungimus, paucis quoque de ea agen- D
 dum est. Philocalia quid sit, breviter declarat Epigraphe ipsi præfixa solita: ἐκλογὴν ἢ συλ-
 λῆσιν ἀπὸ τῶν ἡμετέρων ἐπιγράφων ἐν διαφόροις βιβλίωσι τῶν ὁριζῶν ποιηθεῖσάντων, ἢ ἀποστολικῶν καὶ
 τῶν θεῶν σοφῶν γρηγορίου καὶ βασιλείου. Delectum continet hæc liber questionum & solutionum que perti-
 nent ad Scripturam, ex variis libris ab Origene elaboratis, qui collectus est à viris divinarum rerum
 peritis Gregorio & Basilio. Tum subjungitur Epistola, qua id opus ad Theodorum Tyaneum
 Episcopum Gregorius Nazianzenus transmisit. Ostendunt quoque, quid sit Philoca-
 lia, elegantes Jambî nondum editi, quos in antiquo collectionis hujus codice manu scripto
 reperimus:

ὁ (ἀριστὸς) τὸ λόγον τοῦ ἀρχαίου ὁρῶ ἐνέω,
 κασιλεύει κρίναντι, ὡς κρείττους πάντων
 Cujus (Origenis) sermonum nunc collectionem vides novam,
 Quos Basilius optimos esse judicavit.

Atque hæc eo libentius refero, quod iis vocis φιλοκαλιῶν, quo sensu à Basilio & Gregorio
 usurpata est, significatio continetur. Nihil autem sonat aliud ea vox quam delectum exi-
 miorum quorundam locorum è variis libris Scriptoris alicujus; cujusmodi sunt fragmenta
 è Petronio ab aliquo Studioso collecta. Locum hic non habet altera φιλοκαλιῶν notatio,
 quam affert Augustinus libr. 2. contr. Academ. cap. 1. & libr. 1. Retractat. cap. 1. eam esse
 scribens rerum divinarum ex divina relatione, & Verbo Dei cognitarum studium; quo
 sensu usurpatum esse à Gregorio & Basilio hoc vocabulum opinati sunt Genebrardus &
 Tarinus: qui enim id congruet cum Origenianorum aliquot locorum Eclogæ? At eo sen-
 su, quem notat Augustinus, accipienda est vox φιλόκαλον, quam Origeni tribuere Grego-
 rium Theologum in Epistolis scribit Photius.

Phot. Cod.
234.

CAPUT QUARTUM.

QUO ORDINE, QUIBUS TEMPORIBUS ORIGENIS LIBRI
LUCUBRATI SINT, EXPLORATUR.

I. Variis Origenis scriptionibus suus ordo, sua tempora ex Eusebio assignantur. II. Quo tempore Tetrapla, Hexapla, & Octapla concinna-verit, investigatur. III. Notantur nonnulla circa ordinem ac tempus Exegeticum, ac Syntagmatum ipsius quorundam. IV. Distinguuntur ejusdem Homiliae extemporales, & in otio elaboratae.

I. Si temporum effugisset injuriam liber ille Eusebii de vita Pamphili, in quem librorum Origenis indicem infererat, argumento huic quod persequimur magna lux accederet: quo quoniam caremus subsidio, quid in ipsius Historia nobis opis situm sit, videamus. Hunc enim, ut in reliquis quae ad Origenem pertinent, ita hac etiam in parte duces praecipue spectabimus, in qua nobis proposuimus investigandum, quo ordine singuli Adamantii libri, quorum memoria superest, quibus temporibus fuerint lucubrat. Quae prior ergo ab eo celebratur Adamantii scriptio, ii sunt Commentarii in veteres Philosophos, qui diuturnitate temporis omnes interciderunt. Proximae commemorantur Scripturae sanctae interpretationes, quarum non contemnenda pars ad hanc diem servata est. Sacra volumina non longe post initia Alexandri commentariis explicare eum coepisse reperio. Ac primum a Johannis Evangelio auspiciatus est, in eumque priores quinque Tomos Alexandria composuit; nec non in Genesim priores octo & Duodecim. Quin etiam viginti quinque priores Psalmos, & Jeremiae Threnos ibidem expositionibus illustravit; in hisque sese libros de resurrectione jam ante elaborasse significavit. Libros quoque *αὐτῶν*, & *ἐπιμαρτύριον*, antequam Alexandria excederet, composuit. Adepto Imperium Maximino, librum edidit de martyrio. Eo vero sublato, cum rerum potiretur Gordianus, in Isaiam & Ezechielem commentatus est in Caesariensi secessu. Meminit praeterea Eusebius Epistolae ad Africanum, qua historiae Susannaes fides & auctoritas propugnatur: tempus vero quo data ipsa est, non assignat. Refert illud Petavius ad annum Christi 222. quo anno Imperium cepit Alexander; cur ita sentiret, neutiquam adscripsit. At cum Nicomediae scripta sit praesente Ambrosio, datam illam conjicio Imperium tenente Gordiano, annum aetatis agente Origene circiter quinquagesimum secundum, cum Caesarea Athenas profectus, Nicomediae Ambrosium obiter adiit. Postquam migravit Athenas, inchoatos in Ezechielem Commentarios ad umbilicum perduxit: Cantici vero Canticum expositionem aggressus, lucubratis prioribus quinque libris, reliquos quinque Caesaream redux absolvit. Anno Philippi tertio sexagenarium annum praetergressus Homilias ex ore suo, dum concionaretur, a notariis excipi tum primum passus est. Unde constat bonam earum partem, quae ad nostram aetatem transmissae sunt, non ab alio esse tempore repetendas. Homilia puta in Psalmum 82. cujus fragmentum ex Eusebio depromimus, adversus errorem Helcesaitarum hac aetate exortum habita est. Hac ipsa tempestate Celsum libris octo confutavit; in Matthaei Evangelium, & Prophetas duodecim commentarios concinnavit, plurimas etiam Epistolas ad Philippum Imperatorem, & ad conjugem ipsius Severam, aliosque complures dedit, quae sparsim in eo libro Eusebii suis temporibus assignantur.

II. Tetraplorum & Hexaplorum, quorum mentionem fecit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 16. cui temporibus adjungenda sit descriptio, statuere promptum non est. Factum id significare videtur Eusebius multo antequam Alexandria Origenes excessisset, tunc nimirum cum Ambrosium ad Christi fidem convertebat. Epiphanius autem Tyri lucubrata ea non semel asseveravit. Ego vero aliud rei huic tempus deputo, quando scilicet Christianos vexante Maximino Caesaream Cappadociae ad Firmilianum confugit Origenes. A Juliana enim liberaliter exceptus & domo & Bibliotheca a Symmacho olim instructa, ad eam deinde haereditatis jure transmissa, nactus illic est Scripturae sacrae exemplaria, quibus usus fuerat Symmachus. Tum vero Codices ipsum confixisse inter se & conjunxisse probabile est: sed cum institutum opus per angustias temporis ibi absolvere non posset, supremam ipsi manum in otio Tyrio imposuisse. Non quod de iis cogitasse Origenem tum primum putem; sed Alexandriae fortasse prius animo informata, Caesareae Cappadociae inchoata,

Euseb. lib.
6. Histor.
cap. 31.

Epiph.
Har. 64.
cap. 3. &
de pond.
cap. 18.

choata, Athenis & Cæsareæ Stratonis affecta, ac Tyri demum arbitror fuisse perfecta. Ita A
 Eusebio conciliatur Epiphanius, quorum ille aliquam in concinnandis Hexaplis Alexan-
 driæ operam ab Origene positam videtur significare; hic Tyri fuisse composita aperte do-
 cet; quod ita intelligendum est, non Tyri solum ea elaborasse Origenem, sed in iis etiam
 locis, in quibus octo & viginti ante mortem annis versatus est, quos Tyri transactos pepe-
 ram Epiphanius credidit. Firmat nostram conjecturam, quod ait Eusebius lib. 6. Histor.
 cap. 17. Symmachi interpretationem in Julianæ Bibliotheca Origenem reperisse. Non-
 dum itaque Hexapla vel Tetrapla concinnaverat, quorum pars magna fuit Symmachi in-
 terpretatio. Eusebio itidem ad stipulatur Epiphanius, scribens Hæc. 64. cap. 3. Origenem
 lucubrationes suas in Scripturam, impulsu Ambrosii susceptas, ab Hexaplis fuisse auspica-
 tum: τὸ πρῶτον, inquit, αὐτὸ ἐπιμελῶς ἐπιλομήσαστο συναγαγὲν τῶν ἐξ ἐπιμελειῶν. Atqui tunc tem-
 poris Alexandriæ versabatur. Retorquebit argumentum aliquis, & dicit hoc tempore lex
 Interpretationes in unum colligere non potuisse Origenem, qui etiam tum Symmachi inter-
 pretatione, & editione sexta careret. Respondeo, Hexaplorum coagmentationem mente
 præformasse ipsum cum esset Alexandriæ, non ipsa coagmentasse, cum nondum exempla-
 ria haberet ad manum, sed jam inde ipsis investigandis operam dedisse. Itaque non dicit
 Epiphanius, συναγαγὲν, sed, ἐπιλομήσαστο συναγαγὲν

Euseb. Hi-
 stor. lib. 6.
 c. 6.

Perfecto Hexaplorum opere, ut studiosiorum sumtibus & operæ confuleret Origenes,
 ad compingenda Tetrapla animam convertit. Eusebius: τὰ τῶν λεγομένων ἑξαπλῶν ἡμῶν ἀντι-
 γραφὰ καὶ ἀδελφότητες. ἰδίως τὴν ἀρχὴν καὶ συμμετρίαν, καὶ Θεοδοτίωνος ἕξουσιν ἕκαστῆ τῶν ἑξομακροῦ ἐν
 τοῖς τετραπλῶς ἐπιμελῶς κωδικοῦσας. Exemplaria nobis Hexaplorum reliquit; cum præterea Aquila, &
 Symmachi, & Theodotionis editionem, una cum illic Septuaginta Senum in Tetraplis seorsum diges-
 sisset. Idem manifeste tradit Zonaras in Severo. Jam ante autem vel utraque, vel utraque
 compegerat Origenes, quam Commentaria scripsisset in Matthæum; in quorum Tomo 1.
 pag. 381. se varias Scripturæ Editiones contulisse, & obelis ac astericis notasse tradit.

III. Has Origenis scriptiones recenset, suisque adjungit temporibus Eusebius. Nos præ-
 terea ex ipso Adamantio nonnulla collegimus, unde aliarum quarundam lucubrationum
 ordo ac tempus æstimari possint. Scripsisse Origenem Commentarios in Genesim, ante-
 quam libros ἀρχῶν componeret, & ex Eusebio intelligitur, & multo magis ex Origene
 ipso, qui libro 1. ἀρχῶν, cap. 3. & libr. 2. cap. 3. istos citat Commentarios. Idem tamen
 libro 1. cap. 2. hæc habet: Πῦτο ἔργο ποσὲ πρῶτον quidem exemplo ἀπ' αὐτοῦ cum qui ad ἰμαγινὴν &
 similitudinem Dei factus est homo, de quo diligentius, favente Deo, cum locum ipsum in Genesi expo-
 nere cepimus, videbimus. Quid ergo? an hæc à librariis, an ab Interprete vitata dice-
 mus? an alia quædam in Genesim meditatam fuisse fingemus Origenem, cum hæc scribe-
 ret? Equidem hæreo. Ex libro quoque de oratione cognoscimus scriptum hunc esse edi-
 tis jam Commentariis in Genesim. Expositionum in Exodum, in Leviticum, & in Numeros
 nulla in sexto Eusebiana Historiæ memoria: eas esse vetustiores decem Voluminibus
 Commentariorum in Canticum Canticorum hæc Origenis patefaciunt verba ex Homil. 1.
 in Cantic. De quo plenius in libro Levitico, prout Dominus dare dignatus est, exposuimus: & illa
 è Prologo: Sed quomodo differant à sanctis Sancta sanctorum in Exodo, & quomodo differant
 opera ab operibus operum in Numerorum libro, tractantibus, prout potuimus, dictum est à nobis.
 Quo tempore autem Canticum explanaverit, mox videbimus. Expositiones in Leviticum
 laudat iterum Origenes libr. 9. in Epist. ad Rom. cum ait: De quibus singulis cum in librum Le-
 viticum aliqua diceremus, pro viribus explanare tentavimus. An vero Commentarii in Exo-
 dum, in Leviticum, & in Numeros his signentur, an Homiliæ, non satis apparet. De enarra-
 tionibus Deuteronomii altum apud Eusebium silentium. Recentiores illas esse reperto
 posterioribus Tomis in Johannem: sic enim scribit Origenes Tomo 32. in Johann. super
 Deuteronomii cap. 2. vers. 30. ἀλλὰ τὰ ἀρχαῖα τῶν ἐπιμετρίων, ἀνεύρομεν ἐν τοῖς εἰς τὸ δευτερονόμιον ἑξομακροῦ
 αὐ. Posterioribus autem in Johannem Tomis suum mox tempus præfinicimus. At vetu-
 stiores fuerunt enarrationes illæ Deuteronomii Homiliis in Lucam: de iis quippe sic Ori-
 genes Homil. 8. in Luc. Memini quondam Deuteronomium differentem, dixisse me, &c. quæ
 non aliud expositionis genus, quam Homileticum videntur indicare.

Bar. Ann.
 208. c. 3.

Observatum est Eusebio Commentarios in viginti quinque priores Psalmos Alexandriæ
 degentem Adamantium edidisse. Ipse vero Origenes Tomo 1. Commentar. in Epist. ad
 Rom. futurum pollicetur, ut Psalmum 57. aliquando enarraret: & libro tamen quarto in
 eandem Epistolam, Psalmos sese interpretatum fuisse declarat: sed hic fortasse Tomos
 intelligit; illic Homilias vel Scholia. At Homilia 15. in Josue explicasse se significat Psa-
 lum centesimum; & Homilia 13. in Levitic. meminit expositionis suæ in Psalmum 118.
 Hieronymus in Proemio Commentariorum suorum in Abdiam scribit expositionem
 Origenis in Canticum, factum esse juvenilis ætatis. Hieronymum secutus Baronius factum
 id putat anno Christi 208. quo tempore vigesimum tertium ætatis annum agebat Ada-
 mantius

A mantius. Pugnabat illud cum rationibus Eusebii, qui tum cum Scripturam illustrare exorsum tradidit, quum Antiochia Alexandriam reversus est, unum jam & triginta annos circiter natus. Idem alio loco decem illos Commentariorum in Canticum libros Cæsareæ absoluisse Origenem refert, quos in altero Atheniensi secessu inchoaverat. Ad secundum autem jam & quinquagesimum ætatis annum pervenerat, cum Athenas iterum repetiit. Expositio- nes præterea suas in Exodum, in Leviticum, & in Numeros hoc Opere laudat Origenes, quas non nisi jam natu grandem emisisse credibile est: laudat & orationes in librum Judicum à se editas, quas non alias esse puto, quam quæ extant. Num ergo levia quædam & rudia jam tum adolescens effuderat Adamantius; provectior autem ætate nova illa Commentaria Tomis decem distincta edidit? Plane ita est: nam capite septimo Philoca-

Euseb. lib. 6, cap. 23. Euseb. l. 6. Hist. c. 32.

B hæ fragmentum adducitur, cui verba hæc præfixa sunt: ἐν τῷ εἰς τὸ ἄσκημα μικρῷ τῷ, ἐν ἐν τῷ νήπιον ἔργον. *E parvo Tomo in Canticum, quem juvenis scripsit.* Parvum hunc igitur Tomum, quem in juvenili ætate emiserat, designat Hieronymus in Proœmio Commentariorum in Abdiam: decem autem volumina natu grandior elimavit. Id si sit, jam intelligitur Eusebium priora illa rudimenta nullo habuisse numero, earumque duntaxat scripturam duxisse rationem, quas ingenio & annis maturior Origenes accuravit. In Homilia ipsius undecima in Ezechielem hæc legas: *Eo tempore quo Hieremiam exposuimus, ea quæ nobis gratia Dei orantibus vobis largita est, sive certe ut cunquæ sensimus, exponere conati sumus.* Ante igitur Jeremiam interpretatus est, quam Homilias illas in Ezechielem habuisset. Necdum etiam Numerorum explicationem fuerat aggressus, cum Jeremiam Homiliis illustraret, ut ex

C duodecima manifestum est. In prima vero non multo ante se enarrasse ostendit sententiam hanc Sospitatoris: *Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua; quæ cum habeatur Matth. 13. 57. proluxaque illius extet interpretatio in Commentariis in Matthæum, ad ea procul dubio Origenes respexit: ex quo efficitur his Commentariis posteriores esse Homilias in Jeremiam; nec multo tamen posteriores, cum post annum ætatis sexagesimum Commentaria illa concinnaverit; Homiliae autem illæ ex earum genere sint, quas ex tempore recitatas, à notariis hoc primum tempore describi passus est. De lucubrationibus in Ezechie-*

D *bio teste, in Ezechielem Tomos viginti quinque, cum prius in eundem Prophetam Homilias plurimas dedisset.* Bis peccat Sixtus, nam annum quinquagesimum secundum nondum excefferat, cum alterum Atheniense iter suscepit, ut demonstravimus: quo iunere ceptos in Ezechielem Tomos absolvit: Homilias autem sexagenario major habuit, utpote quæ ex illarum classe sint, quæ cum pronuntiarentur ex ambone, à notariis in literas referabantur. Scripsisse quoque illum nonnihil in Daniele, priusquam exponendum Matthæum susciperet, ostendit illud Tractat. 29. in Matth. *Quæ autem sequuntur in textu Danielis, sicut potuimus, exposuimus.* Agit nempe de Danielis capite 9. vers. 27. Diximus, Eusebium tradidisse, jam sexagenario majorem Origenem circa idem tempus Celsum refellisse, & duodecim Pro-

E *phetas exposuisse. Certe Origenes libr. 7. contr. Cels. affectos jam fuisse Commentarios suos in Duodecim videtur significare, & ad eos perficiendos divinam opem implorare: ait enim. πάλω καὶ μὲν ἐστὶ τὸ θνατὸν ἡμῶν πεποιήκαμεν, τὰ, ὡς φησι κέλεσθαι, παροῦσα, καὶ πάντῃ ἀδύνατος ἔστιν ἡμῶν ἀποδοῦναι, ἐν τοῖς παραγματοῦσι ἡμῶν εἰς τὸν ἰσθμὸν, καὶ εἰς τὸν ἕρκυν, καὶ εἰς τινὰς τῶν δόξων. Δεῦ δὲ διδοῦσθαι τὴν ἐν τῷ λόγῳ ἀπὸ προκοπῆς, καὶ ἔς ἐλέεται χεῖρας: προστεθήσεται τοῖς ἰσθμοῦ παροῦσιν εἰς ταῦτα, ἵνα τὰ λέγοντα, ἢ ἕσα γ' ἀνθρώπων σαφηνίσαι.*

Sixt. lib. 4. Bibl.

Euseb. lib. 6. cap. 36.

Euseb. l. 6. Hist. c. 28.

De Commentariis Origenis in Evangelium secundum Lucam silet Eusebius. Ipse tamen Origenes Tom. 16. in Matth. p. 424. eorum meminit, quæ antea fuerat in Lucam commentatus: utrum Commentariorum, an Homiliarum, incertum est. At Tomo 13. pag. 333. Homilias ipsas nominatim laudavit. Antiquiores eadem fuerunt posterioribus Tomis in Johannem, utpote quæ Tomo 32. pag. 374. appellentur. Fuisse vero ab Origene conscriptas, antequam virilem attigisset ætatem, indicat videtur Hieronymus, cum ait in Prologo interpretationis suæ: *Fateor itaque, antequam ille objiciat, in his Origenem tractatibus, quasi iterum talis ludere: alia sunt virilia ejus, & senectutis seria.* Posteriores ipsos in Johannem Tomos secundo itinere Atheniensi absolutos existimo. Nam post Maximini persecutionem expliciti sunt, quippe cujus Tomo 22. meminerit, quemadmodum refert Euseb. lib. 6. cap. 28. *nondum autem Matthæum explanare fuerat exorsus, sicuti apparet ex ejus Tomo 16. in Matth. & decimo in Johannem Tomo, p. 179. Ne Commentariorum quidem in Epistolam ad Romanos meminit Eusebius; ex Origenis tamen Tomo 17. in Matth. pag. 494. & libr. 5. & 8. contr. Cels. intelligimus jam tum ea composuisse Origenem, cum ad explanandum Matthæum, & confutandum Celsum se contulit. Discere vero licet ex Homilia 17. in Lucam, jam ante ipsum esse interpretatum Epistolam priorem ad Corinthios, quam in hunc Evangelistam ad populum dissereret: Memini, inquit, cum impreterer illud quod*

Handwritten text on the right edge of the page, possibly a library stamp or marginal note.

ORIGENIANORUM

272
 quod ad Corinthios scribitur: *Ecclesia Dei quæ est Corinthi, cum omnibus qui invocant eum, dixisse* A
me diversitatem Ecclesie, & eorum qui invocant nomen Domini. Commentarios in priorem
 ad Theſſalonicenſes Epistolam in Opere contra Celſum, libro ſecundo laudato reperias.
 Denique expoſitionem aliquam in Apocalypſin meditabatur, cum Matthæum explicaret;
 de Dracone quippe illo ſeptem capitibus, & decem cornibus inſtructo agens, ita ſcribit
 Tractat. 30. *Exponetur autem tempore ſuo in Revelatione Iohannis: & mox: Has autem princi-*
pales expoſitiones atque probationes oportet fieri, cum ipſe liber (Apocalypſeos) propoſitus fuerit
nobis ad exponendum.

IV. Cæterum magna in diſtinguendis Origenis Homiliis adhibenda dijudicatio eſt;
 alias enim meditatè conſcriptas edidit, alias ex tempore recitavit. Longe levior, me iudice,
 harum auctoritas; gravior illarum exiſtimatio. Quidquid extemporalium Homiliarum
 ſuperreſt, poſt ſexageſimum ætatis ſuæ annum pronuntiavit Origenes; æduarii ex ambone
 recitatas exceperunt: quod hæcenus fieri prohibuerat. Alias variis temporibus accuravit.
 Quod ſi hæc perſpexiſſet Eraſmus, minime profecto id ipſi de Homiliis Origenis generatim
 agenti excidiſſet: *Eas conciones non ipſe ſcripſit, ſed à notariis excipi paſſus eſt; quod tamen ne-*
gant, illum eſſe paſſum ante annum, ut ante dictum eſt, ſexageſimum. Quæſi nullas cogitate con-
 ſcripſerit Homiliis Origenes, ſed omnes ex tempore profuderit. Homiliæ in Lucam, teſte
 Hieronymo in Prologo ſuæ interpretationis, factus eſt juvenilis ætatis, & in otio quidem ac
 ſecreto conceptus, ut in publicum deinde ederetur. Continuatam ergo illi Lucæ expo-
 ſitionem animadvertas, præterquam in ſex poſtremis Homiliis, quæ ex ampliori numero
 videntur excerptæ. Prioribus illis triginta tribus ſimiles ſunt Homiliæ in Pfalmos 36, 37,
 & 38. & duæ in Canticum, & novem in Iudices. Extemporales autem Homiliæ, quoniam
 juxta Epilcopi præſcriptum, & designatum ab eo argumentum ac Scripturæ locum pronun-
 tiabantur, idcirco certum hunc ordinem neutiquam tenent; ſed in eandem ſæpe perico-
 pam geminata reperuntur, prætermiſſis totis capitibus, diligenti cæteroquin obſervatione,
 & explicatione dignis. Hujus generis videntur eſſe ſuperſites in quatuor priores Penta-
 teuchi libros Homiliæ, & quæ in librum Joſue extant, quas, ut ait Rufinus Interpres in
 Prologo, *ex tempore in Eccleſia peroravit Adamantius ſenex.* Hujus quoque generis eſſe vide-
 tur unica illa in 1. Reg. cap. 1. & 2. & alia de Engaſtrimytho, quam primus edidit Leo Alla-
 tius, & quæ ſuperſunt in Iſaiam, in Jeremiam, & in Ezechielem. Hæc autem ſubinde à Studio-
 ſis juxta Scripturæ ordinem collectæ & diſpoſitæ ſunt. Atque hæc nos magna verifimilitudi-
 ne ducti conjectamus, non præfracte aſſerimus. D

APPENDIX,

LIBRI ORIGENI FALSO, VEL DUBITANTER ADSRIPTI.

I. Unde factum ſit, ut Origenis nomen pleraque ſibi ſcriptiones falſo aſci-verint, ape-
 ritur. II. De tribus libris in Job, deque vetuſto ipſorum Interprete. III. De poſteriore
 in Job Commentario. IV. De Commentario in Marcum, V. Homiliis in diverſos.
 VI. Homilia quæ in Codice Vaticano inſcribitur, *ſic à codicibus & notariis*: VII. Scholiis
 in Orationem Dominicam, & Cantica B. Virginis, Zachariæ, & Symeonis. VIII. De
 lamento Origenis, IX. Dialogo de orthodoxa fide, X. alio quodam vetuſto Dialogo, XI.
 libellis de hæreſibus, XII. De ſingularitate Clericorum, XIII. De Aſtrolabio, & de
 breviario, & Sermonem de Catecheſi.

I. D Emonſtravimus libri ſecundi quarto capite magnum aliquando in Eccleſia
 & illuſtre fuiſſe Origenis nomen; eoque etiam ex adverſariorum contentio-
 nibus & convitiis, quod fere alias uluvenire ſolet, illuſtrius evaſiſſe. Hinc
 factum eſt, ut ab incertis & ignotis auctoribus profectæ lucubrationes nonnullæ, ſic
 tanquam projectitii infantes, clarum Origenis nomen ſibi libenter aſciverint; nonnun-
 quam etiam operibus ſuis metuentes Scriptores ſubdoli, eminentium hunc prætexentes
 titulum, Adamantii famam veluti furto ſubriperunt; Bibliopolæ etiam mercibus ſuis
 venditandis emtorem hiantem fucata hac inſcriptione induxerint. Has quidem ob cauſas
 aliquando contigiſſe reor, ut in Origenis familiam ſpurii tranſierint libri; at frequentius
 etiam idem eveniſſe puto vel ex librariorum oſcitantia, nomina nominibus commutan-
 tium; vel ex Criticorum audacia, quidvis ſibi licere in literis putantium. Huc accellit
 quod

A quod plurimas Origenis scriptiones studiose abolentibus ipsius aduersariis & defensoribus, his quidem ut ejus errores, illis ut praeclara ejus opera inuidiose eclarent; multas vice versa lucubrations utriusque paribus de causis nomini ipsius subdiderunt Nos vero postquam Origenianorum scriptorum examen semel suscepimus, ad nostram pertinere duximus curam, suos ei fortis legitimos restituere, quod haecenus fecimus; supposititios vero ex ejus familia segregare, quod Appendice ista facturifumus.

II. In Latina Origenis editione duplex genus Commentariorum in librum Job reperitur. Prius in tres discretum est libros, & duo priora Jobi capita cum tertii portione complectitur, ab incerto Interprete Latinitate reddatum; posterius totum persequitur Jobi librum, & breuibus Commentariolis (Scholia prope dixeris) exponit, & Joachimum Peribrium interpretem habet. Spiritum utrumque opus, & emendatum Origenis nomen falso jactans. Prioris certe stylus Origeniani dissimilis est; creber quippe artis oratoriae figuris: quales in Tomis nullis admittit Origenes, non multas in Homiliis. Discrepat quoque sententis: nam libr. 2. Christum ait praedicasse tribus annis & dimidio; cum Origenes libr. 4. *ἀπὸ τῶν ἡμερῶν ὅτι ἀπέθανεν*, cap. 1. & Homil. 32. in Luc. anno duntaxat uno cum aliquot mensibus id muneris Christum obiisse dicat. Post Arianæ hæresidos exortum prodixisse, & ab Ariano quidem fuisse scriptum, manifeste hæc evincunt: *Triacornua fecit Diabolus in typum atque figuram trionyma illius scilicet, triumque Deorum hæresis, quæ a uni versum orbem terræ in modum tenebrarum replevit, quæ Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum aliquando tanquam tres colit, nonnunquam unum adorat, quemadmodum Græcorum lingua memoratur, Triada, vel Homousion. Istam quoque Trinitatis scilicet, & hæresin, atque infidelitatem jam olim de longe designans versutissimus ille Diabolus tria cornua misit ad Job depradandum.* Sic namque etiam nunc memorata trionyma hæresis præsertim prædatur atque expugnat Ecclesiam. Luciani martyris cum laude meminit, Origenis temporibus multo recentioris: *Ita consummatus est, inquit, beatus atque gloriosus Lucianus, lucidus vita, lucidus & fide, lucidus etiam tolerantie consummatione. Ob hoc enim Lucianus cognominatus est, tanquam lucidus, aut proprio lumine sibi fulgens, aut alius lucens. Hic namque beatus duodecim diebus supra a testas pollineas extensus, tertia decima die est consummatus, aliique innumeri sancti Martyres eodem modo mortem transuentes consummati sunt.* Ex quibus conjectura ducor ad suspicandum operis hujus auctorem ex eo esse genere Arianorum, qui Luciani discipulos sese profitebantur, & Lucianistæ dici amabant. De his ita Epiphanius Hær. 76. cap. 3. *Ἰν ὧν ἡ δόξα τοῦ ἀγαθῶν ἡ δόξα λουκίου τοῦ ἀεριστοῦ καὶ ἀριστοῦ, καὶ αὐτοῦ ἀμα ἀσέβειο τῶν δὲ ἐπισημοῦν ἄνδρων τῶν ἐν τῷ δόξῳ τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν ἡμερῶν τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν ἡμερῶν.* Alii enim ex Arianis, itis qui à Luciano & Origene doctri nam suam acceperant, conjuncti Asterio cuidam de grege Sophistarum, qui in persecutione Maximi à fide defecerat. Quapropter Ariani deinde Lucianistæ nuncupati sunt, ut apparet ex Mario Victorino libr. 1. adv. Arianos. Qui autem Coluthiani appellabantur, non à Luciano illo traxerunt nomen, ut opinati sunt quidam, sed à Colutho Hæresiarcho Arii socio, cujus meminit Epiphanius Hær. 69. cap. 2. Distinguantur porro hi Lucianistæ ab aliis Lucianistis, Luciani cujusdam antiquioris & Marcionistæ discipulis, cujus hæresin Epiphanius persequitur. Scriptorem trium librorum in Jobum, Latinum existimat Erasmus, eumque esse Maximinum hariolatur, cujus extant Disputationes cum Augustino: *Fuisse Latinum, inquit, in primis ipse operis gustus indicat: vix enim quisquam ita commode vertit Græcæ, ut oratio Latina non sapiat alieni sui originem. Interpretatur interdum Græcæ voces, sed ita ut Latinum agnoscat: veluti quum docet nos, quid & qualis sit Adamantus.* Sic se habet ille locus: *Adamantus interpretatur in Græcæ lingua, indomabilis, inflexibilis, inalterabilis, &c.* Addere poterat & alterum supra à nobis de promptum, quo ludit in voce *Lucianus*, eumque à luce dictum scribit. Erasmo assensu sunt Robertus Cocus in Censura, & Edmundus Albertinus in Opere de Sacramento Eucharistiæ. Sed quis nescit Interpretum audaciam, auctorum sermonibus sua commenta interponere amanti: Græcum esse scriptorem probat Interpretis Prologus, quo librum hunc aliquos ante se Latine vertisse tradit. Prologum à librariis suppositum divinat Erasmus, nullis, vel levibus argumentis; repugnante etiam styli utriusque congruentia. Effraenis profecto, iterum dico, & projecta Erasmi temeritas, veterum Patrum scripturam inani bus suis conjecturis ita permittentis, ut nisi contravissent posteriorum Theologorum studia, vix certum aliquid de adolescentis Ecclesiæ doctrina statuere possemus. Scribit Possévinus dubitasse nonnullos, annon Hilario tribuendi essent hi Commentarii. Id si quis crederet; Hilariani eum characteris penitus ignarum esse necesse est. Adversus Arianos summa cum laude scripsit Hilarius, quorum ille partiarium se prodit. Ad hæc nihil in Genesin scripsisse fertur Hilarius, in quam se lucubrassè aliqua restatur iste auctor. Eandem vero, ut & librum Jobi, multis exposuerat Origenes; unde data fortasse occasio libri istius huic ad scribendum: cum præsertim in allegorias nonnunquam excurrat. Arguit Erasmus ex horum librorum clausula non ulterius progressum fuisse Scriptorum, licet vix caput Jobi tertium attigerit; à qua equidem sententia non recedo.

D. *Ἰν ὧν ἡ δόξα τοῦ ἀγαθῶν ἡ δόξα λουκίου τοῦ ἀεριστοῦ καὶ ἀριστοῦ, καὶ αὐτοῦ ἀμα ἀσέβειο τῶν δὲ ἐπισημοῦν ἄνδρων τῶν ἐν τῷ δόξῳ τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν ἡμερῶν τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν ἡμερῶν.* Alii enim ex Arianis, itis qui à Luciano & Origene doctri nam suam acceperant, conjuncti Asterio cuidam de grege Sophistarum, qui in persecutione Maximi à fide defecerat.

F. *in primis ipse operis gustus indicat: vix enim quisquam ita commode vertit Græcæ, ut oratio Latina non sapiat alieni sui originem. Interpretatur interdum Græcæ voces, sed ita ut Latinum agnoscat: veluti quum docet nos, quid & qualis sit Adamantus.* Sic se habet ille locus: *Adamantus interpretatur in Græcæ lingua, indomabilis, inflexibilis, inalterabilis, &c.* Addere poterat & alterum supra à nobis de promptum, quo ludit in voce *Lucianus*, eumque à luce dictum scribit.

P. *Scriptorem trium librorum in Jobum, Latinum existimat Erasmus, eumque esse Maximinum hariolatur, cujus extant Disputationes cum Augustino: Fuisse Latinum, inquit, in primis ipse operis gustus indicat: vix enim quisquam ita commode vertit Græcæ, ut oratio Latina non sapiat alieni sui originem. Interpretatur interdum Græcæ voces, sed ita ut Latinum agnoscat: veluti quum docet nos, quid & qualis sit Adamantus.* Sic se habet ille locus: *Adamantus interpretatur in Græcæ lingua, indomabilis, inflexibilis, inalterabilis, &c.* Addere poterat & alterum supra à nobis de promptum, quo ludit in voce *Lucianus*, eumque à luce dictum scribit.

Libr. 2. in Examine testim. Orig. c. 1.

Possévin. in appar. Sacr. in Hilario.

III. Posteriores Commentarium in Job è Bibliothecæ Regiæ Codicibus Perionius A Latina oratione donavit. Alia quoque alibi repertiuntur ejus exemplaria. Multo minus Origenis illum esse dicas, quam priores libros tres: nam neque Tomorum, neque Homiliarum, neque Scholiorum stylium sapit; neque divertit usquam in allegorias, & totus est in perscrutando literæ sensu, ut meram paraphrasin esse dicas. Mosen libri Job scriptorem esse asserit in Prologo: at prior Commentarius eundem à Jobo, vel Jobi amicis Syrorum lingua scriptum, à Mose in Ebraicam linguam conversum tradit. Unde efficitur alterutrum saltem opus Origenis non esse. Neutrum vero ejus esse efficitur ex eo quod librum Jobi Moyse antiquiorem esse tradit libro 6, contr. Cels. & quod Philocaliæ capite 5. libros duntaxat quinque Mosen reliquisse affirmat. Cum Origenis sententiam de sideribus supra exploraremus, observavimus animata ea ipsum censuisse: contra hic Scriptor B stellas animo carere diserte asseverat. Meminit præterea Manichæorum, & Luciani Martyris, qui Origene fuerunt recentiores. Alicubi vero ita disertit: *Neque ergo ἰουδαϊσμός aliquid ejus est, id est ejusdem essentia: eum enim interire non posse diximus: neque ἰουδαϊσμός est, unitus essentia; comparari enim non potest:* & alio loco: *Recta hæc tu cum iudicio apud Homoufistas.* Quibus aliisque compluribus Arianus esse intelligitur: nam, ut ait Epiphanius, non tam bituminis odorem refugit serpens, quam vocem ἰουδαϊσμός Arius averfabatur. Quamobrem Catholicos Homoufistarum nomine Ariani traducebant. Ex eodem igitur Arianorum Lucianistarum genere fuerit, è quo Scriptor supra memorati Operis in Jobum, quippe qui Luciani Martyris æque meminerit. Sic autem existimo; quemadmodum sublevandæ Israëlitarum calamitati, dum Ægyptiorum servitute premerentur, librum Job à Mose scriptum autumant plerique; ita multiplices ab Arianis Commentario eundem fuisse illustratum, ac frequenti lectione contritum, solatii gratia, cum ab Ecclesiâ Catholica anathematis & censuris urgerentur. Quarenti autem mihi, ecquonam argumento liber iste Origeni adjudicatus est, nonnulla in eo occurrerunt Origenianæ doctrinæ vestigia, quæ ad alia non satis attentum Lectorem fefellerunt. Rejecit eos Scriptor operis, qui Deo humanam figuram affingunt: eam hæresin acriter ultus est Origenes. Quo modo Angelos custodes admittit Auctor: admittit & Origenes. Christum Patriarchis & Prophetis Veteris Testamenti apparuisse, atque ita mediatorem Dei & hominum hoc tempore fuisse opinatur Auctor: opinatur & Origenes. Astris vim esse *σφαιραεικῶν, non δασυτελεστικῶν* definit Auctor: definit & Origenes. Facile itaque consensus ille fucum fecit.

Epiph. hæc.
69. c. 70.

Subjunguntur in Græcis quibusdam Codicibus, & in prima Genebrardi Editione Homiliæ quatuor, quæ quoniam Chrysofomi esse deprehensæ sunt, in recentioribus editionibus fuerunt prætermissæ.

Præter geminum illum Commentarium in librum Jobi scribit Laurentius humfridus in Epistola ad Antonium Canum, quæ Erasmiæ Origenis Editioni præfixa est, Hieronymum Frobenium, & Nicolaum Episcopium, à quibus prælo commissæ hæc editio, Annotatiunculas quasdam in Jobum ei inferere noluisse, quod præbreves essent, & Origenis genium ac stylium parum redolere doctis quibusdam viderentur.

Poss. App.
in Origen.

IV. In manuscripto Bibliothecæ Regiæ codice nomen Origenis præfert vetus Commentarium in Evangelium Marci. Legitur quoque in Posslevini Apparatu haberi in Oxoniensi Bibliotheca corporis Christi, Origenis opus aliquod in Marcum. Cujusmodi sit istud opus, equidem ignoro. Quod ad Regium attinet, nonnullæ in eo Allegoriæ, multa Origenianæ doctrinæ affinita, quæ in Observationibus ad Commentarium in Matthæum notavimus, Origenem videntur auctorem indicare. Sed levia hæc, prout ea sunt quæ contrarium probant; summa styli discrepantia, constans Origenis consuetudo in Commentariis, vel per Tomos, vel per Homilias, vel per Scholia digerendis, quorum ad nullum genus expositiones istæ referri possunt; nam prolixitate Scholia superant, à Tomis superantur; ab homiletico vero genere penitus differunt. Adde profiteri Scriptorem Operis ipso initio, redacturum sese in unum corpus, quæ ab Ecclesiæ Doctoribus sparsim in hunc Evangelistam fuerant annotata; cum multi in Matthæum & Johannem, pauci in Lucam, nulli penitus in Marcum ad suum tempus scripserint. Profecto non multi ante Origenem scripserunt in Matthæum & Johannem; atque hæc sequiorem Origenianis temporibus ætatem sapiunt. Siminus ad eripiendum Origeni librum hunc valent conjecturæ, at valebit certe Codicum veterum dissensio, quorum aliqui Victori Antiocheno eum tribuunt; cujusmodi est liber quidam Bibliothecæ Regiæ, cujusmodi & ille fuit Theodori Peltani Societatis Jesu Theologi, qui Commentarium istud Latine à se redditum sub Victoris nomine publicavit. Idem alii Cyrillo Alexandrino Codices adscribunt; cujusmodi etiam alter Bibliothecæ Regiæ. Nec titulis solum diversitas inest, sed libri etiam contextui. In Codicibus Victoris, vel Cyrilli nomine inscriptis, Origenem, Eusebium, Chrysofomum, Apollinarium, & Theodorum citatos; Catharos vero hæreticos perstrictos reperias: atque hæc nomina, alia-

A aliaque multa, erasa offendas ab exemplaribus quæ nomen Origenis in fronte gerunt. Quæ si quis casu contigisse putet, parum ille librariorum audaciam perspexerit. Mihi vero cum certo constet Commentarium istud non esse Origenis, verisimile fit ab iis fuisse interpolatum, & in Origenianam lucubrationem recusum, quo facilius lectores vel emtores nancisceretur.

Jam vero utri potius, Victori, an Cyrillo, tribuendum sit istud Commentarium dijudicare, etsi est præter institutum, dicam tamen obiter Victori verisimilius, quam Cyrillo adscribi: nec enim Origenem tam crebro testem à Cyrillo laudatum, nec Chrysostomi usurpationem ab eo auctoritatem facile putaverim. De Victoris ætate quæstionem habet Peltanus, & Juliano antiquiorem esse putat, ideo quod decimum tertium Marci caput exponens fundamenta Templi super esse dicat; ea vero Juliano imperante fuisse refossa, juxta Nicephori testimonium: capite vero sequenti Catharos Hæreticos suggillet, quorum hæresis ante hanc ætatem fuerat ab Ecclesia profligata.

V. Circa Homilias, quæ in diversos inscribi solent, ante omnia notandum est, fuisse ipsas à Merlino ex variis locis collectas, & eo collocatas ordine, quo inter se dispositæ cernuntur. Id ipse in editione sua de his præfatus est. Quod præmonendus fuit Lector, ne miretur, quomodo diversa, & parum sibi congrua membra in unum corpus confluerint. Singulas nunc seorsum, ac sigillatim excutiamus.

Prima ab Origenis stylo penitus aliena est: simplex ille est & familiaris, literam breviter exponit, tum transit ad allegorias, & tropologias; hæc abundat schematis & tropis, ludit in verbis, & aliter denique clauditur, quam Homilias suas Origenes claudere solet. Nihilomagis cum Origenis dogmatibus congruit. Docet Origenes Homilia 14. in Luc, Mariam apertis uteri claustris Christum fuisse enixam, ut supra suo loco dictum est: contraria omnia hæc Homilia statuuntur. Plane itaque non est Origenis. Latinum Scriptorem stylus arguit. Auctorem divinet, si quis hariolari amat. Reperitur illa in Læctionario quodam veteri Bibliothecæ Regiæ.

At mirabilis est eorum stupor, qui secundam Homiliam Origeni adjudicarunt; nam præter stylum ab Origeniano genio abhorrentem, & clausulam ab Origenianis diversam, Manichæos & Arianos Origenis temporibus posteriores nominatim appellat. Filium Patri *ἰσοούσιον* esse dicit; Dionysii Areopagitæ opera citat, cum Origenis ætas hos libros nondum vidisset. D Habetur hæc Homilia in manuscripto Bibliothecæ Regiæ codice inter multa Augustini Opuscula. De auctore certum nihil definire possum.

Ne tertiam quidem Origeni deputare audeam, repugnante clausula & stylo: quamvis ad Origenianum saporem propius accedat quam superiores duæ; pauculas enim quasdam allegorias habet. Primæ tamen similior est quam secundæ, adeo crebra est figuris & interrogationibus. Latinum Scriptorem dicas, & quidem Hieronymo recentiorem. Idem esto de quarta Homilia judicium, quam exhibent quoque Læctionaria Regiæ Bibliothecæ.

Eadem & quintam Homiliam exhibent, quæ nihil Origenianum habet, non stylum, non allegorias, non clausulam: oratio concisa, dissoluta, *ἰσχυρὰ καὶ ἰσχυρὰ*. Initium Homiliæ, quod Origenis doctrinam sapit, Læctoribus imposuit. Vide Tomum 12. in Matth. p. 206 easdem fere reperiens sententias. Quod nisi dubia esset Interpretum fides, Scriptorem Latinum esse judicarem ex his verbis: *Cum ager, quod in eo aliquid agatur, vel villa à circumvallatione limitis, hoc est munitione custodia nomen acceperit, congrue dispensatione carnis illo ingressus asseritur Dominus, quo per Deitatis portam circumdando attrahens ad credulitatem incredulos, & sanitatis miraculum eras acturus.* A primæ Homiliæ stylo parum dissentit.

Sexta Homilia primæ, tertiæ, quartæ, ac quintæ, sed tertiæ potissimum similis est, stylo, figuris, clausula; unde à Latino quoque homine scriptam arbitramur. Nec aliter de septima judicamus, licet clausula careat. Utramque repræsentat Læctionarium quoddam Regiæ Bibliothecæ: & septimam quidem hoc initio: *Fratres, dicit aliquis ex vobis, feci peccata multa & magna: & quis ex vobis est, qui non peccet? Tu dic, erravi super omnes homines. Sufficit tibi in sacrificio ista confessio. Dic tu prior iniquitates tuas, ut justificeris. Cognosce te, quoniam peccator es, habe tristitiam cum converteris: esto ac si desperatus & mæstus: sed & lacrymas compunctus effunde. Nunquid aliquid aliud fuit in meretrice, quam lacrymarum effusio? & ex hac profusione invenit presidium, & accepta fiducia accessit ad fontem Dominum Iesum. Sed veniamus ad causam. Quid ergo Evangelista? & inde transiens Dominus Iesus in partes Tyri, & Sidonis, & ecce mulier Chananæa. Mira res, & Evangelista.* Reliqua ut in libris editis concepta sunt.

Quod de proxime præcedentibus, idem sentimus de Octava, quæ rhetoricis pigmentis perspersa est. Id olfecit Merlino, & Origenis stylum neutquam referre eam confessus est, seque hoc uno argumento dudum Origenianis scriptis inseruisse, quod à multis putetur esse Adamantii, & inter ejus Opera reperta sit. Eam autem inter Opera falso adscripta Hieronymo posuit Victorius Tomo nono.

Homilia nona membris tribus in unum compactis conflata est. Pars prior nihil aliud est A quam Origeniani tractatus trigesimali quarti in Matthæum portio; unde nonnulla consulto expuncta sunt; quod iis doctrina minus sana contineretur. Ea vero pars quæ ab his orditur verbis: *A plerisque conscientia accipitur peccatorum*, &c. & in iis desinit: *Miro valde modo paucis verbis expressus est ignis gehennæ*, defumta est ex libro octavo Commentariorum Hieronymi in Isaiam. Reliqua suppeditavit cap. 17. lib. 5. Moralium Gregorii Magni.

Decimam Homiliam non esse Origenis statim agnosceret, quisquis nares habuerit. Alienus est stylus ab Origene, aliena clausula, aliena schemata, synonyma, antitheses, allusiones, colores arte quæsitæ, quæ omnia Origenianam simplicitatem non sapiunt. Allegoria præterea nulla, nullæ Tropologia. Si quid conjectura valeo, Scriptorem Latinum dixerim.

Ea certe est primæ, tertiæ, quartæ, quintæ, sextæ, septimæ, octavæ, & decimæ congruentia B inter se & similitudo, ut pœne affirmare ausim unius esse omnes & ejusdem Auctoris, atque ejus, ut dixi, Latini: secunda alterius est Scriptoris: nona confuta est triplici trium Scriptorum fragmento. Ab Origene autem nulla penitus profecta est, præterquam prior illa nona particula.

VI. Michaël Ghislerius in Præfatione ad suos in Jeremiam Commentarios, c. 7. paragr. 4. narrat, in Vaticano quodam Codice Græco repertas sibi Origenis Homilias in Jeremiam viginti; earumque postremam, et si id indicaret titulus, nequaquam tamen ad Origenem pertinuisse. Subnectit postmodum ea jam edita comperisse se non Origenis Homiliam, sed insignem esse Clementis Alexandrini Tractatum, cujus meminerunt Eusebius, Hieronymus, & Plotius, quique ita inscriptus fuit: *τις ὁ σωζόμενος πλῆστον*.

VII. Scholia in Orationem Dominicam, & Cantica B. Virginis, Zachariæ, & Symeonis Græce cum sua interpretatione Latina edidit Federicus Morellus, sub nomine Origenis, sive, ut ipse apposuit, alterius Doctoris *οὐ γινώσκοντες*, eaque se è veteri manuscripto Codice ex Italica Bibliothecis profecto selegisse, excerpisse, translulisse declarat. In ipso Scholiorum titulo Græco nomen Origenis neutiquam offendas, sed illud duntaxat: *ἀνοήτως ὁρίσασθαι εἰς τὸ ἐκ τῶν κληρικῶν*. Unde ab ipso Morello nomen Origenis suppositum suspicor. Bene vero est quod Petrum Laodicensem legitimum auctorem ex Bibliothecæ Patrum Tomo priore cognoscimus, in quo Scholia hæc in Orationem Dominicam Latine conversa cum illis Germani Patriarchæ Constantinopoli conjuncta in unum & permista reperiuntur. Atqui Morelli Codex Scholia in Cantica eidem tribuebat, cui & Scholia in Orationem Dominicam; & id persuadere potest styli similitudo.

VIII. Ad finem librorum *ἑξ ἀρχαίων* attexi solet libellus, qui Lamentum Origenis inscribitur. Hujus interpretationem Hieronymo tribuit Guido Carmelita, in Hæresi Origenistarum; tribuit & editio Merlino, & Codex manu exaratus Bibliothecæ Regiæ. Sed contra Erasimus, *Lamentum hoc*, inquit, *nec ab Origene scriptum est, nec ab Hieronymo verbum, sed figmentum est alicujus indocti, qui studuerit hujusmodi colore Origenem infamare. Simili artificio sinxerunt Epistolam Hieronymi titulo, in qua deplorabat quod aliquando cum Origene sensisset*. Et Gelasius in Concilio Romano: *Liber qui appellatur de penitentia Origenis, apocryphus*. Mirum itaque sine saltitatis nota à Theologis quibusdam librum hunc nonnunquam in testimonium citari, & inter genuina Origenis opera à Vincentio Bellovacensi reponi. Hic vero ridenda est Heterodoxi cujusdam hujus ætatis supinitas, qui lamentum Origeni adscriptum, à libro de penitentia diversum quid esse putavit.

Vinc. Bell. S. et. doct. l. 1. c. 43.

IX. Dialogum de orthodoxa fide, qui & contra Marcionistas inscribi solet, Origeni tribuere videntur Basilius, & Gregorius Nazianzenus. Cum enim ex Operibus mere Origenianis Philocaliam constare se professi sint, fragmentum è parte tertia Dialogi istius de promptum in Philocaliam conjecerunt. Itaque illum esse Origenis credidisse illos perspicuum est. At inducitur in eo Dialogo Origenes probatam in Ecclesia de tunicis pellicis Adami, & de corpore humano, & anima, deque resurrectione sententiam propugnans; cum alia sensisse ipsum supra ostenderit. Unde opella hujus scriptor neutiquam credi potest. Præterea ad finem fragmenti hujus quod Philocaliæ insertum est, Scholion istud reperiri solet: *ταῦτα δὲ ἀπὸ τῶν λόγων τῶν ἰσοπέθων τῶν παμφίλων ἐπισημασθέντων ἀποκαθάρσεων μαζῆς δὲ εἶσιν. οἱ φησὶν ὅτι αὐτοὶ ἐνέβησαν, ἐν αὐτῶν ἐν τοῖς χειρισμοῖς συζητήσιος. αὐτοὶ δὲ ὅτι ἐν τῶν κληρικῶν καὶ ἐν τῶν ἀειεθῶν, καὶ ἐν τῶν μαρτυριστῶν, καὶ ἄλλων ἀρετικῶν διαλόγων ἐπισημασθέντων ἐπισημασθέντων ἐπισημασθέντων*. Hæc è septimo libro Evangelicæ Præparationis Eusebii Pamphili de prompta sunt. Sunt autem Maximi, ut ait ipse Eusebius, non ignobilis inter Christianos Scriptores. Tundem vero verbis scripta ea inveniuntur in Origenis adversus Marcionistas, aliosque Hæreticos Dialogo, agente Eutropio, defendente Megethio. Revera Eusebius libro 7. de præpar. Evangelicæ fragmentum id exhibet, & ex Maximi libro *ἑξ ὄλων* sese mutuatum esse tradit. Utrius autem plus habeamus fidei, Basilio & Gregorio, opus id Origeni tribuentibus; an Eusebio idem Maximo assignanti, ambigendum non est: sæpe quippe ostendimus, neminem in per-

A perferendis Origenis rebus tantum adhibuisse curam & solertiam, quantam adhibuit Eusebius. Veri autem simile est habitam revera fuisse Origeni cum Megethio, Marco, aliisque Hæreticis concertationem; at à Maximo deinde in literas relata, & Operi suo intextam. Fidem his conciliat quod narrat Eusebius, ab ætatis suæ Presbyteris quamplurima de Origene scriptis fuisse tradita; & quod Dialogi scriptor Reges quosdam Christi fidem amplexos; & templa Ethnicorum cum idolis everfa commemorat: nihil enim hujusmodi Origenis temporibus contigit, sed Constantini: unde Maximi ætatem possis colligere. Fefellit fortasse Basilium & Gregorium Dialogi titulus nomen Adamantii præferens, quod in eo primas partes tractet Origenes; quemadmodum Lælii, & Catonis nomina præferunt Dialogi de amicitia, & de senectute: non quod à Catone, vel Lælio scripti sint, sed quod primæ ipsis partes tribuantur. Mirandum porro non est interloquentium personarum nomina neque in Eusebio, neque in Philocalia comparere: nam cum tubrica, aliove colore ejusmodi nomina & lemmata solerent distingui, à librariis sæpenumero distinctio hæc omittebatur, vel per incuriam, vel potius quod eam in commodius rejicientes tempus, penitus tandem, obliviosi quippe homines, prætermitterent. Duplicem lucubrationis hujus interpretationem Latina Genebrardi præfert editio, alteram Joachimi Perionii, Laurentii Humfridi alteram. Alia præterea à Johanne Pico Senatore Parisiensi lucubrata anno 1556. seorsum edita extat.

Euseb. l. 6.
Hist. c. 23.

X. Alium suo, Origenisque nomine Dialogum supposuerat Hæreticus quidam, omnem licet cum eo Ephesi forte sibi viso congressum ac disputationem detrectasset. Fictitiam scriptionem misit Romam ad suos discipulos, passimque disseminavit, & Antiochiæ, priusquam illuc accederet Origenes, ob falsam victoriam inanes egit triumphos: mox vero ut affuit Adamantius, hominis contudit proterviam, & vanitatem manifestis argumentis convicit.

XI. Falso quoque præferit sibi nomen Origenis libellus quidam, qui Philosophorum sectas ac dogmata recenset, & *ὡς ἐστὶν φιλοσοφία* solet appellari. Primus autem hic est liber grandioris operis, quoniam hæreses omnes confutandos Auctori sibi proposuerat, quod ex Dogmatis Philosophorum, hæreseon pestes fere profectæ sunt; hisque convellendis utilis sit illorum confutatio. Larvata huic scriptioni personam detrahunt vel verbalitæ quæ extant in Proemio: ταύτην ἔγραψεν ἐπιλέξει ἢ τὸ ἐν δικαιοσύνῃ ἀποδοῦναι ἀγνοῦντα, ἢ τυγχάνοντες ἀποδοῦναι ἐν ἀπιστοῖς πιστοῖσιν τοῖς ἁγίοις περὶ εὐχέλων: ὡς ἡμεῖς διαδέχομεν τυγχάνοντες ἢ ταυτὶ χρεῖται, ἢ ἀρνησάμενοι. Hæc autem non alius coarguet, quam traditus in Ecclesia Spiritus sanctus: quem cum primitus accepissent Apostoli, iis communitarum qui recte de Deo sentiebant: quorum nos cum successores simus, & ejusdem gratia participes, nec non Episcopatus, & magisterii, & custodes Ecclesie reputati, non oculis per focor diam dormitabimus. Atqui nec Ecclesie custos Origenes, nec Episcopus fuit. Episcopus autem fuit Epiphanius, & librum scripsit de hæresibus: unde non inanis conjectura sumitur hoc opus ad ipsum esse referendum.

XII. Libellum de singularitate Clericorum Origeni addicit vetus Codex Regiæ Bibliothecæ. Addicunt & Landulfus à Columna in Breviario historiali, Laziardus Celestinus, Antoninus, & Vincentius Bellovacensis, quos recenset Pamelius; & quibus ipse lucinat, cum in Præfatione ad tertium Tomum Cypriani, tum in argumento libri hujus, & in Annotationibus ad caput primum libri Tertulliani de exhortatione castitatis. Sed reclamant Baronius, quod hoc opere feminarum contubernium Clericis interdicitur; cum inter mulieres & puellas Origenes assidue sit conversatus. Addit id fuisse causam, cur scriptus ab Adamantio iste liber creditus sit, quod spontaneam castitatem non improberit; atque hoc idem argumentum usurpavit Pamelius: Atqui, inquit Baronius, debuerunt hi meminisse aliquæ ex parte laudatum quoque à Domino villicum illum iniquitatis, cum aliqui eisdem auctores de his qui hæc perpetrarent, alio Commentario tractaturum spondeat. Utilius respondisset Baronius, si dixisset executionis suæ Origenem penituisse, & à simili facinore reliquos absterruisse in Commentariis ad Evangelium Matthæi. Quod ergo in argumentum traxerunt nonnulli, ut librum de singularitate Clericorum Origeni adscriberent, quod nempe voluntariam genitalium amputationem non damnaverit, id ipsum indicio mihi est librum non esse Origenis; quippe quem annis provectiorem facinoris in juventutis calore admitti penituerit. Baronio ex Origenis familia factum hunc depellenti ad stipulatur codicum dissentio, quorum alii Hieronymo, Augustino alii, plerique Cypriano assignant. Erasmus ad calcem libri Augustini de Bono viduitatis; sequatur, inquit, hoc loco libellus de singularitate Clericorum, qui toties & Hieronymi, & Cypriani nomine excusatus est, quin phrasis nec Hieronymi, nec Cypriani, nec Augustini referat: proinde non est visum eo præsens volumen onerare. Bellarminus neque Origenis, neque Cypriani, sed Latini tamen Scriptoris esse censet. Pamelius autem, & post eum Rivetus, ex hellenismis quibusdam suspicati sunt e Græco Latine esse.

Bellarmin.
de scriptis.
Euseb. in Cypriano.
Rivet. Critic. sacr. l. 3.
c. 13. § 11.

MUSEUM
B VII
211

esse conversum. Subjicit Pamelius censere se conversum hoc opus jam inde ab ætate Cypriani, ob schemata & phrasés ejus ætatis. Contra Baronius auctorem esse Cyprianum levibus sane rationibus contendit: neque eum movere styli disparitas, quod non eundem semper styli tenorem Cyprianus servaverit.

In tam obicura, tamque controversa quæstione certum aliquid statuere difficile est. Cypriani non esse istud opus, clamant barbaræ hæ voces, cujusmodi nullas in puro ac terlo Cypriani sermone nanciscaris: *Constitutionarios, repulsorium, vulgaritatis, fluxuratum, probristis, participia, adunari, vanificat, egestosam, intimentus, procurativa, absentari, conjugalitas, parentalis*, aliaque plurima. Quis monstrorum ejusmodi parentem Cyprianum dicat? Arianitum præterea hæc sapiunt: *Si Christus comparare seipsum ausus est Deo, qui ait: Pater major me est: aut si Apostoli coequare semetipsos ausi sunt Christo.* Rapinam nempe arbitratur, Christum esse æqualem Deo; tantumque discriminis Christum inter & Deum esse, quantum Apostolos inter & Christum. Primigeniam & nativam lucubrationem styli olet, non interpretationem, quæ adstricta fere est & contorta. Ea vero est Scriptoris barbaries, ut Hellenismis locum dedisse minime mirabile sit, qui tot stribligines ac dictionum portenta admisit. Spirat tamen felicia juvenescens Ecclesiæ tempora, adeo ut si minus illum Hieronymi & Augustini ævo superiorem dicamus, quod probabilius esse puto, non multo certe inferiorem liceat arbitrari.

Reperitur quidem inter falso adscripta Hieronymo Opera Epistola ad Oceanum de vita Clericorum, sed Sulpitio Severo recentior, quippe quæ sancti Martini vitam ab eo scriptam laudet. Ejusdem fere ea est argumenti ac altera hæc quæ Origeni assignitur ut si quis illam ex hac expressam dicat, conjector non ineptus videri possit.

XIII. Josias Simlerus, & Conradus Frisius in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ narrant, Origenis librum de Astrolabio in Vaticana Bibliotheca servari. Argumenti hujus scriptonem ab Origene exiisse nemo, quod sciam, literis prodidit. Ne quid tamen inconsiderate decernerem, curavi Vaticanos perlustrari forulos, indices evolvi: nullum plane hoc titulo librum illic reperiri perlatum est ad me ab amicis, quibus id negotii dederam. Inter spuria itaque, & falso afficta Origeni opera istud amandetur. Idem aperte definire non ausim de Breviario Origenis, quod in Casenatis Bibliothecæ Catalogo, ab Hieronymo conversum haberi scribit Possevinus, neque de Sermone, qui de Catecheli inscriptus est, & in Heidelbergensis Bibliothecæ Catalogo ab eodem recensetur: quamvis hæc mihi valde suspecta sint.

Possev. ad
calcem
Apparat.

FINIS ORIGENIANORUM.

INDEX